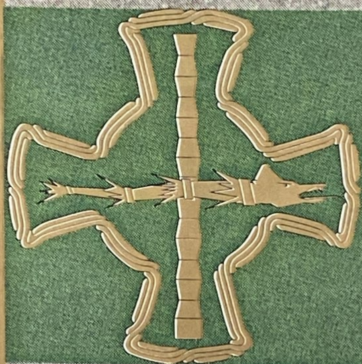

rost

manifest românesc

Schiță de portret:
NICHIFOR CRAINIC

NEAGU DJUVARA: "CRED ÎNTR-O MIȘCARE CONSERVATOARE"

DUȘMANII EUROPEI UNITE • ORTODOXIA ȘI ECUMENISMUL AZI

PĂRINTELE CALCIU DESPRE "REEDUCAREA" DE LA PITEȘTI

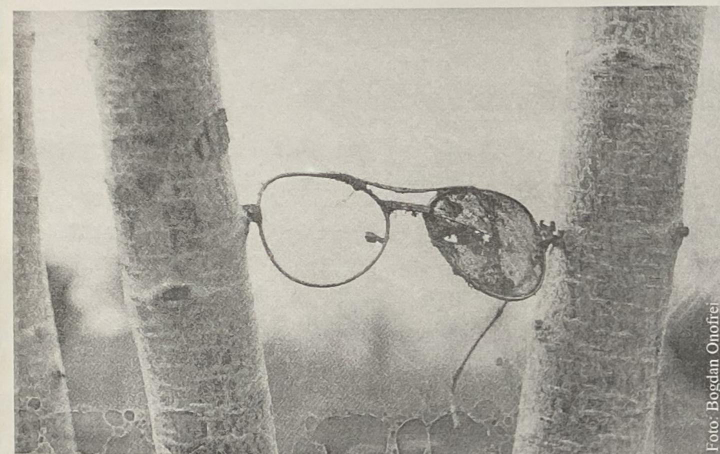
an II • nr. 12 • 2004 • 15.000 lei

www.romfest.org

Coperta I : Nichifor Crainic, în mai 1941, la primirea în Academia Română

sumar

numărul 12 - februarie 2004

Foto: Bogdan Onofrei

rost manifest românesc

Fondată 2002

Revistă naţională editată de Asociaţia ROMFEST XXI

DIRECTOR
Claudiu TÂRZIU
rost@romfest.org

SENIORI EDITORI
Paul GHIŢIU
Cristi PANTELIMON

DIRECTOR ADMINISTRATIV
Nicu BUTNARU
0723.504.807
romfest@romfest.org

REDACŢIA
Mihail ALBIŞTEANU
Silviu ALUPEI
Radu DUMITRESCU
Mircea PLATON

COLABORATORI PERMANENŢI
Corina BISTRICEANU
Alexandru BOER
Pr. Gheorghe CALCIU
Răzvan CODRESCU
George ENACHE
Dumitru MANOLACHE
Viorel PATRICHI
Adrian Nicolae PETCU
Marcel PETRIŞOR
Nicolae STROESCU-STÎNIŞOARĂ
Florea TIBERIAN
Varujan VOSGANIAN

DESIGN & GRAFICĂ
Gina ROGOJINOIU

EDIŢIE INTERNET
Dragoş DORAN

CORESPONDENŢĂ
C.P. 62, O.P. 66 - Bucureşti

DIFUZARE
Rodipet SA

ABONAMENTE
La redacţie sau prin Rodipet SA
(nr. catalog 4843-VI)

ISSN
1583-6312

www.romfest.org/rost

Un mit: infailibila Securitate

Claudiu TÂRZIU

Tot mai puţini români sînt frămîntaţi de curiozitate în privinţa Securităţii. Cei foarte tineri nu ştiu mai nimic despre acest instrument al terorii comuniste, căci manualele şcolare au ocolit subiectul. Mare parte din maturi vor să uite. Celor care au avut de-a face cu securiştii amintirile le sînt însoţite de fiori reci pe şira spinării. Iar pentru beneficiarii, sub orice formă, ai regimului comunist, Securitatea este sinonimă cu patriotismul.

Dincolo de păreri, senzaţii şi nepăsare, însă, societatea românească nutreşte încă mitul infailibilităţii Securităţii. S-a cuibărit în noi convingerea că Securitatea funcţiona ca un ceas elveţian, că ştia totul, controla totul, putea totul. Mitul acesta a crescut ca un cancer din spaima noastră.

Conservarea la putere a structurilor nomenclaturisto-securiste, după decembrie 1989, face ca mitul să reziste şi astăzi. Strecuraţi în Parlament pe liste de partid, băgaţi în marile afaceri, reciclaţi în serviciile de informaţii post-decembriste, securiştii apar ca imbatabili. Nu-i decît o iluzie. Ei sînt plini de slăbiciuni şi pot fi puşi unde le este locul. Este nevoie doar de voinţă politică pentru asta.

Văzută printre filele dosarelor ajunse la Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii (CNSAS) via SRI, Securitatea este un bastard slut, ticălos dar cam nevolnic.

Am avut prilejul să-mi arunc un ochi în dosarul "Eterul". 55 de volume, la care au lucrat aproape 700 de ofiţeri numai în ţară şi cîteva zeci în străinătate. Statul totalitar a cheltuit imes pentru a urmări sute de cetăţeni români, ani de zile, fie şi pentru cea mai mică legătură pe care ar fi avut-o cu vreun post de radio occidental "ostil". A fi rudă cu un redactor la Vocea Americii sau a trimite o scrisoare la Radio Europa Liberă era un act de trădare.

Securiştii au interceptat convorbiri telefonice şi corespondenţă, au recrutat informatori din anturajul unor jurnalişti, au pus la cale acţiuni de filaj şi de intimidare, au închis şi anchetat numeroase persoane, au asasinat oameni. Rezultatul acestei dezlănţuiri demente este o grămadă de maculatură. La vederea dosarelor, am trăit un soi de dezolare scîrbită amestecată cu o linişte binefăcătoare. "Deci, asta era temuta Securitate!", mi-a fulgerat gîndul. Mii de pagini, scrise într-o limbă română siluită, în care informaţiile se bat cap în cap şi rar se potrivesc realităţii; logica este fugărită; bîrfele răutăcioase sînt luate de bune; viaţa unor persoane este disecată pînă la inutile picanterii erotice; vădesc metodele grobiene de compromitere şi eliminare a unor adversari politici. Deşi, de prin anii '70 a crescut nivelul de instrucţie a securiştilor, majoritatea acestora a continuat să-şi suplinească neputinţa intelectuală prin brutalitate.

O scurtă incursiune în arhivele Securităţii este folositoare din mai multe puncte de vedere. Pentru a cunoaşte eroi adevăraţi, dintre care unii mai sînt printre noi. Pentru a afla cît de josnic poate fi uneori omul. Dar, cel mai mare cîştig este vindecarea de mitul infailibilităţii poliţiei politice, prin cunoaşterea sursei spaimei.

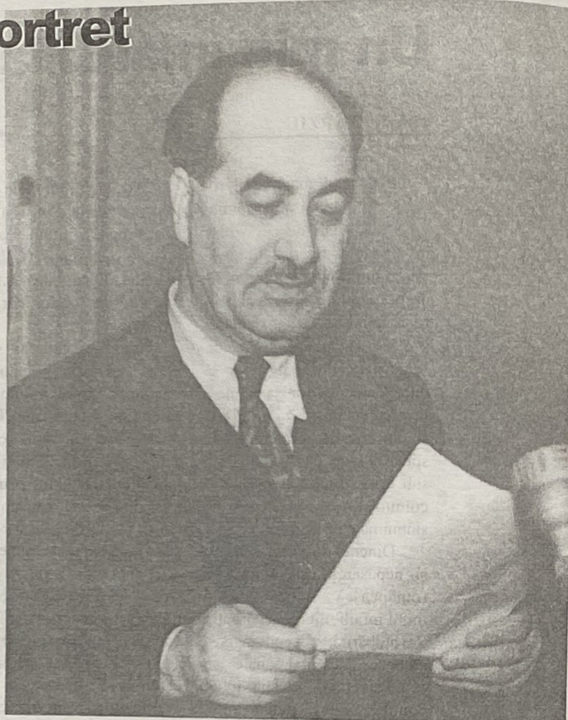
CNSAS[1] îi revine, pe lîngă misiunea deconspirării celor care au făcut poliţie politică, şi rolul de demistificator al Securităţii. Avem nevoie de o exorcizare a sufletului românesc de acest mic diavol. Altminteri, frica va sta la pîndă în noi gata să ne paralizeze la primul semn al întoarcerii – nedorite dar posibile – poliţiei politice.

1 Intenţia Puterii de a schimba Legea Ticu – şi aşa schilodită –, în baza căreia funcţionează CNSAS, atentează la sănătatea morală a societăţii româneşti. PSD încearcă să modifice legea astfel încît CNSAS să devină inutil. Potrivit propunerilor unor parlamentari PSD, numele securiştilor din dosarele celor urmăriţi ar fi protejate, iar accesul la alte dosare ar fi mai dificil.

NICHIFOR CRAINIC

Schiță de portret

Răzvan CODRESCU

Personalitate controversată, amestec de serafic și de teluric, teolog și om politic, poet și publicist, Nichifor Crainic este un caz pe cît de complex, pe atît de reprezentativ pentru o întreagă categorie de cărturari români ieșiți din orizontul satului tradițional. Ei rămîn fundamental "țărani", "oameni ai pămîntului", respectuoși față de tradiție, temeinici în gîndire și în faptă, nu lipsiți de mîndria de a fi depășit pe cont propriu anonimatul istoric al speței, oarecum "neșlefuiți" comportamental, de o vitalitate uneori exacerbată, surprinzători atît în patimi cît și în virtuți. În această bună primitivitate se întîmplă să zacă mari resurse creatoare, apte de a se desăvîrși prin instrucție și de a trece în opere culturale de o firească originalitate, în care tradiția se primenește fără extravaganță, în chip realist și organic. Un Ion Creangă, un Nichifor Crainic, un Marin Preda au încarnat în măsura cea mai înaltă acest "model" intelectual și creator în cultura românească.

Nichifor Crainic a fost, fără îndoială, un ins paradoxal și pe seama lui se colportează destule povești picante[1], mai mult sau mai puțin adevărate – în speță, eflorescențe ale bîrfei balcanice, de care la noi nu scapă decît sfinții. Or, hotărît lucru, Nichifor Crainic n-a fost tocmai un sfînt...

Omul avea conștiința nedesăvîrșirilor sale (cîți o mai au astăzi?) și, la terminarea studiilor teologice, a refuzat să se preoțească. A devenit, însă, unul dintre marii profesori de teologie ortodoxă ai vremii, iar un Dumitru Stăniloae era îndreptățit să scrie despre el (*Gândirea*, an XIX, nr. 4, apr. 1940): "Nichifor Crainic este cel dintîi teolog român din epoca modernă a istoriei noastre care scoate teologia din cercul strîmt și ocolit al specialiștilor, prezentînd-o, într-o formă impunătoare, atențiunii generale a lumii intelectuale [...] Nichifor Crainic înnoiește prin reactualizarea tradiției într-o teologie care se mulțumea cu cîteva coji din această tradiție, primite pe calea și de multe ori prin interpretarea ocolită a teologiilor apusene", săvîrșind "o adevărată restaurare a teologiei românești în duhul ortodox".

Scriitor prolific și foarte stăpîn pe mijloacele sale[2], profesor universitar la Chișinău (1926-1931) și București (1932-1944), director al revistei *Gândirea* (1926-1944) și al ziarului *Calendarul* (1932-1933), ministru în guvernele Gigurtu și Antonescu (1940 și 1941), laureat al Premiului Național de Poezie (1930), Doctor Honoris Causa al Universității din Viena (1940) și membru titular al Academiei Române (1941), primenitor al învățămîntului teologic românesc și mentor al "ortodoxismului" cultural, teoretician al "statului etnocratic", dar și al "patriei ecumenice" ortodoxe (probabil cel mai ambițios plan modern de reorganizare supranațională a lumii răsăritene, despre care conferențiase la Sofia, în 1941, primind de la Regele Boris "Ordinul Sfîntului Alexandru cu cordon roșu"), Nichifor Crainic a fost, dincolo de avatarurile receptării sale publice, una dintre personalitățile cele mai împlinite ale epocii interbelice, animat de o vie conștiință misionară, pe linia deschisă de Heliade, Kogălniceanu și Bălcescu, continuată de Hasdeu, Eminescu sau Iorga și ajungînd, mai aproape de noi, pînă la Eliade, Noica sau Țuțea.

Numele pe care și l-a impus încă din anii primului război mondial și sub care îl cunoaște posteritatea, acela de Nichifor Crainic, este de fapt un splendid pseudonim[3], nu doar prin rezonanța sa tradițional-românească și ortodox-răsăriteană, ci mai cu seamă prin semnificațiile pe care le poartă neostentativ (gr. *nike-phoros*, "purtător-de-victorie" și *crainic*, "vestitor", derivat probabil din *crai*, vocabulă de noblețe arhaică, dar și de încărcătură religioasă, evocîndu-i pe "regii magi" – "*craii* de la Răsărit": "cel ce aduce vestea izbînzii".

Adevăratul său nume era Ion Dobre; se născuse la Bulbucata (Vlașca), pe malurile Neajlovului, la 22 decembrie 1889, într-o familie destul de umilă. După copilăria petrecută pe *Șesurile natale* (așa își va intitula primul volum de versuri, apărut în 1916), va pleca la București, ca elev bursier al Seminarului Central; de pe acum, mai exact din 1907, își începe activitatea publicistică, în periodice ortodoxe și sămănătoriste (mai tîrziu, căutînd să definească sensul "gândirismului", scria: "*Sămănătorul* a avut viziunea magnifică a pămîntului românesc, dar n-a văzut cerul spiritualității sale [...] Peste pămîntul românesc, pe care din *Sămănătorul* am învățat să-l iubim, noi vedem arcuindu-se coviltirul de azur al Bisericii Ortodoxe"). Între 1912 și 1916 urmează cursurile Facultății de Teologie din București. În anii războiului de întregire (1916-1918) va fi redactor permanent la *Neamul românesc* al lui N. Iorga, pe atunci mare cruciat al românismului integral ("România a Românilor, numai a Românilor și a tuturor Românilor"). Marele istoric cu aură de apostol pare să fi fost principalul far al tinereții lui Crainic și omul pe care acesta l-a respectat cel mai mult de-a lungul vieții lui, chiar și atunci cînd era evident că pozițiile lor spirituale și ideologice ajunseseră tot mai divergente (cam de prin 1930). După război (1920-1921), își va desăvîrși studiile la Viena, unde va avea, ca și Eminescu odinioară, o rodnică întîlnire cu cultura și literatura germană (erau anii de glorie ai expresionismului), fără a sacrifica nimic din orientarea sa ortodoxă (o altă confirmare a observației lui Blaga cum că influența germană, spre deosebire de cea franceză, "catalizează" fără a confisca). A fost o conștiință mai europeană decît cred unii, iar formula pe care a colportat-o (într-un aspru rechizitoriu al rasismului nazist, "Rasă și religiune") – "Pacea Europei înseamnă: pămînt național și cer comun" – rămîne singura definiție valabilă a unei Europe creștine.

Încă din 1921 își începe colaborarea la *Gândirea*, pe atunci în faza ei clujeană, cu Cezar Petrescu la conducere. Desfășoară o vreme, în paralel cu gazetăria, activitate de consilier cultural și editor, iar în 1926 va fi numit secretar general la Ministerul Cultelor și Artelor (sub ministeriatul lui Vasile Goldiș). A ținut o vreme pagina religioasă duminicală a ziarului *Cuvântul* (căruia mai tîrziu îi va da faimă Nae Ionescu) și a fost colaborator apropiat al lui Pamfil Șeicaru (de care se va îndepărta nu după multă vreme, numindu-l depreciativ "Ziarilă") la un alt faimos ziar de dreapta: *Curentul*. Din 1926, cînd Cezar Petrescu abandonează *Gândirea* (deși numele îi va figura pe copertă pînă în 1928), conducerea ei este preluată de Crainic, care-i va imprima destul de repede direcția ortodoxistă (ceea ce nu va împiedica gruparea în jurul revistei a unei elite literare și culturale, altminteri greu reductibile la același numitor: Ion Barbu, Vasile Băncilă, Lucian Blaga, Dan Botta, Al. Busuioceanu, Mateiu I. Caragiale, Oscar Walter Cisek, Aron Cotruș, Radu Gyr, N. I. Herescu, Gib. Mihăescu, Ovidiu Papadima, Victor Papilian, Ioan Petrovici, Ion Pillat, Adrian Maniu, V. I. Popa, Dragoș Protopopescu, Ion Marin Sadoveanu, Dumitru Stăniloae, Paul Sterian, Francisc Șirato, Al. O. Teodoreanu, Ionel Teodoreanu, Sandu Tudor, Tudor Vianu, Pan M. Vizirescu, Vasile Voiculescu, G. M. Zamfirescu și mulți alții, dintre care unii, ce-i drept, numai temporar, ca Tudor Arghezi, George Călinescu, Șerban Cioculescu, Petre Pandrea, Mircea Eliade, Emil Cioran etc.). Tot în 1926 își începe ilustra carieră universitară.

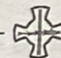
Anul 1930 deschide deceniul cel mai bogat al scrisului său. În acești ani apar (sau sînt elaborate), printre altele, *Țara de peste veac* (versuri – 1931), *Cursul de teologie mistică* (1935-1936), *Puncte cardinale în haos* (1936), *Ortodoxie și etnocrație* (1937), *Nostalgia paradisului* (1940). La capătul acestui deceniu de efervescență creatoare și misionară, devine (la propunerea filosofului Ion Petrovici) membru titular al Academiei Române, pe locul rămas vacant prin dispariția prematură a lui Octavian Goga, pe care-l va elogia în discursul de recepție (22 mai 1941; îi răspunde Lucian Blaga, vechi prie-

[1] A se vedea, de pildă, pamfletul arghezian "Ortodoxie cu țuică", insinuările lui Marin Preda din *Viața ca o pradă* sau des colportata poveste a apostaziei conjuncturale din închisoare (după unii, Crainic, pentru "un blid de terci", ar fi acceptat să spună: "Nu există Dumnezeu"; după alții, el ar fi spus de fapt: "Nu, există Dumnezeu", gardianul neputînd sesiza nuanța implicată de virgulă).

[2] "Nichifor Crainic este un scriitor la care pasiunea nu respinge claritatea și ordinea ideilor, grupate în succesiunea strînsă a argumentării, în luminoase și temeinice structuri. Oricine străbate unul din eseurile lui Crainic, trăiește, la sfîrșitul lui, impresia unui lucru bine articulat în toate încheieturile, limpede determinat în spațiu, un adevărat organism autonom, din care este greu să clintești vreunul din elementele alcătuitoare [...] În importanta mișcare a eseului contemporan, Nichifor Crainic aduce simțul construcțiilor solide, un patos extras din contemplarea marilor simboluri ale culturii, căldura expunerii ideologice. Multe din eseurile scrise în ultimele două decenii s-au orientat după modelul lui", scrie Tudor Vianu în *Arta prozatorilor români*.

[3] Legalizat în 1926

[4] Pînă spre 1935, cînd virase temporar spre cuziști (a jucat un rol de seamă în realizarea fuziunii politice Goga-Cuza - Partidul

ten și colaborator, de care se va despărți totuși în anii următori, mai mult din motive contextuale decît strict personale). Din scrisul lui Crainic se închegă treptat atît o concepție generală asupra culturii (culminînd în *Nostalgia paradisului*, fără îndoială cea mai densă și mai bine articulată dintre cărțile sale), cît și o adevărată doctrină politică de dreapta, "naționalismul constructiv" (sintagmă de mare succes în epocă), concentrată în *Programul statului etnocratic* (publicat inițial în revista *Sfarmă-Piatră*, apoi inclus, ca anexă, și în volumul de eseuri *Ortodoxie și etnocrație*), ambele altoite pe trunchiul Ortodoxiei, cu un dar deosebit de a realiza osmoza între valorile tradiției și problemele actualității, pe de o parte, între valorile naționale și cele universale, pe de alta (principiul fundamental fiind: "Ceea ce e divin nu e nici vechi, nici modern, ci actual [...] Cînd zic că revelația e modernă, adică actuală, nu înțeleg că ea se modifică după spiritul timpului, ci că ea modifică noile generații în sensul idealului creștin, adică ea modifică spiritul timpului, acordîndu-l cu spiritul lui Hristos"). În ciuda tonului partizan și ușor exaltat, un Pan M. Vizirescu avea dreptate să scrie: "Sistemul d-lui N. Crainic a cuprins de la început toate resorturile vieții naționale, punîndu-ne în față viziunea totalitară [totalizatoare] a realității românești. E o doctrină care nu lasă nimic nerezolvat..." ("N. Crainic, creatorul gîndirii noastre", în *Sfarmă-Piatră*, 16 iunie 1938). Iar Blaga (pe urmele lui D. Stăniloae, citat mai sus) afirma categoric, chiar în forul academic (v. "Răspunsul" integral în Academia Română, *Discursuri de recepțiune*, LXXIX, *Monitorul Oficial*, 1941, sau în *Gândirea*, iunie 1941): "Invazia teologică în cultura română postbelică [de după primul război mondial – n.n.], înțelegînd penetrația ei masivă și profundă, va rămîne pentru totdeauna legată de numele lui Nichifor Crainic [...] Teologia ortodoxă a devenit sare a culturii românești de astăzi datorită precumpănitor activității sale literare [...] Ceea ce Crainic a întreprins timp de douăzeci și cinci de ani pentru renașterea spiritului ortodox rămîne fără pereche în analele vieții noastre culturale. Este aici și o patetică activitate de animator [...], dar este aici și o operă de gînditor ortodox".

După 1940 - 1941, apele se vor tulbura; amestecat în politica vremii, în divergență cu mai toată lumea (dar mai ales cu umbra lui Nae Ionescu și cu legionarii, de care cîndva fusese destul de apropiat[4]), duce o viață agitată, scrie mult mai puțin, vînează onoruri cu un orgoliu cam exacerbat, care transpare mai tîrziu din memoriile sale, și sfîrșește prin a fi hăituit de comuniști, de care se ascunde prin mai multe sate transilvănene, vreme de trei ani (1944-1947). Ajuns pe mîinile acestora, intră în perioada cea mai cumplită a vieții sale, la polul opus al gloriei pe care o cunoscuse din plin; sînt ani lungi de suferință, de umilințe și compromisuri. El, care-l judecase aspru odinioară pe "bătrînul Miron Costin", socotind că omul nu este "sub vremi", ci că, dimpotrivă, "voința omului bărbat este capabilă să frîngă grumazul monstrului", a trebuit să experimenteze pe propria-i piele (și conștiință) limitele umanului...

Este deținut vreme de 15 ani (la Văcărești și la Aiud), fără sentință judecătorească, fiind eliberat în primăvara lui 1962 – abia o umbră a cărturarului și luptătorului de altădată. Acceptă compromisul de a deveni redactor la *Glasul Patriei* (publicație editată sub vegherea Securității pentru românii din exil) de unde se va pensiona în 1968 (an în care tînărul Nicolae Manolescu îl introduce curajos, cu cinci poezii și o notă bio-bibliografică, în volumul întîi din *Poezia română modernă*). Își definitivează *Memoriile* și alte manuscrise, visează să se reimpună măcar ca poet (așa s-a născut antologia conjuncturală pe care un Nedic Lemnaru a înțeles să o publice ca atare în 1990), dar a murit marginalizat, la 20 august 1972[5], înconjurat de comuniști ca unul dintre cei mai "reacționari" gînditori din România "burghezo-moșierească" (numai Codreanu, Nae Ionescu și Horia Sima au mai fost prezentați în culori atît de sumbre). Pentru el va fi fost poate marea eliberare, "dezmărginirea" a cărei grandioasă viziune lirică o avusese cîndva: "*Și de pe vîrf de munte mă voi sui pe-un nor; / Zi grea, cutremurată va fi – o zi de-adio – / Cînd inima-mi de tine fâșii voi dezlipi-o, / Amară frumusețe, pămînt rătăcitor*"... Pe urma sa rămînea, în așteptarea unor vremuri mai bune, dincolo de contradicțiile omului și de calomniile epocii, o operă teologică, literară și publicistică de un considerabil interes.

Prăbușirea regimului comunist (petrecută chiar în ziua cînd se împlineau o sută de ani de la nașterea lui Crainic!) a creat contextul revenirii sale treptate în circuitul public românesc. În 1990, la Editura Roza Vînturilor, a apărut ediția de poezii (în două volume) "îngrijită" de Nedic Lemnaru, incluzînd (deși mult deformate) și versurile "create mental" în temnița Aiudului, care fac din autorul lor, alături de Radu Gyr (1905-1975), cel mai de seamă poet al închisorilor comuniste din România. În 1991 i s-a publicat și prima parte a *Memoriilor (Zile albe, zile negre)*, la Casa Editorială "Gândirea", de către același N. Lemnaru. Această primă parte dă seama de răstimpul dintre 1889 și 1944, fiind redactată inițial pe vremea pribegiilor postbelice. Partea a doua (încheiată spre sfîrșitul anilor '60), îngrijită și prefațată de Alexandru Condeescu și apărută (1996) la Editura Muzeului Literaturii Române ("Orfeu"), acoperă perioada 1944-1962 (textul propriu-zis – *Pribeag în țara mea. Memorii din închisoare* – este urmat de *Memoriu. Răspuns la actul meu de acuzare*, document recuperat din arhivele Securității în 1993). Dincolo de accesele de megalomanie și de unele jenante "piruete" ideologice (semne ale unei senectuți chinuite), Crainic se înscrie, prin arta evocării, în galeria celor mai străluciți autori de proză memorialistică din literatura română a secolului XX (L. Blaga, M. Eliade, N. Steinhardt, M. Preda etc.).

În anii din urmă, i s-au editat ori reeditat numeroase volume: *Cursul de teologie mistică* (1993, sub titlul editorial *Sfințenia – împlinirea umanului*)[6], *Nostalgia paradisului* (1994)[7], *Puncte cardinale în haos* (1996[8] și 1998[9]), *Ortodoxie și etnocrație* (1997)[10], *Țara de peste veac. Poezii antume: 1916-1944* (1997)[11], *Dostoievski și creștinismul rus* (1998)[12], *Spiritualitatea poeziei românești* (1998)[13]. Se lasă așteptat în continuare, dintre lucrările mai importante, *Cursul de mistică germană*[14].

E regretabil că personalitatea lui Crainic, în care lumina covîrșește totuși umbrele de care n-a fost lipsită, întîrzie, în ciuda valului de (re)editări și a discretei sale reconfirmări ca membru titular al Academiei Române (22 noiembrie 1994), să fie tratată așa cum s-ar cuveni într-un peisaj cultural cu pretenții de normalitate. Acum, la peste 30 de ani de la moartea sa, ar fi poate vremea să se iasă din cele două fundături simetrice ale abordării sale actuale: cea pios-ditirambică (din unele restrînse cercuri ortodoxizante) și cea impios-anecdotică (slujind unor tendințe de frondă antitradițională). Avem multe de învățat de la alții, dar nimic nu ne îndreptățește să refuzăm de a învăța cîte ceva și din propria noastră zestre culturală, pe care de multe ori n-am făcut nici un efort onest de a o cerceta și înțelege, mulțumindu-ne să perpetuăm "verdictele" ideologice ale unei jumătăți de veac de înstrăinare de noi înșine. Rămînem datori trecutului, chiar dacă n-am avea de *învățat* din el, vorba lui Noica, decît *dezvățul*...

Național-Creștin). Dacă în 1938 avusese rectitudinea de a nu marșa la înscenarea judiciară împotriva lui Codreanu (v. *Memorii*, vol. I, p. 298), la bătrînețe se va preta să redacteze o lucrare antilegionară la comanda Securității comuniste (*Cuibarul ucigașilor*). Și totuși odinioară scrisese: "Tineretul, care poartă în suflet răzbunarea misterioasă a morților din război, reacționează. El e în stare de revoltă morală. Se nasc conspirații de exterminare a marilor tîlhari politici. Conspirațiile sînt descoperite. Capii mișcărilor studențești sînt arestați. Se iscă procese care zguduie țara întreagă. Cu acest prilej, tinerii, care voiau purificarea morală a vieții publice prin mijloace violente, dau dovadă în fața autorităților de o tărie de caracter uluitoare [...] Aruncați rînd pe rînd în închisori, capii mișcărilor au răgazul să-și analizeze mai adînc sufletul. Unii fac greva foamei, alții își notează zi cu zi mișcările gîndului și ale inimii. În post și, adunîndu-se în grup, încep să se roage lui Dumnezeu. Tinerețea lor prigonită pentru dreptate și comprimată între pereții închisorii nu află alt sprijin decît în Cel-de-Sus. Ea se sublimează în adorarea cerului [...] Li se pare că Arhanghelul Mihail însuși, comandantul cu spadă de foc al legiunilor cerești, li se arată și-i ia sub ocrotitoarea-i aripă de azur. Din acel moment, misticismul religios va coborî în sufletul zbuciumat al acestui tineret, iar unii dintre acești tineri își vor pune organizațiile de luptă sub hramul arhanghelului și icoana lui, vegheată de candele aprinse, va patrona casele lor de întruniri. Firește, ușuratica zeflemea de presă și de cafenea nu va cruța acest fenomen cu totul neașteptat pentru sceptica noastră lume intelectuală. Dar nu e mai puțin adevărat că misticismul religios devine de acum încolo un element component al naționalismului și că acest naționalism nou, care pînă ieri se tîra pe pămînt, își scaldă avînturile în lumea nevăzută a îngerilor" ("Tineretul și creștinismul", articol așezat chiar în fruntea *Punctelor cardinale în haos*).

[5] A închis ochii la Casa Scriitorilor de la Palatul Mogoșoaia și a fost înmormîntat la Cimitirul "Sf. Vineri" din București. "Pe crucea mormîntului lui [...] a dorit să se scrie numai numele său, fără nici o altă dată, căci spunea: "Acei care vor să știe cine am fost, să mă caute în scrierile mele, în revista *Gândirea*, al cărei mentor am fost, în cursurile de la Facultatea de Teologie, la Academia Română, printre membrii căreia m-am numărat. Acolo sînt eu; sub cruce e un pumn de țărînă"", își amintește ginerele său, Alexandru Cojan (v. Nichifor Crainic, *Memorii*, vol. II, p. 10).

[6] Ed. Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași (sub îngrijirea ierodiaconului Teodosie Paraschiv).

[7] Ed. Moldova, Iași (ediție îngrijită de Magda și Petru Ursachi).

[8] Aceasta, din păcate, o grosolană contrafacere editorială (Magda și Petru Ursache, Ed. Timpul, Iași), văduvită fără nici o rațiune de cinci eseuri de bază din ediția princeps ("Titanii ateismului", "Rasă și religiune" etc.), nemaivorbind de structurarea arbitrară a materiei, complet străină de spiritul și intențiile autorului!

[9] Ed. Albatros (col. "Ethnos"), București (sub îngrijirea lui Constantin Schifirneț).

[10] *Idem.*

[11] Ed. Eminescu (col. "Poeți români contemporani"), București (ediție îngrijită cu profesionalism de Ioana Cracă).

[12] Co-editare Arhidiecezana - Cluj/ Anastasia - București. Este prima ediție tipărită a acestui curs (comparabil cu lucrările închinate lui Dostoievski de un N. Berdiaev sau de un P. Evdokimov), ținut de Crainic în cadrul disciplinei Istoria Literaturii Bisericești și Religioase Moderne, începînd din anii '20, întîi la Chișinău, apoi la București.

[13] Lucrare inedită, editată, ca și volumul II al *Memoriilor*, de Muzeul Literaturii Române, prin grija aceluiași Alexandru Condeescu și cu o postfață de Paul Dugneanu. Studiul nu este complet (sînt supuși analizei 12 poeți, de la Grigore Alexandrescu la Lucian Blaga), iar manuscrisul, păstrat în mod aventuros, este deteriorat pe alocuri (a se vedea precizările de la p. 10 a ediției respective). Postfațatorul are dreptate să conchidă: "Nichifor Crainic realizează prin *Spiritualitatea poeziei românești* un demers singular în materie [mai există totuși o lucrare asemănătoare, deși mai plată, a teologului Ilarion V. Felea, *Dumnezeu și sufletul în poezia română contemporană*, datînd din 1937, pe care N. Crainic însuși o recenzase în *Gândirea* - n. n.], remarcabil prin armonizarea, în diferite grade, a perspectivei teologului cu aceea a criticului literar, cu mențiunea că primul este superior celui de-al doilea" (p. 252).

[14] S-a încercat la Sibiu (mai ales prin strădaniile Maicii Zamfira Constantinescu de la Prislop și ale regretatului Pan M. Vizirescu) și o resurecție a revistei Gândirea, dar această "serie nouă", dincolo de reproducerea unor texte interbelice îndeobște uitate (multe chiar ale lui Nichifor Crainic) și de contribuțiile interesante ale neobositului Pan M. Vizirescu, s-a împotmolit în puținătatea culturală a lumii românești de azi. Se mai cade menționat, în fine, că numărul special *Manuscriptum* - 100, din 1995, i-a fost dedicat lui Nichifor Crainic (aducînd mult material documentar inedit, precum și pagini manuscrise recuperate de la fosta Securitate).

NICHIFOR CRAINIC, FILE DIN DOSARUL PENAL

Camelia IVAN DUICĂ

Adrian Nicolae PETCU

Nichifor Crainic, fotografie din dosarul penal

Lansarea unei discuţii despre marii publicişti şi teologi ortodocşi interbelici români suscită de fiecare dată un mare interes. Totodată, o astfel de discuţie nu este uşor de întreţinut, avându-se în vedere personalitatea complexă pe care o are cel vizat. Pe lângă literatura oficială este nevoie de documente de arhivă care să vină să creioneze, cât mai complet, imaginea acestuia.

În cele de mai jos, cu ajutorul unor documente din arhiva fostei Securităţi, dorim să trasăm câteva coordonate inedite ale biografiei a celui ce-a fost teologul, publicistul şi gânditorul Nichifor Crainic. Vom porni cu discuţia după momentul 23 august 1944, când, pentru Crainic, avea să înceapă calvarul.

În toamna lui 1944 Nichifor Crainic se refugiază la Sibiu, unde, din aprilie, se afla familia sa. Aici primeşte vestea arestării sale din ziare, deşi era liber, precum mărturiseşte în memoriile sale, dar şi în interogatoriul ce i s-a luat la 11 octombrie 1955, pentru a furniza relaţii privitoare la părintele Arsenie Boca. Faţă de situaţia sa de „arestat“, Crainic spunea anchetatorului că „prin luna octombrie 1944 a apărut în ziarele din Bucureşti o informaţie redactată în termeni identici, adică în toate gazetele la fel, în care se spunea că eu am fost arestat şi dus sub o puternică escortă la Bucureşti. Cum eu eram liber atunci şi nu se întâmplase nimic din cele de mai sus, mi-am închipuit după felul cum e redactată informaţia că e un comunicat dat de la o autoritate în favoarea mea. Am întâlnit în Sibiu un ziarist tânăr, care tocmai pleca la Bucureşti şi l-am întrebat dacă nu cunoaşte pe cineva la Ministerul de Interne şi mi-a răspuns că-i prieten cu Dl Dămăceanu, subsecretar de stat. L-am rugat ca să-l întrebe ce ştie despre comunicatul cu arestarea mea. Într-adevăr era ce am bănuit. Colonelul Dămăceanu ia spus că comunicatul a fost de la Ministerul de Interne pentru a astupa gura unor „gălăgioşi“, care veneau din când în când la Minister cerând arestarea mea. Comunicatul a fost dat pentru a le da satisfacţie, dar mă sfătuieşte să stau mai ferit de lume, până se lămureşte într-un fel situaţia. Ziaristul pe care l-am rugat cele de mai sus se numeşte [Nicolae] Ciuceanu. Pe Dămăceanu nu l-am cunoscut niciodată în viaţa mea şi nici nu am avut cu el nici un fel de relaţie".

Aici remarcăm similitudinea cu cele prezentate de Crainic în memoriile sale.

Cu toate acestea, Crainic va lua legătura cu Petru Groza, la vremea aceea vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri şi care îl cunoştea demult, căruia îi va cere sfatul în legătură cu prezentarea la autorităţile statului. Însuşi Groza îl va sfătui să nu se grăbească, ci să aştepte o eventuală amnistie politică, când lucrurile se vor mai potoli. Aflat la Sibiu, reuşeşte să-şi procure un buletin de populaţie cu domiciliul în comuna Gălăneşti, judeţul Rădăuţi, pe numele Ion Vladimir Spânu, identitate care îl va ajuta mult în anii pribegiei transilvane.

Cu ajutorul "unui călugăr, fost student al meu, de la Sâmbăta de Sus", reuşeşte să plece din Sibiu. Se va refugia la mănăstirea făgărăşeană al cărei stareţ era acest "călugăr", - indiscutabil - părintele Arsenie Boca" - dar pe care Crainic nu-l nominalizează în nici un loc din Memoriile sale.

Despre şederea sa la Sâmbăta şi despre părintele Boca, Crainic vorbeşte în timpul interogatoriilor la care a fost supus între 11-14 octombrie 1955 la Bucureşti, pentru a da informaţii despre fostul stareţ al mănăstirii făgăreşene: "În iarna anului 1945, fiind în Sibiu pentru a mă feri de autorităţi, m-a vizitat Arsenie, care m-a invitat să merg la mănăstire. Am plecat la mănăstire, unde n-am putut să stau prea mult, deoarece venea lume care m-ar fi putut cunoaşte şi am plecat în satele din munţii Apuseni [...].

[Arsenie] cunoştea că situaţia mea este nelămurită şi echivocă fiindcă eram la începutul anului 1945, într-o epocă de confuzii a spiritului public şi de dezorientare, când în viaţa publică nu era încă nimic cristalizat [...] la el la mănăstire am stat o lună şi ceva, iar situaţia că e nelămurită o ştia din spiritul public şi din discuţiile ce le-am avut împreună. Menţionez că în acel timp nu eram urmărit oficial, nefiind nici mandat oficial de arestarea mea". Şederea la mănăstirea făgărăşeană a fost în lunile ianuarie-martie 1945.

Activitatea lui Nichifor Crainic la Sâmbăta era diversă, el luând legătura cu preotul profesor Dumitru Stăniloae care pregătea Filocalia pentru publicare. Profitând de prezenţa lui Crainic la această mănăstire, Stăniloae l-a solicitat să revadă textele traduse ale valoroasei lucrări duhovniceşti ortodoxe, mai ales asupra aspectelor de ordin literar. "Afară de aceasta, spune Crainic în interogatoriul din 14 octombrie 1955, am tradus şi comentat cartea "Exerciţiile lui Ignaţiu de Loyola". În calitatea lui de călugăr, fiind foarte curios să cunoască această metodă de viaţă spirituală, m-a rugat să i-o traduc şi s-o comentez. Altceva n-am mai făcut în timpul acesta" .

Fiind uşor recunoscut, Crainic se refugiază în munţii Apuseni, până în 24 mai 1947, când se va preda. Obosit de toată această perioadă de fugă permanentă şi convins că procesul său poate fi rejudecat competent, Crainic s-a predat autorităţilor, cerându-i preotului Ioan Sămărghiţan din Cerghid, la care stătea, să-l denunţe.[1]

Inclus în lotul ziariştilor, Nichifor Crainic este condamnat, în contumacie, prin Sentinţa nr. 2 din 4 iunie 1945, pronunţată de Tribunalul Poporului din Bucureşti, în virtutea Legii 312/1945, la "detenţie grea pe viaţă şi degradare civică pe timp de 10 ani, pentru crima de dezastrul ţării, prin crime de război".[2]

Prin procesul verbal nr. 3 întocmit în şedinţa Consiliului de Miniştri la 17 mai 1945, este aprobat actul de acuzare-violent combativ-al lui Nichifor Crainic şi Stelian Popescu. În acest document Nichifor Crainic este plasat "între propagandiştii şi agenţii de execuţie ai hitlerismului şi fascismului din România, pe prim-plan făcându-se ecoul nefastei politici a criminalului Hitler şi a acoliţilor săi". Într-un alt punct din actul de acuzare este înfierat că a practicat "cameleonismul" politic, prin "oscilarea pe trambulina ideii naţionale între cuzişti şi legionari, ca să devină apoi antonescian, în 1941, spre a sfârşi legionar" cu scopul de a-şi găsi un "loc cât mai bun în scandaloasa şi perfida politică a crimei, urii şi jafului". Totodată, în calitate de redactor şi codirector la "Porunca Vremii", redactor şi director la "Calendarul", redactor şi director la "Sfarmă Piatră" şi redactor la "Apărarea Naţională", "a contribuit prin activitatea şi propaganda publicistică ce a desfăşurat-o la realizarea scopurilor lor politice, şi la aservirea economică a ţării în detrimentul poporului român".[3] Expresii propagandistice din timpul lui Hitler şi Antonescu ca "antidemocraţie", "rasism", "Ordinea Nouă", "războiul sfânt" sunt detectate în publicistica crainiciană şi transformate în capete de acuzare.

Faţă de acuzaţiile care i s-au adus, Crainic va alcătui un amplu memoriu intitulat "Răspuns la actul meu de acuzare". În acest text, Crainic respinge punct cu punct toate acuzaţiile, afirmând că: nu a fost niciodată legionar, iar cuzist fiind câteva luni în anul 1935; a luptat împotriva "partidelor politice" şi a dictaturilor, pentru demofilie, indiferent de formele vieţii politice; nu a susţinut niciodată fascismul pentru România, ci a scris "despre un regim profesional, în spiritul sociologiei creştine"; a combătut "rasismul hitlerist" şi pe "rasiştii români", prin aceasta arătând că nu a fost antisemit, mai ales că a susţinut botezarea evreilor în credinţa creştină; dar mai ales că nu a fost "şeful ziariştilor germani spioni", deoarece aceştia, împreună cu cei italieni au scris împotriva sa, iar Killinger a cerut înlăturarea sa de la Ministerul Propagandei. Adăugând actele sale de promovare a valorilor ruseşti şi raliere a popoarelor ortodoxe din Balcani pentru eliberarea Ardealului, Crainic concluziona că încadrarea sa în prevederile Legii 312/1945 este abuzivă şi nu se justifică.[4]

La 27 octombrie 1947, împotriva Hotărârii nr. 2/1945, Nichifor Crainic declară contestaţie, care, "prin deciziunea criminală nr. 226 din 26 noiembrie 1947 pronunţată de Curtea de apel Bucureşti, Secţia IX-a a fost admisă, anulându-se

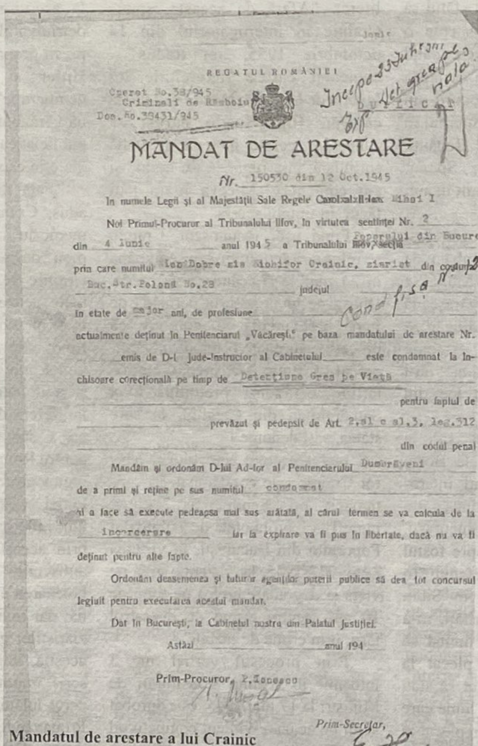
hotărârea de condamnare, și s-a fixat termen pentru o nouă judecare a procesului[5]. Verdictul a fost amânat de peste zece ori, acuzatorii "reușind să respingă opoziția foarte argumentată a condamnatului abia la 15 ianuarie 1949"[6] , când sentința nr. 2 este confirmată, ea rămânând definitivă, prin decizia penală nr. 89/1949[7] . Aici trebuie să remarcăm că, pentru puțin timp, avocat lui Crainic a fost celebrul Petre Pandrea, cumnat al lui Lucrețiu Pătrășcanu, care avea să fie lichidat de confrații săi politici.

Curtea Supremă, Secția Penală respinge, prin Decizia nr. 1077/13 aprilie 1949, recursul făcut de Nichifor Crainic contra Deciziei nr. 89/1949 a Curții București, Secția Penală[8] . Înaintând o altă cerere de revizuire, la 26 noiembrie 1949, ea va fi respinsă, ca nefondată, prin Decizia penală nr. 2916, în ședința publică din 29 decembrie 1949[9] . Pe parcursul anului 1950, Crainic insistă cu trimiterea cererilor de revizuire, toate acestea soldându-se cu respingeri din partea autorităților îndrituite.

Patru ani mai târziu, din penitenciarul Aiud, Nichifor Crainic înaintează o cerere de grație, care va fi respinsă de Prezidiul Marii Adunări Naționale[10]. În perioada decembrie 1955-ianuarie 1956 trimite noi adrese Procuraturii Generale prin care solicită rejudecarea procesului[11] .

La 11 decembrie 1956, prin adresa nr. 19.575, înaintează o cerere de revizuire Tribunalului Capitalei[12], potrivit Decretului 421/1955, dar aceasta a fost respinsă la 1 iulie 1957. Prin nota Procuraturii Generale din 8 februarie 1956 către Ministerul Afacerilor Interne se stipulează faptul că, Nichifor Crainic nu se încadrează în prevederile Decretului 421/1955 - prin care se avea în vedere "că cei care au făcut parte din guvernele fasciste în perioada 6 septembrie 1940-23 august 1944, nu beneficiază de prevederile prezentului decret" - deoarece a făcut parte din "guvernul antonescian fascist în perioada ianuarie-mai 1941", deținând funcția de ministru al Propagandei[13] .

La 15 mai 1958 Tribunalul Capitalei, Colegiul IV înștiința penitenciarul Aiud că deținutului Ion Nichifor Crainic, prin Decizia penală nr. 885 din 13 mai 1958, i-a fost respinsă "ca nefondată cererea de revizuire înaintată la 3 martie 1958, spre judecare, acestui Colegiu"[14] .

REGATUL ROMÂNIEI

Parchet No.38/945
Criminali de Războiu
Dos. No.33431/945

DUPLICAT

MANDAT DE ARESTARE

Nr. 150530 din 12 Oct.1945

In numele Legii și al Majestății Sale Regele Mihai I

Noi Primul-Procuror al Tribunalului Ilfov, în virtutea sentinței Nr. 2 din 4 Iunie anul 1945 a Tribunalului Poporului din Bucure[ști], secția

prin care numitul Ion Dobre zis Nichifor Crainic, ziarist din Buc. Str. Polonă No.28 județul

în etate de major ani, de profesiune

actualmente deținut în Penitenciarul „Văcărești" pe baza mandatului de arestare Nr. emis de D-l Jude-Instructor al Cabinetului este condamnat la închisoare corecțională pe timp de Detențiune Grea pe Viață

pentru faptul de prevăzut și pedepsit de Art. 2, al c al.3, leg.312 din codul penal

Mandăm și ordonăm D-lui Ad-tor al Penitenciarului Dumbrăveni de a primi și reține pe sus numitul condamnat și a face să execute pedeapsa mai sus arătată, al cărui termen se va calcula de la încarcerare iar la expirare va fi pus în libertate, dacă nu va fi deținut pentru alte fapte.

Ordonăm deasemenea și tuturor agenților puterii publice să dea tot concursul legiuit pentru executarea acestui mandat.

Dat în București, la Cabinetul nostru din Palatul Justiției.

Astăzi anul 194

Prim-Procuror, P. Ionescu

Prim-Secretar,

Mandatul de arestare a lui Crainic

Crainic, în timpul detenției sale a trecut pe la Ministerul de Interne (mai-iulie 1947), Văcărești (iulie 1947), Jilava și Aiud, unde a stat cel mai mult. În mai multe rânduri a solicitat corespondență cu fiica sa, diverse lucruri și medicamente de strictă necesitate, însă a fost refuzat[15]. Ginerele său, Alexandru Cojan, spune că la Aiud a stat în "condiții de exterminare. Pachetele cu îmbrăcăminte și alimente pe care i le trimiteam ni se înapoiau sau dispăreau la vorbitor. Nu ni se aproba să-l vedem. Era complet izolat de familie și ținut în condițiile cele mai inumane"[16]. De altfel, însuși Crainic relatează în memoriile sale regimul de exterminare prin care a trecut, bolile care l-au chinuit, foamea pe care a îndurat-o și cruntele bătăi pe care le primea de la gardieni și cei reeducați.

Tot în timpul detenției a fost anchetat pentru alte cazuri penale, cum a fost cel al părintelui Arsenie Boca, între 11-14 octombrie 1955 la București sau la penitenciarul Aiud, în aprilie 1956, în acest ultim caz, împreună cu Ion Dumitrecu Borșa.

Prin Decretul 293/ 18 aprilie 1962 al Consiliului de Stat al RPR, fiind grațiat de restul pedepsei, la data de 24 aprilie 1962 Nichifor Crainic a fost pus în libertate de către Ministerul Afacerilor Interne, U.M. 0123/0, cu biletul nr. 361/1962[17]. Alexandru Cojan mărturisește despre Crainic că după eliberarea din închisoare, acesta nu povestea nimic, "singura reflecție din acea perioadă era: "Am cunoscut iadul"".

După eliberare, între 1962 și 1968, când se pensionează, Nichifor Crainic profesează în domeniul ziaristicii, fiind redactor la "Glasul Patriei", ziar difuzat în afara granițelor pentru românii din exil și a cărui redacție era formată din foști deținuți ai închisorilor comuniste. Se stinge din viață în ziua de 20 august 1972 la Casa Scriitorilor de la Palatul Mogoșoaia[18]. Personaj controversat, suscitând varii interpretări - de la acuzații pătimaș-umilitoare și degradante până la recunoașteri internaționale, profesorul, scriitorul, și teologul Nichifor Crainic se înscrie, prin complexitatea planurilor gândirii și acțiunilor sale, în panteonul marilor personalități culturale.

Evaluarea dimensiunii gândirii teologice ortodoxe a lui Nichifor Crainic îl determina, în anul 1940, pe Dumitru Stăniloae să-l socotească "cel dintâi teolog român în epoca modernă a istoriei noastre care scoate teologia din cercul strâmt și ocolit al specialiștilor, prezentând-o într-o formă impunătoare atențiunii generale a lumii intelectuale"[19]. Acuzațiilor privind scriitura militantă "prohitleristă" în timpul războiului, Nichifor Crainic le dă o replică discretă și explicită și în Memoriile sale: "Când interesele noastre coincid cu cele germane, vom fi alături de Berlin. Jocul acesta între extreme este esența întregii noastre diplomații de-a lungul istoriei naționale. Nu te da cu totul nimănui - iată comandamentul îndelungii experiențe istorice românești! Prin urmare, nu politica de unilateralitate dezastruoasă, ci politica de mlădioasă abilitate între Scyla și Charybda"[20].

1 ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 85-91v.
2 AMJ, fond Penal, dosar 18965, vol. 5, f. 400.
3 *Ibidem*.
4 Nichifor Crainic, *Memorii. Pribeag în țara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare*, ed. îngrijită de Al. Condeescu, București, Muzeul Literaturii Române, [f.a], p. 199-271.
5 AMJ, fond Penal, dosar 18965, vol. 5, f. 400.
6 Ioan Opriș, *Procesul ziariștilor „naționaliști" 22 mai-4 iunie 1945*, Ed. Albatros, București, 1999, p.161
7 ACNSAS, fond Penal, dosar 77, vol. 7, f. 91.
8 *Ibidem*, f. 96.
9 AMJ, fond Penal, dosar 18965, vol. 5, f. 393.
10 *Ibidem*, f. 389.
11 *Ibidem*, f. 355.
12 *Ibidem*, f. 351.
13 *Ibidem*, f. 366.
14 *Ibidem*, f. 346.
15 *Ibidem*, f. 391.
16 Nichifor Crainic, *Memorii...*, p. 8.
17 AMJ, fond Penal, dosar 18965, vol. 5, f. 337, 339.
18 Nichifor Crainic, *Nostalgia Paradisului*, Ed. Moldova, Iași, 1994, p. 308.
19 *Ibidem*, p. V.
20 Idem, *Zile albe, zile negre*, Casa Editorială Gândirea, București, 1991, p. 244.

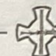
Rolul intelectualului creștin în viziunea lui Crainic

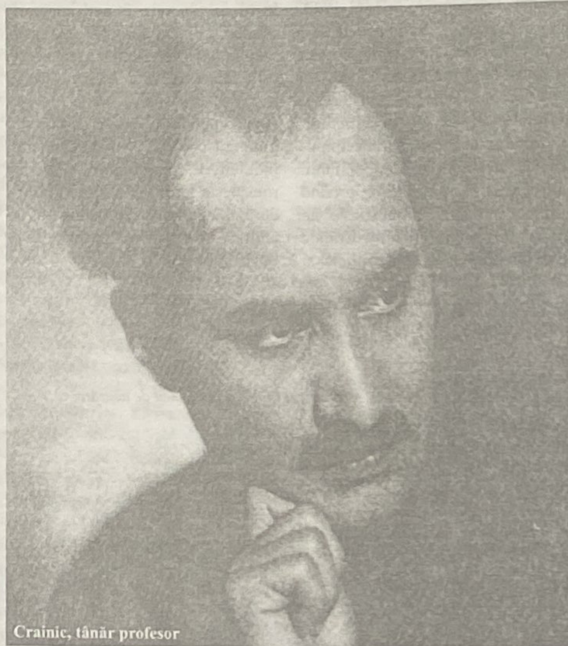
Silviu ALUPEI

"O dată câștigată intelectualitatea unui popor, biruința Bisericii este asigurată" - scria Nichifor Crainic în 1924 (*Gândirea*, an II). Crainic a știut să-și folosească talanții primiți pentru a-și realiza opera de apostolat intelectual într-o Românie a cărei cultură se descreștina, la început de secol XX.

Eminentul teolog și publicist Emilian Vasilescu a văzut în Crainic pe unul din cei mai de seamă apologeți creștini ai Răsăritului: "Cel mai frumos capitol din opera apologetică a lui Nichifor Crainic este rechizitoriul culturii românești occidentalizate ce se dezvoltă în afara sau împotriva ortodoxiei congenitale a neamului nostru".

Crainic a crezut că intelectualitatea unui popor creștin ortodox nu poate apostazia "în masă". Realitatea postbelică (guvernată de ighemonul sovietic) l-a contrazis. Însă, aceste cuvinte scrise de Crainic în 1938 (eseul "Ortodoxie", *Gândirea*, an XVII) ne-au rămas îndrumătoare, chiar dacă bolșevismul mai bântuie sufletele multor intelectuali români:

Crainic, tânăr profesor

“Doctrina Bisericii reprezintă suprema viziune metafizică a lumii şi a vieţii până la care se pot ridica ştiinţa şi cugetarea cea mai înaltă”.

Spiritul crăinicist

Nichifor Crainic, chiar de la vârsta de 24 de ani, ca tânăr teolog, simţise că secolul XX se îndepărta de Evanghelie, că aşa-zişii “oameni de cultură” nu mai voiau să audă de “viaţă intelectuală bisericească”. În 1913, Crainic afirma că un intelectual creştin “nu trebuie să scape niciodată prilejul de a pune faţă în faţă lucrurile cele vechi ale credinţei cu cele noi ale civilizaţiei, de a privi prin prisma religiunii toată complexitatea acestei civilizaţii şi de a scoate în relief cuvântul Evangheliei, clarificând astfel spiritele şi introducând în viaţa modernă curentul viu şi înviorător al credinţei şi moralei”. (*Lumea Nouă*, an I, nr. 10 – 12/ februarie 1913)

Câţi intelectuali de azi, care se consideră buni creştini, acţionează în acest spirit crăinicist?

Ştiinţa îndumnezeirii

Într-un început de secol al raţionalismului “rafinat”, Crainic a inaugurat un curs de *“Istoria literaturii religioase şi bisericeşti”*. În anii 1936 - 1938, l-a transformat în *“Curs de Teologie Mistică”* (retipărit în 1993, la Ed. Trinitas din Iaşi, dar cu pasaje cenzurate prin omisiune sau deformare semantică – fapt semnalat de o fostă studentă a lui Crainic). Această monumentală lucrare ar trebui tipărită în zeci de mii de exemplare de către Biserica ortodoxă Română. Din păcate, facultăţile de teologie post-decembriste se tem să scoată de sub obroc opera lui Nichifor Crainic, considerată drept “fundamentalistă”. Gardienii conştiinţei de ieri şi de azi nu pot permite ca Nichifor Crainic să devină mentor al studenţimii, tocmai el care a scris: “Mistica e singura apologie adevărată a doctrinei creştine fiindcă e cea mai înaltă realizare a lui Iisus Hristos aici, pe pământ”. Crainic defineşte “Teologia Mistică” drept “ştiinţa îndumnezeirii omului”.

Hristocraţie

Vizionar al *Hristocraţiei* ca formă de guvernare a unei naţiuni creştin-ortodoxe, Nichifor Crainic a reuşit să decanteze *“substanţa specifică şi adâncă a naţionalismului creştin”*, căreia îi corespunde în plan existenţial sentimentul nobil al demofiliei. Un excepţional eseu a publicat Crainic pe această temă cu titlul “Despre demofilie “ (*Gândirea*, nr. 1, an XX). Se vor întreba unii: la ce bun demofilia, de vreme ce în lume s-a impus democraţia ? Etimologic, demofilia este “iubire de popor”, ne spune Crainic, care nuanţează într-o definiţie cuprinzătoare: “Naţionalismul e un complex de sentimente, în care intră întreaga mândrie naţională, dar când noi afirmăm că substanţa lui morală e demofilia, îi recunoaştem prin aceasta specificul creştin, care îl deosebeşte de celelalte forme ale naţionalismului european. A iubi poporul după modul lui Iisus Hristos, care privind gloatele obosite, flămânde şi fără adăpost în amurgul zilei, a suspinat : “Milă mi-e de popor!” – iată ce înseamnă a practica naţionalismul demofil, sau naţionalismul creştin”.

Eseul despre demofilie era un discurs către tinerii de atunci. Tinerii de azi, care abia dacă au auzit de Crainic, nicicum să-i cunoască opera, pot lua aminte la aceste rânduri ale sale: “Nu vă ruşinaţi de mizeria poporului din care vă trageţi! Apropiaţi-vă de ea cu fiorul milei dumnezeieşti a lui Iisus Hristos, care atingea ochii orbilor pentru a-i deschide, membrele înţepenite ale paraliticilor pentru a le pune în mişcare, spiritele îndrăciţilor pentru a le vindeca, leşurile morţilor pentru a le da viaţă. Naţionalismul creştin nu mai poate fi astăzi un orgoliu, şi cu atât mai puţin o fanfaronadă, ci o umilinţă creatoare, pe care trebuie să o trăim în umilinţa deznădăjduită a naţiei noastre şi să o vindecăm”.

Mizeria – trupească şi sufletească – a poporului român de astăzi este deprimantă. Umilinţele naţiunii sunt nesfârşite. Cine va actualiza, în sens creator, opera lui Nichifor Crainic spre a pune capăt acestei căderi?

Creştinism şi fascism în gândirea lui Nichifor Crainic

George ENACHE

Într-o lucrare care a stârnit oarecare valuri în opinia publică românească şi anume *Religie şi naţionalism. Ideologia Bisericii Ortodoxe Române sub regimul comunist* (traducere de Mariana Petrişor, Bucureşti, 2000, 313 p.), autorul, Olivier Gillet afirmă o anumită tendinţă antidemocratică în atitudinea celei mai importante confesiuni din România. Acest lucru, care ar constitui o tradiţie de factură bizantină, este, în opinia autorului belgian, un serios handicap, care împiedică dezvoltarea pe baze democratice, europene, a societăţii româneşti. Căutând, e adevărat destul de firav, unele legături între gândirea interbelică şi ideile vehiculate în anii comunismului naţional, Gillet se opreşte, în mod firesc, şi la Nichifor Crainic, pentru a demonstra legătura insolubilă dintre ortodoxie, naţionalism şi tendinţele de extremă dreapta, totalitare, idei care s-ar fi continuat nealterate şi în perioada ceauşistă.

Legătura stabilită între Biserica ortodoxă şi concepţiile naţionalist-extremiste se regăseşte destul de frecvent într-o anumită parte a opiniei publice româneşti. La fel şi rolul fundamental pe care-l joacă Nichifor Crainic în demonstrarea acestei tendinţe. Noutatea lui Gillet este afirmarea clară a caracterului perpetuu al acestui fenomen, care, chipurile, s-ar manifesta şi azi în rândurile clerului.

Faptul este complet fals. Toate acţiunile Bisericii Ortodoxe Române de după 1989 au tins spre o afirmare din ce în ce mai hotărâtă a vocaţiei democratice şi europene a României, ortodoxia naţională contribuind şi ea, cu marile ei valori, la îmbogăţirea patrimoniului comun european. Vocile care contestă acest lucru au probabil anumite interese, deoarece altfel ar fi greu de înţeles de ce ortodoxia este considerată antidemocratică iar alte confesiuni sunt privite drept mari apărătoare ale democraţiei.

. Lectura cărţii lui Alain Besançon, *Dilemele mântuirii. Criza Bisericii Catolice* (traducere de Mona şi Sorin Antohi, Bucureşti, 2001, 233 p.), poate oferi o altă perspectivă asupra fenomenului. Autorul, pe baza unei demonstraţii riguroase, arată caracterul foarte recent al apropierii dintre Biserica Catolică şi democraţia de tip liberal, care datează de după al doilea război mondial. Sunt de notorietate legăturile dintre Biserica romană şi Vechiul Regim, modul în care catolicismul şi Papa sunt luaţi în discuţie de autori „reacţionari” precum Joseph de Maistre, dar tendinţa a continuat şi după aceea. Besançon discută pe larg ispita antidemocratică de care a fost cuprinsă Biserica romano-catolică în secolul XIX şi prima jumătate a secolului XX şi face acest lucru nu pentru a condamna, ci pentru a înţelege de ce a fost posibil să se întâmple aşa. Autorul găseşte explicaţia în tendinţa de respingere manifestată de reprezentanţii catolicismului faţă de iluminism, liberalism, democraţie, adică acele concepţii ideologice care contestă rolul social al bisericii, reducându-l la nivelul credinţei individuale, fapt care s-a manifestat prin separarea bisericii de stat şi afirmarea deplinei libertăţi de conştiinţă. Biserica a răspuns prin închidere în sine şi afirmarea hotărâtă, în cadrul conciliului Vatican I, a dogmei infailibilităţii papale. Tendinţei anarhice, ochlocratice, din societatea modernă, catolicismul îi opunea foarte clar principiul autorităţii, afirmat până la ultimele sale consecinţe. Biserica a agreat ori a sprijinit curentele romantice, tendinţele conservatoare, partidele catolice, iar unii reprezentanţi ai săi au simpatizat cu noile curente de extremă dreapta care se manifestau în Europa în prima jumătate a secolului XX. „Pericolului liberalismului”, indiferent religios, i se adăuga cel al comunismului ateu, ambele, din perspectiva de atunci a Bisericii, fiind la fel de nocive. În aceste sens, poate fi adusă drept argument enciclica papei Pius al XI-lea din 1937, *Divini redemptoris*. Sunt de înţeles atunci discuţiile intense despre „a treia cale”, adică apariţia unui nou model socio-politic care să depăşească carenţele democraţiei liberale şi ale comunismului şi în care rolul valorilor creştine să fie mai mare. Din această perspectivă abordările sunt extrem de diverse şi nu se poate spune că ar exista o unitate de vedere. Besançon ţine de altfel să fie cât mai nuanţat într-o chestiune în care simplificările abuzive abundă. El nu critică pentru a demola, ci atrage atenţia asupra unor tendinţe care la un moment dat pot deveni periculoase. Tot el denunţă cealaltă ispită a bisericii, „democratică” şi demofilă, manifestată în anii din urmă, ce se caracterizează prin intenţia de a ceda la capriciile mulţimii şi a face compromisuri cu unele valori fundamentale ale credinţei. În concluzie, Biserica romano-catolică a acceptat democraţia şi liberalismul ca fiind mai dezirabile decât tendinţele totalitare, dar, în acelaşi timp, ea trebuie să nu renunţe la principiul autorităţii şi să se opună derivei inevitabile spre anarhie şi mediocritate pe care sistemul democraţiei liberale o presupune. Prin urmare,

două secole de frământări și tendințe din cele mai diverse pot oferi azi suficiente sugestii pentru a regândi pe temelii solide, o viziune realistă despre rolul bisericii în lumea de azi. Iar autorul are grijă să facă distincția între inevitabilele „căderi în istorie" și miezul peren al învățăturii lui Hristos.

Nichifor Crainic este (și nu trebuie să obosim repetând acest lucru, chiar dacă pare banal) un om al timpului său, care discută lucrurile pornind de la ansamblul de concepte vehiculat atunci. Deși naționalist și autohtonist, gândirea sa a asimilat numeroase tendințe manifestate în alte orizonturi culturale ale Europei, dintre care deloc de neglijat sunt scrierile lui Charles Maurras, Nicolai Berdiaev, Miguel de Unamuno. Faptul nu este câtuși de puțin contradictoriu, naționalismul lui Crainic nefiind deloc un „pășunism" refractar la orice influență din afară și nici nu cultiva ura față de alte neamuri. El credea în necesitatea ca fiecare națiune să aibă posibilitatea să-și valorifice propriul geniu, propria tradiție, să vină cu o contribuție specifică la patrimoniul cultural european. Acest lucru ar putea fi realizat fără a se încălca drepturile unei alte națiuni și consecința era că, aparent paradoxal, cultivând propriile valori naționale, ești în același timp integrat în marea cultură universală. Astfel Crainic combătea ideile unor intelectualui români contemporani conform cărora naționalitatea era o calamitate și împiedica pe om să aibă acces deplin la deplina „umanitate". Discuție nici azi terminată în orizontul culturii Europei unite, care însă tinde să dea dreptate autorului român, prin tot mai frecventa celebrare a diversității, care, numai aparent paradoxal, dă o identitate mai pronunțată spațiului european.

Crainic mai spunea că un naționalism centrat pe valori exclusiv naționale este un naționalism limitat și limitativ, care nu poate intra în legătură cu alte neamuri. Este nevoie de un principiu cu vocație universalistă, care, bine integrat în structura spirituală a națiunii, să fie în același timp capabil să realizeze contactul cu restul lumii. Pentru neamul românesc acest principiu este ortodoxia. Iarăși este o observație valoroasă, dincolo de diversitate Europa având în comun respectarea valorilor democratice, a drepturilor omului și civilizația creștină.

Raportul unitate-diversitate, iată un aspect al culturii în care observațiile lui Crainic pot fi valoroase și astăzi. Mai contestabile sunt opiniile sale privitoare la aplicarea în plan concret a acestor aspecte. Crainic este mult mai intolerant față de diversitatea interioară a națiunilor, Europa lui apărând mai mult ca o diversitate de monoliți. Deși opiniile lui au fost destul de schimbătoare, totuși se poate afirma cu certitudine că Nichifor Crainic era adeptul unui model de tip „totalitar" (în sensul primar al cuvântului) asupra statului și societății, model care gravita în jurul a două concepte fundamentale: etnocrație și ortodoxie. Etnocrația desemna efortul pentru promovarea valorilor naționale pe care statul și societatea trebuia să-l susțină și căreia individul avea obligația să i se supună. Idealul căpăta în măreție odată cu afirmarea ortodoxiei drept suprem principiu spiritual, către care toți trebuiau să tindă. Aceste idei au fost dezvoltate în paginile *Gândirii* și ale celor două volume: *Ortodoxie și etnocrație* și *Puncte cardinale în haos*. Dincolo de aspectele teoretice, Crainic a fost însă preocupat să găsească justificări palpabile pentru opțiunile sale, aflându-le în transformările care se petreceau în Italia condusă de Mussolini.

În numărul 4 din aprilie 1940 a revistei *Gândirea* (p. 308-313), dedicat lui Nichifor Crainic cu ocazia împlinirii a 50 de ani, Mariella Coandă analiza locul special pe care patria lui Dante îl ocupa în opera lui Crainic. Motivația era multiplă: era vorba de Italia ca spațiu de cultură și depozitară a unor opere de artă unice. Apoi, de Roma era legată etnogeneza poporului român. Devenit în anii '30 un apărător înfocat al ideii latine, mentorul *Gândirii* nu putea manifesta decât prețuire pentru leagănul latinității noastre. Și, nu în ultimul rând, activitatea lui Benito Mussolini, considerat de Crainic drept cel mai mare educator care s-a ivit de la Iisus Hristos încoace. Încă din 1932, de la vizita pe care a făcut-o la Roma, unde la întâlnit pe *Il Duce*, Nichifor Crainic a fost fascinat de transformările petrecute în peninsulă. De atunci, în mod constant, el a promovat în opinia publică românească ceea ce el considera una din marile revoluții ale umanității.

În martie 1937, Crainic publica un articol intitulat *Creștinism și fascism* (*Gândirea*, nr. 3, an. XVI, p. 97-103) în care, prezentând noile realități ale Italiei fasciste, el căuta îndreptățiri pentru propriile sale idei. Astfel că fascismul descris este mai mult „fascismul" lui Crainic, imaginea lui Mussolini este mai mult imaginea pe care Crainic dorea să o aibă despre acesta, astfel că un istoric al fascismului italian ar trebui să fie destul de prudent în folosi textul amintit. El este însă foarte important pentru ce visa Nichifor Crainic pentru țara sa.

Autorul începe prin a prezenta fascismul drept o „mișcare politică naționalistă, a cărei putere năprasnică a creat în lume un stat de structură cu totul nouă, statul corporativ totalitar. El se deosebește atât de statul democratic, tip al veacului al XIX-lea, cât și de statul proletar, născocit de teoria comunistă și realizat de revoluția bolșevică". El se deosebește fundamental de celelalte două deoarece respinge „falsa teorie a claselor", fundamentându-se pe o nouă viziune sociologică, corporatismul. „Pentru fascism, care înseamnă solidarism național - spune Crainic - societatea nu e constituită din clase arbitrar împărțite pe hârtie de către sociologii veacului al XIX-lea, ci o totalitate de funcțiuni organice ale vieții colective, cărora le corespund tot atâtea categorii de muncă. Concepută mai înainte ca o stratificație orizontală de clase suprapuse într-o așezare geologică, societatea apare în viziunea verticală a fascismului ca o alcătuire din părți, ce se ridică din adânc și converg în același centru superior, care nu este altceva decât autoritatea statului". Se marca astfel

Nichifor Crainic la primirea în Academia Română

începutul unei noi epoci, cea a etnocrației.

O altă noutate absolută este dată de (re)luarea în considerație a creștinismului drept unul din pilonii de bază ai societății. Crainic este încântat de afirmarea catolicismului drept religie de stat și de faptul că statul interzice propaganda altor confesiuni sau secte pe teritoriul italian. Mai mult decât atât, creștinismul este parte integrantă a tuturor acțiunilor mișcării fasciste și în acest sens Crainic aduce mai multe argumente.

Primele invocate sunt chiar discursurile lui *Il Duce*. Acesta ar fi afirmat că „fascismul e o concepție religioasă care consideră pe om în raportul său sublim cu o lege superioară, cu o Voință obiectivă, ce depășește insul ca atare și-l ridică la demnitatea de membru conștient al unei societăți spirituale". Nefiind clar despre ce lege superioară este vorba, Crainic aduce noi precizări din alte cuvântări ale lui Mussolini: „Statul fascist nu rămâne indiferent nici în fața faptului religios în general nici, în deosebi, în fața acestei religiuni pozitive care e catolicismul italian". Sau: „În statul fascist religiunea e considerată ca una din manifestările cele mai adânci ale spiritului și, prin urmare, ea e nu numai respectată, dar apărată și ocrotită" iar „fascismul respectă pe Dumnezeul asceților, al sfinților, al eroilor și chiar pe Dumnezeu așa cum îl vede și i se roagă inima ingenuă și primitivă a poporului".

Pentru Nichifor Crainic devenea evident că „fascismul îmbrățișează fără restricție, fără modificare, religiunea catolică, adică religiunea tradițională a poporului italian. În concepția mussolineană, omul, conceput nu ca individualitate egoistă, ci ca personalitate morală, care dă și primește, e încadrat în familie, e încadrat mai sus în organizația profesională, e încadrat și mai sus în organizația statului și, în sfârșit, e încadrat suprem în societatea spirituală a Bisericii creștine. Această încadrare se face în puterea legilor naturale ale statului și a legii supranaturale a Bisericii. Dar morala statului fascist nefiind alta decât morala creștină, legile lui sunt inspirate din legea Bisericii. În realitate, rareori s-a văzut în istoria universală un stat care să oglindească în toată alcătuirea lui mai puțin aproximativ morala creștină". Sub raport religios, fascismul devenea o restaurație a catolicismului ca funcție spirituală fundamentală a vieții italiene, dar nu a cezaro-papismului medieval, lucru care pentru Crainic este de mare importanță, doarece el considera cezarismul papal o uzurpare, idee firească pentru un ortodox.

Continuându-și discursul, Nichifor Crainic aduce noi argumente în sprijinul ideii sale. Astfel, combaterea masoneriei și a comunismului merge mână în mână cu semnarea celor două acorduri de la Lateran dintre papalitate și statul italian, din 11 februarie 1929, prin care Vaticanul devenea stat independent, iar catolicismul era recunoscut drept religie oficială. Ca urmare, „în sufletul devastat de seceta liberalismului, a francma-

soneriei și a comunismului, năvălesc deacum încolo apele fecunde ale credinței stămoșești, făcând să crească și să rodească elanurile fără margini ale misticismului fascist".

Legătura profundă dintre creștinism și fascism este dată de sistemul social și politic al corporatismului care, după Crainic, este un principiu creștin. „Ideea corporativă se întemeiază pe învățătura Noului Testament despre diversitatea darurilor sau a aptitudinilor cu care oamenii sunt înzestrați de Dumnezeu și despre datoria fiecăruia de a valorifica prin muncă și prin creație darul felurit pe care îl deține. Fiincă această valorificare e în funcție de binele personal, dar și de binele colectiv totodată". Ideile ar fi fost dezvoltate de noua sociologie catolică și exprimate în enciclicele *Rerum novarum* și *Quadragesimo anno*, fiind mai apoi aplicate de Mussolini. Aceste idei însă nu sunt specific catolice, aparținând de fapt întregii doctrine creștine, deci și ortodoxiei. Numai corporatismul ar putea depăși sociologia claselor care nu poate stârni decât egoism și ură.

Nichifor Crainic și Radu Gyr (stânga)

În acest punct Crainic se desparte de Berdiaev, care considera fascismul o „păgânizare a vieții".

Nichifor Crainic are mari cuvinte de laudă față de sistemul de educație italian pe care, cu altă ocazie, îl analizează sistematic. Elementul fundamental al acestuia ar fi „voința eroică de creație și de sacrificiu", care se dezvoltă printr-o raportare continuă la marile scopuri ale națiunii, la o voință supremă. Pentru Crainic este limpede că în concepția lui Mussolini această voință e Dumnezeu și compară această concepție cu mistica creștină: „a voi nu în voința ta, ci în voința celuilalt". În concluzie, „omul mussolinian, voind în Dumnezeu, voiește în voința statului" deoarece statul fascist e „o voință de putere, de creație și de expansiune, care absoarbe în ea toate voințele individuale, fascinate de un ideal spiritual" și „cine ignoră doctrina creștină nu pricepe, prin analogie, concepția despre stat și despre educație a lui Benito Mussolini".

Admirând ceea ce se petrecea în Italia, Crainic condamna cu toată vigoarea național-socialismul din Germania, rasist, anticreștin și antilatin. El preconiza ca și națiunea română să se dezvolte pe aceleași coordonate ca Italia fascistă, locul catolicismului fiind luat de ortodoxie iar în rolul lui Mussolini putând intra regele Carol al II-lea.

Fără îndoială, regele a fost sedus de fascinanta viziune a lui Crainic. În anii dictaturii regale multe din elementele propagandei aminteau ideile mentorului *Gândirii*. Din păcate, ele erau o parodie, pe măsura nevrednicului rege, după cum nici în Italia lucrurile nu au stat deloc la modul în care le prezintă Crainic. Italia din acest articol este o proiecție a societății ideale pe care o dorea scriitorul român, societate utopică, în sensul de posibilitate extrem de redusă de a fi realizată. Soluțiile propuse de Crainic țin de speranțele creștine ale Raiului pe pământ, atât de frecvente în istoria Europei, și de păstrarea credinței în rolul normativ al statului în viața culturală și spirituală.

Nichifor Crainic nu este câtuși de puțin un ticălos, cum se încearcă uneori să fie prezentat. El a dorit un rol mai mare în societate pentru credința creștină, care să ofere un sens superior existenței umane, gândind lucrurile pe baza ideilor epocii sale. Crainic nu a înțeles două lucruri: că e foarte greu să conciliezi naționalismele dacă ele au domenii în care se intersectează (vezi românii, ungurii și cazul Transilvaniei) și că a impune cu forța statului o spiritualitate, oricât de înaltă, înseamnă trădarea principiului libertății, iar un act divin e redus la funcții pur umane. El însă rămâne un moment major al culturii românești interbelice și unele aspecte din opera sa pot constitui un avertisment pentru noi cei de azi care, la fel de excesiv, în numele înțelegerii și toleranței, renunțăm la orice spririt critic, la afirmarea propriei identități și stăm cu mâinile în sân la toate turpitudinile pe care umanitatea, lipsită tot mai mult de un ideal spiritual, și le asumă cu o patimă demnă de o cauză mai bună. Dar se pare că omul natural, căzut în istorie, nu cunoaște limita, iar excesul îi este cel mai credincios tovarăș.

ÎNȚELESUL CULTURII la Nichifor Crainic

Ivan IVLAMPIE

Problemele culturii au fost discutate la noi prea mult autonom și prea puțin creștin. Această afirmație îi aparține lui Nichifor Crainic. Fiind înarmat cu prejudecăți din alte lecturi cum că acest autor îl „urmează" întocmai pe Nikolai Berdiaev în conturarea înțelesului culturii, am descoperit în paginile cărții *Nostalgia paradisului* o teoretizare mult diferită de cea a filosofului rus și cu accente mult mai moderate în privința destinului actual al omului. Toate aceste diferențe vor fi evidențiate în rândurile ce urmează.

Sunt berdiaeviene presupozițiile potrivit cărora separația dintre cultură și religie este artificială și că ea este un fenomen specific modern, că geniile creatoare de cultură modelează în carnea lumii noastre imagini ale perfecțiunii întrezărite dincolo de ea, că geniul confirmă valabilitatea universală a principiului teandric iar la temelia teandricității se află conceptele de *chip și asemănare*. Dar urmările acestor supoziții nu au nimic în comun cu viziunea lui Berdiaev despre sensul creației. De altfel, putem la fel de bine să înțelegem că multe din coincidențele celor doi autori își au izvorul în doctrina ortodoxă.

Berdiaev afirmă că omul trebuie să-și asume destinul creator drept veritabila cale spre propria mântuire deoarece este chip și asemănare cu Pantocratorul. În scrierile filosofului, descoperim o opoziție antagonică între geniu și sfințenie, o apologetică a genialității umane și o războire cu viețuirea ascetică consfințită de creștinism. Crainic nuanțează interpretarea și realizează o distincție importantă între cele două atribute: „Omul e chipul *real* al lui Dumnezeu prin creația divină, dar omul e asemănarea *posibilă* a lui Dumnezeu. Nu atârnă de om să poarte chipul lui Dumnezeu sau nu, fiindcă acest chip e *dat* în făptura lui, în structura lui spirituală, prin care se deosebește de toate celelalte creaturi. Dar atârnă de el să se asemene sau nu cu Dumnezeu, și această posibilitate stă în libertatea voinței lui, care are în față modelul de perfecțiune morală Iisus Hristos. Astfel conceptul de chip sau imagine a lui Dumnezeu are o accepție general omenească, iar cel de asemănare una specific creștină. Gradul culminant al chipului lui Dumnezeu în om e geniul, care poate să fie sau nu creștin; gradul culminant al asemănării e sfântul, care nu poate fi decât creștin."[1] Astfel, observăm că nu există nici un fel de opoziție între geniu și sfânt, ambele atitudini coexistă fără să insinuăm ori să bănuim prezența vreunui conflict. Geniului îi este caracteristică revelația naturală care se finalizează în operele creației culturale, pe când revelația supranaturală dată de Hristos are ca finalitate lucrarea morală a sfântului. Ideea teandrică dezvăluie atât importanța geniului ca profet natural al unei ordini de perfecțiune superioară a lumii noastre, cât și importanța sfântului în a cărui perfecțiune morală vedem perfecțiunea veșnică. Așadar, cultura conține un sens profetic, într-un deplin acord cu profețiile creștine, despre finalitatea vieții în ordinea eternă.

Occidentul a adus imaginea unei rupturi iremediabile între cultură și religie, iar această realitate trăită cu acuitate în apus devine obiectul obsesiilor lui Berdiaev și al inspirațiilor sale despre refacerea alianței dintre cele două direcții de manifestare ale spiritului uman, printr-o nouă survenire a evului mediu. Nichifor Crainic are ca punct de plecare constatarea inexistenței acestei rupturi: nici ortodoxia românească, nici Biserica ecumenică n-au promovat un conflict între cultură și religie, între știință și credință. Singura afirmare a autonomiei culturii în opoziție cu religia aparține intelectualilor români care au studiat în străinătate și au preluat ideea occidentală de criză a culturii. În scrierile filosofului rus descoperim o opoziție antagonică între geniu și sfințenie, o apologetică a genialității umane și o războire cu viețuirea ascetică consfințită de creștinism. Întorși în țară ei acuzau Biserica națională de „reacționarism" și de „obscurantism". Acest gest este denumit de Crainic „mimetism intelectual". El nu poate sădi nimic autentic în spiritul culturii române, deoarece nici o cultură națională nu poate crește parazitar pe trupul altei culturi. Concluzia autorului este la un stil propriu de manifestare nu poate să ajungă decât o cultură înfiptă adânc în autohtonismul etnic și plăsmuind în lumina spirituală a ortodoxiei. Prin această înțelegere, Crainic demonstrează încă o dată la ce distanță uriașă se află față de convingerile lui Berdiaev ce nu a reușit să depășească punctul de vedere occidental referitor la „reacționarismul" și „obscurantismul" Bisericii.

Eliberându-ne de prejudecata înțelesului culturii în spirit berdiaevian, în cartea lui Crainic descoperim că autorul ei a conturat acest înțeles prin evidențierea raportului ei cu religia și prin delimitarea pe care o încearcă față de definițiile clasice ale fenomenului culturii. Într-un

prim demers, cultura poate fi înțeleasă prin ce nu este ea: natura. Dar ce este natura? Aici științele și filosofia vin cu nenumărate definiții, încât Crainic preferă să definească natura din perspectiva religioasă: „totalitatea făpturilor lui Dumnezeu, adică mineralul, planta, animalul, omul, îngerul, cu alte cuvinte universul celor văzute și al celor nevăzute". În ierarhia naturii create

GÂNDIREA

ANUL XIX — No. 4 APRILIE 1940

S U M A R U L:

DESPRE NICHIFOR CRAINIC LA 50 DE ANI

NUMĂR FESTIV REDACTAT SUB PREȘEDINȚIA D-LUI PROF. I. PETROVICI

E X E M P L A R U L 50 L E I

nu intră cultura: „Natura e creația lui Dumnezeu; cultura e creația spiritului omenesc. Nici mineralul, nici planta, nici animalul și nici îngerul nu creează cultură. Numai omul. În scara cosmică a făpturii, cultura e deci un atribut specific al omului." (p. 19) Rezultând o primă definiție a culturii – „tot ceea ce creează omul cu elemente din natură, dar în afară de natură, în vederea necesităților practice sau a scopurilor ideale, potrivite cu firea lui proprie" –, autorul ei subliniază că deși aceasta are avantajul că îl distinge pe om de tot restul naturii este, totuși, prea largă. Și aceasta deoarece, la o privire mai atentă, observăm că din ansamblul creațiilor în care se manifestă tendința omului de a stăpâni natura văzută, unele slujesc scopului practic de a o folosi cantitativ, altele sensului spiritual de a o depăși calitativ. În felul acesta apare necesitatea de a distinge și de a denumi diferit creația practică și cea spirituală.

Înțelesul culturii este dirijat spre această din urmă creație, deoarece numai ea depășește calitativ natura, pe când creația practică, slujind instinctului de conservare, chiar dacă își află punctul de plecare în spiritul omenesc, ține de adâncirea tot mai excesivă a omului în natura materială. Pentru creația practică avem cuvântul civilizație. Incursiunea pe care o întreprinde Crainic în hățișul înțelesurilor dedicate culturii și civilizației devine benefică limpezirii viziunii personale privind specificul creațiilor umane.

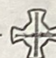
Parcurgând traseul de la indistincția noțiunilor de cultură și civilizație în mediul francez până la clarificarea lor în spațiul german, Nichifor Crainic se apropie foarte mult de teoretizarea lui Oswald Spengler, acceptând ideea că o cultură nu poate avea un caracter universal și că de fiecare dată este produsul unui geniu etnic, adică o determinare concretă într-un timp și spațiu istoric. Dezacordul față de autorul *Declinului occidentului* nu survine decât atunci când teza fecundă a distincției dintre cultură și civilizație este plasată în perspectiva diacronică: cultura la începutul istoric al poporului, civilizația în faza finală, de agonie a existenței sale. Acest fapt poate fi valabil pentru unele popoare vestice, dar nu și în cazul națiunilor tinere din Europa, unde Crainic sesizează un *raport de simultaneitate* între civilizație și cultură. Evidențierea acestui raport își are rădăcina în însăși distincția dintre cultură și civilizație pe care gânditorul român dorește să o valorifice în direcția împlinirii destinului național. Nu este valabilă teza lui Spengler că orice cultură se stinge în civilizație prin simplul fapt că, în istorie, popoare care s-au stins, fără a degenera în civilizație, ori au fecundat alte culturi, precum bizantinii, ori au sucombat în muzee, așa cum e cazul Egiptului antic. Crainic, prin aceste exemple, vrea să atragă atenția asupra faptului că religia este elementul moderator în ordinea cronologică privind nașterea și renașterea fenomenului cultural. Iar Spengler ar avea dreptul să afirme că moartea culturii unui popor se produce doar atunci când geniul său etnic ia calea creației practice, adică a industrializării excesive al cărui rezultat este generalizarea monstruoasă a producției în serie.

Cultura și civilizația pot exista simultan pe cele două planuri deosebite ale vieții: spiritual și material. „Pentru o țară ca a noastră, afirmă Crainic, unde se pun în mod egal problemele de cultură spirituală și problemele de civilizație materială, socotim că e o necesitate de orientare să facem această deosebire, dictată de natura lucrurilor și de faza evolutivă prin care trecem. Civilizația e internațională și o putem adapta la nevoile vieții noastre materiale ca de la primitiv la organizat și de la rudimentar la perfecționat. Imitația corectată de fizionomia țării e legea ei elementară. Cultura însă implică neapărat modul original al personalității noastre etnice. Legea ei nu poate fi imitația, ci autohtonia."(p 26) În acord cu Jacob Burckhardt, pentru care cultura este suma creațiilor spiritului care se nasc spontan și nu au o pretenție la valorificare universală sau constrângătoare, creații în același timp de ordin ideal și gratuit, Nichifor Crainic vede cultura ca un **raport simbolic** cu înălțimea transcendentă, un raport exprimat de puterile proprii ale neamului: „cine nu are o cultură națională dovedește incapacitatea de a-și crea acest raport propriu."

Astfel înțeleasă, cultura pare a se apropia de religie, care este **raportul real** cu cerul, iar geniul – chipul prin excelență a lui Dumnezeu în această lume a păcatului și a morții – „îndeplinește parcă o solie cerească de a ne aminti prin plăsmuirile pe care le împinge către perfecțiune, culmile pierdute cândva de om și de a ne reaprinde în inimă nostalgia lor" (p. 30) Nu ne rămâne, așadar, decât să înțelegem de ce cultura este o nostalgie a paradisului.

---

[1] Nichifor Crainic, *Nostalgia paradisului*, Editura Moldova, Iași, 1994, p. 12

DEMOCRAȚIA campaniilor electorale

Faust FULDA

Deși se presupune că este un sistem politic mai degrabă slab, căci se bazează în primul rând pe ideea de libertate umană (adesea capricioasă), democrația a căpătat în ultima vreme conotații speciale, de regim care știe să contraatace dur atunci când este, sau când *pare* a fi în pericol. Nu cu mult timp în urmă, presa a relatat pe larg (și nu știm dacă ecourile se vor încheia curând) despre contractul de management electoral care urma să se încheie între Partidul România Mare și o firmă de renume în domeniu, condusă de un cetățean israelian, Eyal Arad (firma se numește *Arad Communications Group*). La prima vedere, nimic spectaculos. Totuși, ecourile în presă au fost extrem de puternice, unele ziare (cunoscute pentru atitudinea lor anti-Vadim) afișând titluri de-o șchioapă în care înfierau respectivul contract. Trebuie spus că acesta nu apucase încă să fie semnat. Au fost sesizate imediat autoritățile israeliene, ambasadorul statului Israel în România, doamna Rodica Radian Gordon a declarat presei că a cerut domnului Eyal să renunțe la respectivul contract, dar că nu știe ce va face patronul firmei de management electoral, deoarece "este un om privat", cum s-a exprimat Excelența Sa doamna ambasador. În fine, este de remarcat că în opinia ziariștilor de la *Ziua* care se ocupă de respectivul eveniment, cetățeanul israelian Arad Eyal este nici mai mult nici mai puțin decât un "mercenar electoral". Chiar să nu sesizeze confrații noștri de la *Ziua* că o atare exprimare poate fi interpretată ca o jignire la adresa Israelului, de vreme ce Eyal Arad este (totuși!) un cetățean onorabil al respectivului stat? Cei care au reacționat la știrile cu privire la respectivul contract au speculat inutil și redundant pe tema antisemitismului nebun al lui Vadim Tudor, care ar transforma ajutorul electoral dat "tribunului" ("ajutor" e un fel de a spune, căci e vorba despre un serviciu plătit) într-un gest sinucigaș

Foto: Bogdan Onofrei

ELIBERAȚI "GRUPUL ILAȘCU"!

Asociația Romfest XXI și revista *Rost* s-au alăturat ziarului *Ziua* în campania pentru eliberarea deținuților politici din "Grupul Ilașcu", întemnițați la Tiraspol. În acest sens, membrii și simpatizanții, din țară și din străinătate, ai Romfest XXI, precum și membrii grupării revistei *Rost* au fost îndemnați să semneze apelul comun către o serie de instituții europene și americane și să trimită scrisori în nume propriu, conținând același apel, către personalități, instituții și organizații occidentale. Astfel, sperăm să grăbim o reacție fermă a lumii democrate pentru salvarea celor trei români închiși abuziv în Transnistria.

ROMFEST XXI A SERBAT MICA UNIRE

Muzeul "Mihai Eminescu" din Iași a găzduit, pe 24 ianuarie a.c., simpozionul "145 de ani de la Unirea Principatelor Române", organizat de Asociația "Romfest XXI" și Fundația "Ginta Latină", cu sprijinul Asociației "Eurodemos" și a Muzeului Literaturii Române – Iași. Prof. Ioan Răducea, moderatorul reuniunii, a subliniat necesitatea unirii întregii romanități orientale și a strângerii legăturilor dintre români și populația romanica de la sud de Dunăre. Prof. Mihail Albișteanu, șef al "Romfest XXI" – Iași, a prezentat cadrul internațional al Unirii și rolul diplomației românești în realizarea acesteia, în timp ce prof. Cristian Ivănuță, membru al Consiliului Director al "Romfest XXI", s-a concentrat asupra personalității marcante a lui Mihail Kogălniceanu, arătând contribuția sa în evenimentele care au condus la actul Unirii. La un moment dat, în sală a intrat și gen. (r) Mircea Chelaru, liderul PUNR, care a ținut un mic discurs. Despre Mica Unire a vorbit și prof. dr. Vlad Bejan, președintele Fundației "Ginta Latină". Trupa de teatru amator a "Eurodemos" a ilustrat un tablou din *Scrisoarea a III - a*, de Mihai Eminescu, precum și poeziile *La oglindă*, de George Coșbuc și *Muma lui Ștefan cel*

Mare, de Dimitrie Bolintineanu. Manifestarea s-a încheiat cu un recital de cîntece patriotice susţinut de Mişcarea Culturală "Renaşterea".

APEL LA UNITATE AL PPCD

Partidul Popular Creştin Democrat din Republica Moldova a lansat, recent, un apel la unitatea opoziţiei. Arătînd că Partidul Comunist este unul de factură totalitară, PPCD a propus tuturor formaţiunilor politice din opoziţie să formeze un bloc electoral pentru a cîştiga alegerile. PPCD apreciază că este singura formulă pentru a se produce alternanţa la putere şi a împiedica transformarea statului românesc de peste Prut într-o anexă a Rusiei.

MONUMENTUL ELISABETEI RIZEA

Rost sprijină campania de strângere de semnături pentru ridicarea unui monument Elisabetei Rizea – un simbol al rezistenţei armate anticomuniste. La iniţiativa *Academiei Caţavencu*, monumentul – dedicat tuturor celor care au murit pentru păstrarea demnităţii românilor şi împiedicarea bolşevizării României – va fi amplasat în faţa Casei Presei din Bucureşti. Cei care vor să susţină această iniţiativă pot lua legătura, pentru detalii, cu redacţia *Academiei Caţavencu*.

PROPAGANDĂ PE BANI PUBLICI

Senatorul Adrian Păunescu a primit cadou de Crăciun 700 de milioane de lei. Din bani publici, printr-o hotărîre de guvern strecurată în Monitorul Oficial la sfîrşit de an. În virtutea acestui document, Ministerul Culturii finanţează sărbătorirea a 30 de ani de la înfiinţarea Cenaclului Flacăra. Ministerul Culturii nu a putut să ne explice dacă aceste fonduri au fost obţinute de Fundaţia Constantin, a lui Adrian Păunescu, în baza unui proiect însoţit de un deviz. Mai mult, ministrul Răzvan Theodorescu pretinde că Păunescu merită ajutat pentru ce a făcut în anii Flacării. Drept care nu ne-ar mira ca

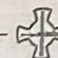
al fiilor lui Israel. Cum poţi să-l ajuţi, în calitate de evreu, pe un antisemit ca Vadim să ajungă la putere?

Aceeaşi furibundă gălăgie s-a declanşat pe tema dezvelirii bustului fostului prim-ministru israelian Yithzac Rabin în Braşov. Şi de data aceasta, protagonist al întâmplării a fost preşedintele PRM. Este împotriva oricărei logici umane şi diplomatice ca Israelul să nu se bucure de un astfel de gest. Astăzi, când în multe colţuri ale Europei cimitirele evreieşti sunt devastate şi profanate, când sentimentele anti-evreieşti par a se revigora din senin (frondă ieftină al tinerelor generaţii, teribilism cu accente violente sau antisemitism în adevăratul sens al cuvântului, e greu de spus), e clar că o statuie ca cea de la Braşov va aduce în jurul ei calmul istoric şi reculegerea de care are nevoie memoria comună a celor două popoare. Statuile vorbesc eternităţii, iar autorităţile israeliene ştiu foarte bine acest lucru. Cum ştiu foarte bine că Vadim Tudor nu este antisemitul de care trebuie să se teamă statul evreu, fie şi numai pentru faptul că Vadim nu va fi urmat, chiar dacă va dori, în pornirile sale antisemite de nici un român. În schimb, Vadim va fi urmat în pornirile declarate împotriva găştilor care devalizează economia, a hoţilor de tot felul, a politicienilor corupţi până în măduva oaselor. Aici este teritoriul electoral al lui Vadim, albia sa electorală. Antisemitismul este în România un sentiment exotic şi pe cale de dispariţie (cum, din păcate, este şi cazul comunităţii evreieşti de la noi). În aceste condiţii, înseamnă că în spatele atacurilor la adresa "filosemitului" Vadim stau cu totul alte interese decât cele de apărare a Israelului. Ca să nu mai vorbim că românii care apără Israelul fac o figură absolut ridicolă: respectivul stat are instrumente de apărare dintre cele mai eficiente şi nu credem că se bazează pe vigilenţa democratică a condeierilor de pe Dâmboviţa!

Să trecem la un alt episod electoral, de data aceasta plin de lumină şi culoare: este vorba despre lansarea cărţii *Noul Principe* a cunoscutului creator de imagine şi conducător de campanii electorale din SUA Dick Morris, un adevărat "făcător de preşedinţi" (aşa cum Renault este "creator de automobile"). Acesta are un program extrem de ambiţios în ţara noastră, să creeze un preşedinte dintr-o femeie! Este vorba despre doamna Lia Roberts, cetăţean american şi român în acelaşi timp, care ar vrea să candideze la funcţia supremă în stat. Ce ne anunţă, cu o nonşalanţă niţel stupidă presa noastră? Că România ar putea deveni, în cazul alegerii doamnei Roberts ca preşedinte, al "51-lea stat" (evident, al Statelor Unite) şi că aceeaşi Românie ar putea intra "sub umbrela lui Bush" dacă...(ei bine, condiţia nici măcar nu mai e aşa grea dacă ne gândim ce bine ne va fi pe timp de ploaie sub umbrela domnului sus-numit) românii o vor alege pe simpatica doamnă Roberts în fotoliul de la Cotroceni. Târgul pare interesant. Oricum, spre deosebire de ne-norocosul domn Eyal, domnul Dick Morris se pare că se bucură de auguri mai mult decât favorabili.

De ce am dat aceste exemple de întâmplări, hai să le spunem preelectorale, deşi pot fi considerate deja ca manevre electorale? Pentru a fixa încă o dată dubla măsură cu care se operează pe piaţa mass-media de la noi. În fond, dincolo de chestiunile legate de personajele în discuţie (Corneliu Vadim Tudor, respectiv, Lia Roberts), avem de-a face cu două persoane care vor să facă bani din vânzarea de imagine electorală. Unul dintre ei este israelianul Eyal Arad, celălalt, americanul Dick Morris. Ei sunt nişte profesionişti ai campaniilor electorale şi atât. Sau poate nu...Căci în ce-l priveşte pe domnul Eyal, acesta a declarat că nu crede în antisemitismul lui Vadim. Iar noi presupunem că n-a făcut această declaraţie chiar numai de circumstanţă.

În concluzie, democraţia românească începe să capete accente tragi-comice. Şi acesta nu e decât începutul, căci recenta intrare în politică a unui personaj suculent ca Gigi Becali ne va rezerva, suntem siguri, surprize dintre cele mai mari. Să avem răbdare!

Duşmanii EUROPEI UNITE

Discuţiile despre unificarea europeană s-au blocat într-o zonă îmbâcsită de detalii tehnice şi negocieri egoiste, ocolindu-se adevăratul fond al acestei asocieri şi problemele reale pe care le comportă. Departe de a fi limpede, viitorul acesteia este, din motive aşezate pe diverse paliere, mai ceţos ca niciodată până acum. O analiză ne poate dezvălui trei centre – niveluri – în care pot fi identificate piedicile pe care le-am personalizat ca duşmani ai Europei unite.

Paul GHIŢIU

Discuţia se concentrează aici la ceea ce se întâmplă în fiecare din statele deja membre, aproape membre sau candidate şi, evident, aplicaţia trebuie să o facem (deşi ea nu are relevanţă pentru ceilalţi, fiecare caz necesitând propria analiză) pe România. Este ea pregătită pentru a intra în UE? Avem noi o reprezentare clară asupra schimbărilor pe care le implică integrarea? Asupra beneficiilor şi costurilor? Asupra priorităţilor şi etapelor? Ştim unde pierdem şi unde putem obţine avantaje competitive? Ştiu cei care ne conduc către ce ne îndreptăm, ce este de făcut şi, mai ales, sunt ei măcar binevoitori faţă de, dacă nu implicaţi responsabil în, aceste prefaceri? Cunosc viziunea şi politicile din domeniul lor? Sunt funcţionarii din subordine pregătiţi să cunoască, să asimileze şi să aplice miile de reglementări ale uriaşei maşinării birocratice europene? Ştie cetăţeanul ce îl aşteaptă, pentru ce să se pregătească, ce sprijin are şi unde să îl caute? A acceptat el în cunoştinţă de cauză aoscierea României sau doar acum când a auzit de ţuică, porc, lapte începe să se întrebe?

Decalajul dintre România şi ţările uniunii este foarte mare şi el creşte. Dosarele de negociere deschise sunt închise parţial fără a fi rezolvate. Chiar cele închise nu au încă reverberaţii în profunzime şi nu au pornit mecanismele necesare. Cantitatea de normative de adaptat sau de asimilat este uriaşă dar traducerea şi votarea lor inconştientă nu rezolvă nimic, căci aproape nimic nu s-a făcut de la hârtie la viaţă. Tutelate politic, instituţiile sunt blocate. Funcţionarul a devenit o monstruoasă combinaţie de mentalităţi comuniste şi mafiote. Venitul mediu pe locuitor, după cum spune teoria şi arată practica, nu poate evolua spectaculos chiar în cazul unor investiţii masive cum a făcut Germania în partea de est după reunificare. Unităţile economice româneşti sunt prea slabe pentru a rezista concurenţei. Mediul de afaceri românesc este în mare parte construit prin furt, corupţie şi clientelism politic oferind o imagine deformată a capacităţilor sale. Realitatea vest-europeană este prea puţin cunoscută încă de populaţia motivată doar de miracolul bunăstării occidentale. Informaţiile despre integrare disipate în mase sunt puţine şi deformate de un

Ministerul Culturii să dea bani şi pentru serbarea unui număr de ani de la naşterea Cîntării României comuniste. Pînă una, alta, Păunescu are cu ce să se mai dea niţel în spectacol. Dacă tot l-a scos CNA de pe sticlă, se va arăta boborului pe viu.

PD A CĂPĂTAT GUŞĂ

Ni s-a demonstrat încă o dată că în politica românească nimic nu e imposibil. Dacă pînă şi adversari ca Băsescu şi Guşă pot deveni prieteni politici, înseamnă că nici bătăliile mediatice nu mai au valoare. Pe Guşă îl înţelegem: s-a obişnuit în prim-plan şi nu îi este confortabil anonimatul. A ales să meargă în PD, chiar la duşmanul PSD, şi pentru a se răzbuna pe foştii colegi, şi pentru a-şi păstra o aparenţă de onorabilitate – căci, vedem bine, n-a părăsit « familia social-democrată ». Se poate să fi mizat şi pe vîlva pe care o va stîrni un astfel de mariaj. Însă, nu înţelegem ce mare gheşeft a făcut Băsescu prin primirea în PD a lui Guşă. S-o fi gîndit la niscaiva secrete din ograda PSD pe care i le-ar servi fostul ţuţăr al lui Adrian Năstase. Oricum, protagoniştii tărăşeniei au dat măsura caracterelor lor.

AUTONOMIE, FIE, DAR SĂ ŞTIM...

Maghiarii din România vor musai o lege prin care să se acorde o autonomie cît independenţa Ţinutului Secuiesc. Cîţiva parlamentari maghiari au şi întocmit un proiect de lege pe care vor încerca să-l treacă prin Parlament. E dreptul lor să încerce. E datoria noastră să refuzăm. Politicienii români, indiferent de culoare apolitică, se afirmă pe aceeaşi poziţie în această privinţă. Par surprinşi de cererea ungurilor, cînd, de fapt, trebuia să se aştepte ca UDMR sau o altă formaţiune să întindă coarda de cînd au acceptat să existe partide pe criterii etnice şi satisfacerea tuturor pretenţiilor comunităţii maghiare.

BECALIADA

După vîlva din presă, ai zice că evenimentul începutului de an a

fost intrarea lui Gigi Becali în politică. Legătura lui cu politica este doar prietenia cu Hrebenciuc, care a găsit în Gigi soluția de a-i mai lua din electorat lui Vadim. Ideea lui Hrebe a căzut pe loc fertil: orgoliul lui Becali de a se vedea în Parlament. Cît ai zice milioane de dolari, s-a găsit un partid de vînzare, care să-l proclame pe Gigi « comandantul său suprem » și dă-i bătaie! Acum, Becali umblă după generalul Chelaru și după cîteva partide mai sărăcuțe să aibă pe cine pune pe listele de candidați. Nu ne îndoim că Becali își va fi găsit deja suficienți admiratori și că este posibil să și devină parlamentar. O asemenea « reușită » va arăta exact gradul de decădere a clasei politice românești: pe locurile unor Iorga, Maniu, Brătianu etc poate sta astăzi orice cioban.

ARMATA RĂMÎNE OBLIGATORIE

Guvernul a făcut din eliminarea obligativității serviciului militar principala promisiune pentru obținerea voturilor pentru noua Constituție. Acum, onor Guvernul zice că nu se poate una ca asta, cel puțin pînă în 2007. Cică n-ar fi fonduri pentru a asigura numărul de militari angajați necesar Jandarmeriei și Pompierilor. Evident, asta o știa dinainte, dar trebuia să păcălească electoratul cumva pentru a trece Constituția modificată. Acum, naivii vor fi și cu votul luat, și cu armata făcută. N-ar fi de mirare să se lase amăgiți la fel și în alegerile din acest an.

PACEPA TRĂDĂTOR

De-o vreme, politicienii și publiciștii fac o risipă teribilă de energie și timp pentru a lămuri o dilemă aparent fundamentală pentru viitorul nostru: generalul Pacepa este trădător sau erou? Împărtășim aceeași opinie de bun-simț exprimată de H.-R. Patapievici: «Să vedem în el (în Pacepa – n.red) un fel de erou, pentru că a defectat în 1978, mi se pare absurd. E ca și cum am scuza crimele lui Beria, pentru

optimism hei-rupist al responsabililor politici și administrativi. Incompetența, dezinteresul, lipsa de responsabilitate, hoția și prostia acestora din urmă, care folosesc obiectivul integrării doar ca pe un suport pentru a-și pune la punct interesele personale, deformează și blochează procesul.

Ce exemplu mai bun, pentru starea actuală, altul decât incapacitatea de a cheltui fondurile alocate României pentru pregătirea aderării sau deturnarea lor sub aripa politică.

Dar, mai grav încă, este faptul că România (evident prin cei care o administrează și reprezintă) nu are nici un proiect propriu de viitor; ea nu știe ce vrea (a afirma dorința integrării nu e suficient), nu are alternative pregătite, nu negociază ci primește indicații, nu cere păsuiri ci oferă discounturi, merge optimistă înainte deși sub picioare nu are nici un drum în afara reperelor așezate din afară, acestea neconstituindu-se însă într-o cale spre un viitor posibil de descris și de atins căci nici cei din uniune, după cum vom arăta mai departe, nu au prea mult habar încotro se îndreaptă.

Fie că este vorba de tendințe hegemonice, fie de apărarea drepturilor firești, fie de gusturi specifice sau de lipsă de orientare și voință (ca în cazul României) fiecare din cei implicați în discuție este, într-o măsură mai mare sau mai mică, și dușmanul integrării nu numai adeptul ei. Și, în cele mai multe cazuri, aceasta se datorează factorului politic care urmărește interese nu întotdeauna și nu complet identice cu cele ale poporului păstorit.

Dușmanii din interiorul uniunii

Sondajele și reacția la vot arată clar că Europa unită nu a devenit un ideal pentru majoritatea europenilor din Vest, iar pentru cei din Est doar o cale pentru a atinge bunăstarea. Diminuarea nivelului de viață pentru unii sau neatingerea rapidă a visului pentru ceilalți lasă deschisă poarta respingerii, chiar violente, a integrării. Constituția a eșuat, partenerii se ceartă. Contribuția celor cu bani e prevăzută să scadă ceea ce va reduce masiv și fluxurile financiare către noii sau viitorii parteneri ce riscă să devină tot mai mult o piață de desfacere și o sursă de mână de lucru tânără, calificată, ieftină și care nu cere investiții. Pornită ca o piață economică, uniunea s-a văzut confruntată, pe măsură ce ambițiile au crescut, cu o realitate infinit mai complexă decât reglementările de birou ale funcționarilor sau compozițiile retorice ale politicienilor.

S-a spus că baza acestei asocieri sunt drepturile și libertățile fundamentale ale omului. Dar acestea, așa cum sunt concepute și manevrate astăzi, nu pot fi o bază. Mai întâi pentru că studiind toate textele care se referă la drepturile omului se poate cu ușurință constata o anumită fluiditate a conținutului acestui concept, iar acumularea continuă de noi determinații intensifică lipsa de claritate și mai ales pentru că declarațiile urmăresc impunerea aplicării principiilor sub o formă legislativă, de constrângere politică adică merg pe o conformare exterioară și nu pe consimțământul interior, pe abandonarea individualismului în favoarea semenului. Or cele două caracteristici le dau o notă de perisabilitate extrem de clară, de utilizare a lor în anumite scopuri politice și abandonarea de îndată ce devin un balast, și nimic nu poate fi mai sugestiv decât ceea ce se întâmplă de doi ani în SUA și de sistemul de "prieteni" și aliați ai acestora. Astăzi, pericolul violării drepturilor omului nu mai vine atât din partea statului, îngrădit de felurite și numeroase declarații, cât din partea centrelor de putere extrastatale (intra sau suprastatale). Dreptul celor puternici de a călca în picioare drepturile celor slabi este acceptat aproape ca o normalitate.

Și dependența doar de dimensiunea economică face uniunea extrem de vulnerabilă, forța integratoare a proceselor economice fiind insuficientă pentru a-i asigura soliditatea. Tensiunea dintre "Europa economică" și "Europa culturală" este tot mai greu de controlat. Integrarea economică este un nivel necesar, dar nu se poate vorbi despre integrare în afara celei culturale și a celei spirituale, fundamente ale oricărei uniri reușite. Apropierea naște și respingerea: România nu este dorită în uniune de peste 60% din cetățenii UE, arată sondajele. Doar când europenii dintr-un colț și din celălalt vor înceta să se bănuiască, să se evite, să se invidieze, să fie indiferenți sau, și mai grav, să se disprețuiască, abia atunci putem vorbi despre o poartă adevărată deschisă integrării. Cum să "existăm împreună" când, cultural, în afara câtorva vestici cu treabă pe aici și a câtorva turiști rătăciți, aceștia nu au nici o reprezentare despre români sau au una profund negativă?

Matricea identității naționale și formula ei existențială este cultura. A Europei, ca supra-stat, nu poate fi alta și aceasta trebuie să fie citirea corectă a introducerii în Tratatul de la Maastricht a unui articol "cultural" și nu cea a intervenționismului cultural. Dar dimensiunea culturală nu se asigură prin articole, decizii, recomandări, bani, proiecte economice sau administrative, festivități. Cultura are menirea de a împăca pe om cu sine și deci cu lumea, de a acomoda popoarele între ele, de a dezamorsa tensiunile din interior dar și din exterior. Ori, subcultura promovată în prezent, accentuează nemulțumirile, sentimentul însingurării, părăsirii, egoismul, refuzul celuilalt, necunoașterea celuilalt pentru că globalizarea tehnico-științifică a globalizat și cultural, dar mai ales pe această dimensiune a a produsului cultural de duzină, tipizat, produce în fabrici absolut comparabile cu orice alte fabrici de bunuri de consum

Globalizarea, care a avut ca efect și pornirea integrării europene, se manifestă și dezintegrator și a inițiat o formidabilă renaștere a problemelor identitare. Tensiunile dintre regiuni, provincii, enclave care produc tot mai multe rivalități, conflictele economice sau culturale, pe teme etnice sau/și religioase, resurecția fundamentalismelor și adversităților dintre comunități, catalogate ca proprii Estului, nu mai

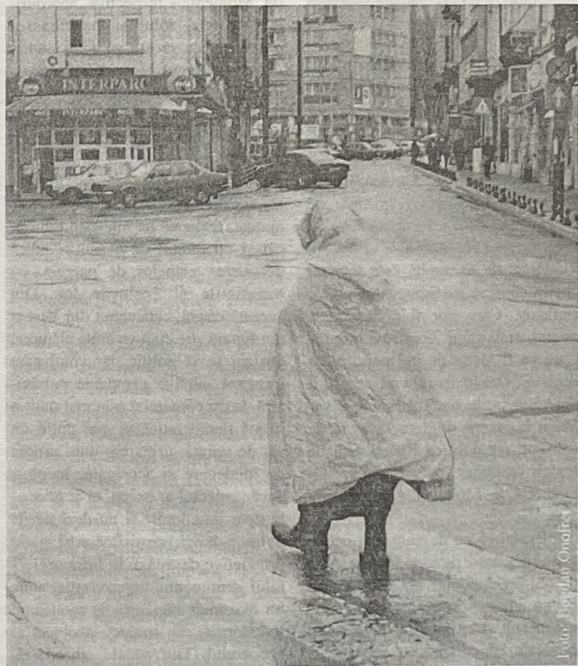

Foto: Bogdan Onofrei

că l-a trădat în ultimele clipe pe Stalin ». Pacepa a făcut poliție politică și a făcut-o cu « simț de răspundere", dovadă că a ajuns general, consilier pe probleme de siguranță al lui Ceaușescu și adjunct al șefului Securității. Dincolo de asta, unii profesioniști ai serviciilor secrete românești afirmă că Pacepa a fost omul CIA mai înainte de a părăsi definitiv România. Cît va fi fost afectat direct Ceaușescu de trădarea lui Pacepa și cît au fost sabotate interesele țării, rămîne de stabilit.

VOTUL UNINOMINAL MAI AȘTEAPTĂ

Parlamentarii au spus un nu hotărît alegerilor uninominale. Cît despre reducerea numărului de parlamentari cu 10 la sută, nici vorbă. Vor rămîne la fel de numeroși și în următoarea legislatură. Încă două promisiuni, făcute cu prilejul votului pentru noua Constituție, neonorate.

CHELTUIM, CĂ AVEM DE UNDE

Potrivit statisticilor oficiale, în anul 2003 au fost comisie evaziuni fiscale de zece miliarde de euro. Asta-i economia subterană, care este cel puțin la nivelul economiei vizibile (din care se extrag taxele și impozitele). Altminteri nu ar fi explicabil cum, în același an, românii au cîștigat, la vedere, numai zece miliarde de euro, dar au cheltuit 14! Că nu toți muritorii de rînd au tocat atîta bănet, e altă poveste.

PREOȚII ORTODOCȘI, ATRAȘI ÎN POLITICĂ

Octav Cozmîncă, președintele executiv al PSD, a declarat că va cere PF Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, să permită preoților să intre în politică. Chipurile, preoții ar putea să influențeze în bine hotărîrile administrației locale și centrale. Mai degrabă e vorba despre interesul PSD de a pune pe liste preoți pentru a atrage voturile românilor. Și de un alt interes: acela de a obține girul preoțimii pentru toate porcăriile pe care le vor comite de aici înainte.

ocolesc astăzi nici vestul Europei.

Acapararea instanțelor supranaționale de către grupuri financiare și economice ascunse după forțe și personalități politice naște teama – îndreptățită – a unei construcții imperiale (vezi disputele recente de la dezbaterea proiectului de constituție) și de aici alte tensiuni între centru și periferie. Solidaritatea dintre planul trans-național (cu bază în drepturile omului și liberalizarea piețelor) și cel subnațional (bazat pe drepturile grupurilor minoritare) pentru ocolirea și subminarea planului național poate trezi reacția de apărare la nivelul acestuia din urmă. Principiul național, de la *neam* la *națiune* este totuși un principiu fundamental al Europei și prin aceasta al civilizației actuale, iar actuala organizare a societății europene își are pivotul fundamental în identitatea culturală a națiunilor.

Dușmanii din afara uniunii

În 1997 apare *„Project for the New American Century”* PNAC (Proiect pentru un nou secol american) organizație condusă de William Cristol, Robert Kagan și Bruce Jackson, care își propune promovarea în lume a valorilor și intereselor americane și din care mai fac parte Dick Cheney, Donald Rumsfeld, Richard Pearl, Paul Wolfowitz, Elliot Abrams, Dan Quayle, George Weigel și alții, toți cunoscuți ca ultraconservatori republicani și, din 2000, membri ai echipei executive a actualului președinte.

În septembrie 2000 este editat raportul PNAC *„Rebuilding America's defences: Strategy, Forces and Resources for a New Century”* (Reclădirea apărării americane: strategie, forțe și resurse pentru un nou secol). Toate ideile și adesea chiar și formulările acestuia sunt preluate în *„National Security Strategy of the U.S.A.”* (Strategia de securitate națională a SUA) publicată la 17 februarie 2002. Ambele documente proclamă dreptul SUA de a ataca preventiv orice alt stat de pe glob care le-ar putea amenința militar sau care ar putea deveni rivalul Americii la conducerea politică, economică și militară a lumii în noul secol. În strategia de securitate se vorbește și despre un internaționalism american, care înseamnă valori americane plus interese americane. Iată că internaționalismul democratic se personalizează. Bush proclamă în direct că valorile americane „sunt bune și adevărate pentru orice persoană, în orice societate”. Ce se poate spune mai evident autoritar decât aceste cuvinte?

America nu este și nici nu a fost prietena Europei. Un mobil comun le-a unit. O stare de subordonare și dependență a Europei a cosmetizat această relație făcând-o să pară de nezdruncinat. Dar comunismul a trecut în istorie și iată că prietenia s-a nuanțat sau chiar s-a terminat. Nu am să menționez aici toate detaliile războiului diplomatic, politic și mai ales economic al SUA împotriva unirii Europei. Voi aminti doar că, recent, politologul american Charles Kupchan spunea că inamicul numărul 1 al Statelor Unite este pe cale să devină Europa.

Confuza și sfâșiata Europă a prezentului nu deranjază prea mult anemiata Rusie, care, încercînd să-și refacă propriul imperiu are nevoie de timp și bani și joacă deocamdată la mai multe capete simulând parteneriul deschis, generos, corect. Dar cât timp? Granițele UE și ale Rusiei se ating deja, în jurul loc acționează geopolitica frontierelor. În țările de la periferie disputele se vor înteți. Prezența economică rusă în România, de exemplu, este tot mai puternică și se prefigurează a crește exploziv. Care vor fi consecințele asupra stabilității noastre viitoare? Care va fi marja de independență a deciziei? Dar în plan social: care ar fi repercursiunile unor presiuni dure? Vrem nu vrem, suntem în zona de conflict, iar politica Rusiei față de fostele republici sovietice, în primul rând față de Moldova, grăiește de la sine.

Faptul că nu ne vom mai ocupa și de alte centre de forță (China, Asia de sud-est, Japonia), nu înseamnă că ele nu interacționează cu construcția europeană și că nu sunt deja într-o stare de concurență cu aceasta, ci doar că tensiunile reciproce sunt mai reduse pentru moment.

Soluția: proiect și dezbatere publică

Am făcut această superficială trecere în revistă a unora dintre întrebările și problemele cu care se confruntă asocierea europeană nu pentru a o compromite, a îndemna la abandonarea ideii, ci pentru că acestea sunt doar câteva din nenumăratele întrebări la care ar trebui să avem un răspuns sau o cale de găsi răspunsul cât mai repede.

Un traseu sinuos marchează cei peste 50 de ani de când s-a dat startul unificării Europei: de la comunitatea Europeană a Oțelului și a Cărbunelui, prin Piața Comună, Comunitatea Economică Europeană până la Uniunea Europeană, de la integrare economică și armonizare legislativă până la integrarea ca un curent cultural, culminând cu dezbaterile recente privind forma de organizare, limitele geografice, președinția sau constituția. Momentele respective, acordurile, tratatele, rolul și funcționarea organismelor create au fost mediatizate, au trecut prin ratificări complicate, s-a cerut votul popular. Și totuși?

Problema fundamentală a UE este că nu există un proiect; un proiect cu cap și coadă, cu “macheta” construcției la care se dorește a se ajunge, realizată pe înțelesul tuturor, cât și cu modul de execuție, adică descrierea etapelor de parcurs, cu beneficiile și costurile lor. Din această cauză, cetățeanul din Vest și din Est nu știe cum va arăta clădirea, decizia se ia politic, iar votul care urmează după o campanie publicitară de tip comercial este mai mult o rutină democratică și mai puțin un act de voință, urmare a unui proces de înțelegere și acceptare. În plus, dacă proiectul ar exista, el ar necesita doar ameliorări și nu dezbaterile politice lungi, costisitoare și puțin productive de astăzi. În lipsa proiectului, sentimentul improvizației pune tot mai mult stăpânire pe cetățeanul transformat din subiect în obiect al procesului. Din păcate, abordarea,

din 1951 încoace, a acestui infinit de complex proces a fost politico-economică, funcționărească și activistă. Vizionarismul omului de cultură a fost uitat deși el se manifestase cu doar câteva decenii în urmă când personalități ale culturii universale – e suficient să-l amintesc doar pe Ortega y Gasset – imaginaseră excepționale modele ale unei Europe unite.

Ideea europeană se află într-un moment de mare cumpănă și e normal: neadoptarea proiectului Constituției, împărțirea statelor europene din interiorul și din afara UE în mai multe tabere, varianta celor două viteze și apatia sau tot mai marele semn de întrebare privind necesitatea uniunii în populațiile statelor implicate – chiar și în Est, Ungaria sau Polonia sunt aproape fracturate în două pe această temă – ne arată că suntem încă departe de a porni o construcție durabilă. De aceea și având în vedere toate cele de mai sus este bine că, pentru moment, nu s-a mers mai departe.

E posibil să avem, cîndva în viitor, o Europă unită. Dar pentru aceasta este necesar să avem un proiect, iar acesta nu poate fi construit fără un model propriu și fără o analiză comparată cu alte modele. În acest ultim sens, nu avem, atunci când discutăm despre proiectul european și sansele lui, decât de a apela, cu reducerile de rigoare, la experimentele trecutului. Cu toată distanța necesară, modelul optim pentru studiu este cel al imperiilor trecute în istorie, formule care au avut o avansată unitate sau integrare politică, administrativă, economică, militară și parțial chiar culturală, dar care totuși nu au rezistat pentru că în profunzime erau neintegrate cultural și spiritual. Imperiile au căzut tocmai pentru că, atunci când lucrezi cu un fond etnic precum cel european, doar integrarea culturală și spirituală pot face proiectul comun tuturor celor care sunt implicați în el. Altfel, așa cum s-a întâmplat, proiectul nu a fost al tuturor participanților naționali, ci numai al unuia și în timp s-a văzut că și în cadrul acestuia numai al unui grup al ei, principalul profitor.

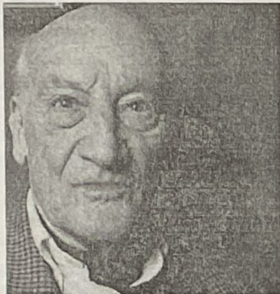
În ceea ce privește modelul propriu al proiectului, cred că trebuie să ne întoarcem la modelul imaginat cu mult timp în urmă de intelectualii vizionari. Un proiect viabil poate fi născut doar prin implicarea în modelarea viitorului stat european cu toate temeiurile și toate interconexiunile sale funcționale, alături de economiști, funcționari și activiști, și chiar înaintea lor, a filosofilor, sociologilor, antropologilor, istoricilor, etnologilor, teologilor, psihologilor, geo-

Foto: Bogdan Onofrei

grafilor, filologilor etc. de valoare. Cred că ei sunt și cei mai nimeriți ca apoi să-l explice maselor, cu bunele și relele lui, cu neajunsurile imediate și avantajele pe termen lung. Cred că trebuie să proiectăm mai întâi Europa culturală și spirituală pe care să se așeze celelalte Europe. Cred că la proiect trebuie să participe fiecare european. Și a participa înseamnă măcar să fie informat corect și complet, pentru că apoi are sau găsește el modalitățile să-și spună părerea. Cred că proiectul trebuie să iasă din zona de campanie politică sau comercială, să se scuture de formalism, activism, hei-rupism și funcționarism și să fie obiectul unei dezbateri publice reale. Dar aici avem o problemă: politicienii nu vor să împartă cu nimeni laurii și foloasele pe care ei le văd în imediat, iar organizațiile neguvernamentale sunt, în mare parte, mulțumite să cheltuiască sume importante în acțiuni fără impact – ori prea închise ori festiviste. Din fericire, nu e necesar ca toți aceștia să fie de acord sau să ia taurul de coarne, ci doar ca un număr critic de politicieni să-și înțeleagă uriașa responsabilitate, iar din numărul uriaș de funcționari europeni, personaje dintre cele mai răsfățate de soartă, o parte să înțeleagă că mâine sau poimâine pot pierde totul. Și mai e nevoie ca intelectualii menționați mai sus să nu aștepte invitația, ci să preseze politicul pentru a face ceea ce trebuie, având față de viitor o aceeași datorie.

Pentru România discuția despre proiect este valabilă fie că unirea Europei va continua, se va încetini pentru a se structura, sau se va întrerupe. Căci o Românie fără proiect este echivalentă, în perspectiva viitorului, cu nici o Românie.

NEAGU DJUVARA: "Cred într-o mişcare conservatoare"

• În România veacului al XIX-lea, majoritatea marilor noştri creatori n-au fost oameni cu idei de stînga.
• Conservatorismul, în sensul modern, este necesar României în momentul de faţă.
• Să sperăm că prostiile pe care le vor face cei ce se află acum la putere, îi va scoate din pîine la viitoarele alegeri!

Spre deosebire de liberalism, care pledează pentru raţionalitatea anumitor principii sau teorii şi reclamă realizarea consensului social asupra lor, conservatorismul crede că valoarea şi valabilitatea acestora este determinată de consensul public. Conservatorismul susţine că fundaţia autentică a societăţii o reprezintă formele de viaţă, de atitudine fixate prin tradiţie, fundament fără de care toate mecanismele „raţionale" impuse voluntar se reduc doar la inutile şi terne forme fără fond. Credeţi în acest *pragmatism politic* conservatorist?

E clar că dacă ne referim la istoria României din veacul al XIX-lea, cînd se formează mişcările politice de stil modern, adică un Parlament, Partidul Conservator, Partidul Liberal, trebuie să recunoaştem că în definitiv, cu toate păcatele ţării noastre din punct de vedere al evoluţiei, am avut atunci norocul de a avea doar două mari partide, ca în Marea Britanie (mama parlamentarismului european), şi un Domnitor înţelept – Carol I de Hohenzollern – care a ştiut să creeze un echilibru între aceste formaţiuni politice, dîndu-le puterea cînd uneia, cînd alteia; prin urmare, liberalii făceau paşi mari înainte, cîteodată prea rapizi, ca apoi să vină Partidul Conservator, care încerca să fie mai pragmatic şi mai aproape de realităţile ţării. Conservatorii n-au fost numai pragmatici: au avut teorii – în special junimiştii lui Titu Maiorescu, inventatorul expresiei „forme fără fond", formulă care a mers totuşi prea departe şi şi-a găsit un foarte interesant răspuns în cărţile lui Ştefan Zeletin despre originea burgheziei române; acesta a arătat că şi la noi s-a format o burghezie de tip capitalist ca şi în alte ţări, însă, ce-i drept, cu oarecare întîrziere.

Eu gîndesc despre conservatorism că a fost un fel de frînă necesară la prea marele entuziasm al paşoptiştilor noştri şi, pe urmă, al Partidului Liberal, care făcea uneori reforme de stil modern, fără să ţină suficient seama de baza populară şi de tradiţiile româneşti. Acest lucru l-a împins pe Maiorescu să scoată formula amintită, niţel excesivă. De fapt, vroia să spună că am copiat forme din codurile franceze, belgiene, occidentale în general, fără a ţine cont de tradiţiile noastre şi de posibilitatea ca aceste norme străine să aibă sau să prindă rădăcini la noi.

După o sută şi ceva de ani, ne dăm seama că ambele partide au fost necesare; liberalii au venit cu mari schimbări în ţara noastră, iar conservatorii, atunci cînd veneau la putere, încercau să frîneze un dram entuziasmul renovator şi să mai pună pe şine trenul guvernamental.

Conservatorii au avut cîţiva reprezentanţi de mare capacitate politică, cum au fost Lascăr Catargiu, Petre Carp, Gheorghe Manu, cîţiva din familiile Lahovary, Cantacuzino etc. Poate fiindcă erau oameni foarte bogaţi, nu erau cîtuşi de puţin ispitiţi să facă matrapazlîcuri. Liberalii au fost acuzaţi întotdeauna că erau mai înclinaţi către o anumită uşurinţă în domeniul moralităţii. Şi să nu uităm un lucru: printre marii noştri gînditori, Maiorescu, Eminescu, Caragiale, chiar şi Creangă, au fost conservatori, fără ca să-i poţi acuza că erau nişte conservatori care vroiau să-şi păstreze moşiile. Conservatorii (şi acesta este un lucru foarte important), pînă la 1920, cînd practic a dispărut partidul lor, au fost cei care s-au opus împărţirii pămînturilor. Nici în Partidul Liberal nu a existat cu adevărat ideea unei împărţiri a pămînturilor înainte de marea răscoală ţărănească de la 1907. Imediat după aceea, liberalii au înscris în programul lor, cu care s-au prezentat la alegeri în 1913, ideea că va trebui distribuit pămîntul. Unii conservatori tineri, cum a fost de pildă Argetoianu (care pe urmă a participat la multe guverne, schimbîndu-şi cojocul după împrejurări), au pretextat imediat că această împărţire a pămîntului va fi o catastrofă economică, predicţiune destul de valabilă, de altfel. Înainte de război, atîta vreme cît au existat mari întinderi de moşii aparţinînd unor proprietari, ţara noastră exporta cantităţi însemnate de cereale, ceea ce a folosit capitalismului incepător în România, pentru investiţii în industrie; căile ferate şi multe altele s-au făcut, în mare parte, fiindcă România era relativ bogată prin exportul de cereale. Cînd marile proprietăţi au fost împărţite prin marea expropriere din 1918-1922, e clar că economia agricolă a României a avut, dintr-o dată, o mare scădere de productivitate. Trebuie să ţinem seama şi de partea economică a conservatorismului, probabil eronată, dar de ştiut, pentru a înţelege ce a fost Partidul Conservator în veacul al XIX-lea: era, în majoritate, susţinut de marii proprietari şi de ceea ce mai rămăsese din vechea boierime, care-şi cam pierduse pămînturile; exista un fel de nouă aristocraţie economică, formată din foşti arendaşi, bancheri, adică mari proprietari; în momentul exproprierii, marile familii boiereşti erau deja sărăcite. Acest lucru reprezintă un element sociologic important de ştiut: se făcuse deja o împrospătare a categoriei celei mai bogate din ţară în timpul veacului al XIX-lea.

Utilitatea conservatorismului la noi a fost mai cu seamă de ordin administrativ. Guvernele conservatoare în general au fost mult mai eficace pe teren practic în ţara noastră şi multe progrese de ordin administrativ s-au făcut sub ele, fiindcă erau mai aproape de realităţi. Partidul Conservator a fost distrus imediat după primul război mondial prin faptul că s-au votat două mari reforme – sufragiul universal şi marea expropriere. Aceşti doi paşi făcuţi întru modernizare au distrus Partidul Conservator, luîndu-i temelia economică, prin faptul că marii proprietari au fost reduşi la aproape nimic, iar din punct de vedere electoral sistemul nu mai era cenzitar (alegerile din veacul al XIX-lea erau extraordinar de cenzitare, adică nu se vota pe diverse categorii, ci cei care aveau bani mulţi alegeau deputaţi şi senatori mulţi; cine nu avea carte nu vota deloc; sistemul cenzitar exista peste tot, pînă şi în Marea Britanie, dar nu chiar în gradul în care se practica la noi din cauza analfabetismului, care înlătura de la alegeri foarte multă lume).

În afirmaţii trebuie să fim moderaţi: Partidul Conservator a fost necesar pentru a împiedica anumite excese ale liberalismului, dar este greu să spui că facem o doctrină conservatoare, mai cu seamă în epoca contemporană. Nu mai trebuie să luăm exemple din trecutul românesc pentru conservatorism. Trebuie să luăm exemple din conservatorismul Europei occidentale sau din America. Ne dăm seama astfel că ei sînt destul de justificaţi, în sensul că cele mai mari progrese pe care le-au făcut anumite ţări din Occident (Marea Britanie, Franţa) s-au înregistrat în momentul în care au cam abandonat visele socialiste, nemaivorbind de cele comuniste.

Pe lîngă dimensiunea adaptativă („soluţii specifice la probleme specifice"), conservatorismul are şi o latură critică, de condamnare a reţetelor universale, a produselor gîndirii speculative, a abstracţiilor şi planurilor fanteziste, a soluţiilor-tip. El îşi asumă rolul de a contracara politica algoritmilor şi a şabloanelor. De aici rezultă că sursa gîndirii pragmatice, critice, este experienţa. Să fie oare experienţa infailibilă?

Bineînţeles că nu. Dar nici improvizaţia permanentă care, de altfel, caracterizează politica noastră actuală. Ideile pe care le-aţi spus referitor la experienţă mă aduc cu gîndul la faptul că una din tragediile pe care le trăieşte România de acum este că regimul comunist pe care l-am avut timp de 45 de ani a distrus sistematic, pe baza gîndirii lui Lenin, burghezia română; este ca şi cînd am fi tăiat pepiniera din care se poate face din nou o pădure sau o livadă. Părerea mea este că peste 50% din burghezia română a fost distrusă în închisori, la canal, sau i s-a rupt şira spinării, fiindcă cei închişi au fost de multe ori siliţi să colaboreze cu Securitatea. Aceasta este doar o primă parte. A doua este că a fost încurajată emigraţia şi ea se continuă după 1989. Sînt convins că dacă s-ar face prin Internet o statistică posibilă a cîţi Popeşti şi Ioneşti avem în ţară şi cîţi avem acum în Australia, în SUA, în Canada şi în Franţa, sînt mai mulţi în străinătate decît în România! Această clasă socială, care se încropise în 150 de ani şi forma pepiniera din care se puteau scoate oameni politici, a dispărut. Ea avea o experienţă, din tată în fiu, căci fiecare avusese un tată primar, deputat sau ministru. Din aceştia scoţi oameni buni în politică! Acum vorbesc în calitate de istoric, care s-a ocupat de istoria universală: vă desfid să găsiţi un mare om politic care să fi ieşit din ţărănime! Este o lege universală: ţăranul nu este politician. El e bun de revoluţie; face răzvrătiri superbe cîteodată; nici unul nu ajunge însă să fie un bun guvernant; ciudat, dar aşa este! Guvernanţii cei mai buni se nasc, de pildă, la aristocraţii democraţi (vă pot cita chiar din istoria universală – Pericle, Cezar şi mulţi alţii, cu idei liberale, erau din familii care din tată în fiu şi de multe generaţii guvernau ţara). La noi, în momentul de faţă, trebuie să recreăm – eventual, chiar printr-un partid conservator – categoria oamenilor care au o anumită tradiţie de guvernare...

Se reproşează adesea conservatorismului rezistenţa la „modernitate", calitatea de „reacţionar", gradualismul. În fapt, atitudinea conservatorului e aceea a judecătorului uşor atins de scepticism, convins că ceva important, înrădăcinat, nu se poate schimba brusc. Credeţi că sînt, în mod real, conservatorii adversarii progresului, periculoase frîne în calea noului?

Vă spun imediat, în sens contrar, că sistemul de asigurări sociale a fost pentru prima dată introdus în Europa de Bismarck, considerat un arhiconservator şi chiar un tiran, dar

totuși într-un regim parlamentar; acest lucru a fost introdus de anumite state socialiste abia cu 50 de ani sau mai bine mai tîrziu. Aceleași progrese ale asigurărilor sociale le-au făcut conservatorii britanici, în timpul războiului. Ei au inventat aproape gratuitatea medicală. Iată, două partide conservatoare, din veacul trecut și din veacul al XIX-lea, creatoare de sisteme sociale foarte valabile!

Conservatorismul cultivă spiritul de elită, neîncrederea în mase. De aici, apărarea valorilor în cultură și apărarea aristocrației în cîmpul social-politic. Cît din această concepție poate fi viabil astăzi?

Eu cred că revoluțiile care au avut loc de o jumătate de veac încoace au distrus atît de profund structurile vechi, încît nu se mai poate spune că un partid conservator ar favoriza o oarecare aristocrație, care nu mai există. Cel mult, trebuie să se construiască din nou, prin educație, prin exemplul dat într-o generație sau două, un strat social educat și în stare să preia un rol politic mai puțin stîngist decît cel pe care l-am trăit în ultimele decenii.

Laurențiu Ulici, făcînd un exercițiu de imaginație, a închipuit cele două mari ideologii politice ale lumii – Stînga și Dreapta – ca pe cele două mîini ale trupului uman, ajungînd la concluzia că mîna stîngă, precum nasul lui Pinocchio, suferă de acromegalie, trupul întreg riscînd să se dezechilibreze și să cadă tot pe partea stîngă. Ar putea fi un partid conservator, în România de azi, factor decisiv de reechilibrare a trupului? Și cum ar schimba el *look*-ul eșichierului politic românesc?

Metafora lui Ulici e impresionantă, mai cu seamă dacă ne gîndim la ce se întîmplă și în țările occidentale, de pildă Franța; regimul socialist francez încearcă întotdeauna să facă niște reforme nu tocmai realiste și trebuie pe urmă să vină în alternanță partide mai de dreapta, pentru a restabili situația economică a țării. Un lucru care nu trebuie uitat: ca să poți să faci o adevărată politică socială, adică să dai și muncitorului, și omului care lucrează în birou etc. un maximum de avantaje, trebuie mai întîi să fie sănătoasă economia. Or, economia cu un sistem socialist, și mai cu seamă cu unul comunist, nu este valabilă. Țările care au acum cele mai mari avantaje sociale sînt cele care au făcut mai întîi cele mai mari progrese economice. Pînă și sistemul social așa-zis socialist al suedezilor este bazat pe un foarte sănătos capitalism de bază, de care nu s-au atins. Nu mai vorbesc de SUA, care continuă să fie țara cea mai prosperă din lume, cu un regim care nu are nimic socialist în el. Cred într-o mișcare conservatoare, dar care n-ar trebui să fie ostilă unui partid liberal; să fie totuși o mișcare și mai la dreapta nu ar strica în evantaiul politic românesc de acum, mai cu seamă dacă privim Parlamentul actual. Să sperăm că prostiile pe care le vor face cei ce se află acum la putere îi va scoate din pîine la viitoarele alegeri, cînd ar trebui să avem în evantaiul care va cîștiga alegerile și un partid conservator, alături de unul liberal și de unul social-democrat[1]. Deci conservatorismul, în sensul modern, cred că este necesar în momentul de față în România.

Atitudinea conservatoare respectă și cultivă tradiția, se bazează pe autoritate drept garant al libertății, pe inegalitatea oamenilor prin natura lor intimă, pe onoare, pe aderența la concret. Transmite oamenilor că fiecare generație, fiecare individ trebuie să-și caute propriile soluții. Într-o țară în care românii s-au săturat de politică, trăind în anii de libertate cam toate experiențele de acest gen, o ofertă conservatoare modernă ar „prinde“ oare la electoratul românesc?

Aici m-aș putea îndoi, fiindcă se vede că nu sînt deloc educați politicește și e foarte greu să faci o astfel de educație în doar cîțiva ani. În orice caz, în acești 11 ani care au trecut de la Revoluția din decembrie '89, e clar că electoratul nostru nu este educat deloc, așa că mă îndoiesc ca o propagandă educațională de stil conservator să prindă lesne la electorat. Va fi foarte greu și sînt destul de sceptic, ceea ce nu înseamnă că nu trebuie întreprins ceva în această direcție. Poate că în tineretul universitar, iar prin el și în familiile tinerilor, s-ar putea dezvolta o idee conservatoare. Și să nu cumva să cădem în latura tradiționalistă, exploatată în mod excesiv de mișcări de extremă stîngă care reprezintă, de fapt, un fost comunism care folosește slogane naționaliste pentru a apăra idei aberante!

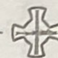
Referindu-ne la politica de ieri, conservatorismul ni-i oferă pe Eminescu și Caragiale, personaje-cheie pentru înțelegerea acesteia. Cum se făcea politică odinioară și cum i-am putea re-descoperi pe un Eminescu sau pe un Caragiale?

Astea sînt chestiuni de hazard. Interesant e că, în România din veacul al XIX-lea, majoritatea marilor noștri creatori n-au fost oameni cu idei de stînga. Asta ar însemna ceva tipic românesc; de altfel, slăbiciunea partidelor de extremă stîngă – socialist și comunist – este o specificitate românească. Toți vecinii noștri – bulgari, sîrbi, polonezi, unguri, cehi – au avut partide comuniste foarte puternice, pe cînd la noi a fost ca și inexistent. Chiar dacă a fost interzis la un moment dat, era un partid minor. Asta se datorează unui anumit conservatorism natural al țăranului român, pe de o parte, și a temerii noastre de Uniunea Sovietică vecină, care vroia Basarabia; prin urmare, a fost o reacțiune de ordine naționalistă împotriva extremei stîngi la noi. Se poate spune, în fond, că în România există un teren de tendință conservatoare.

Interviu realizat de
Diana CORICIUC

---

1. Istoricul Neagu Djuvara a acordat acest interviu în urmă cu trei ani. După cum se vede, speranța sa în ce privește existența unui partid conservator cu șanse de a ascende la putere nu s-a împlinit.

Despre „reeducarea” de la Pitești cu Părintele Calciu (1)

În octombrie 1994, dl Nicolae Stroescu Stînișoară a purtat o lungă discuție despre cumplitul episod al „reeducării” de la Pitești cu Părintele Gheorghe Calciu, el însuși trecut prin acest coșmar. Pentru o dreaptă înțelegere a acestui fenomen îngrozitor urzit în laboratoarele regimului comunist, credem că este obligatorie publicarea acestei convorbiri.

Nicolae Stroescu Stînișoară: Părinte Calciu, despre închisoarea de la Pitești, despre operațiunea Pitești, despre reeducarea de la Pitești s-a vorbit între oamenii care nu au participat la tragedie (dar cine dintre cei care au aflat de ea mai poate rămîne în afara ei), între oameni care au fost implicați. S-au scris și niște cărți. Scopul convorbirii noastre nu este de a face o analiză psihologică, sociologică, antropologică. Mărturisesc că nu sunt interesat în a avea „explicații” asupra a ceea ce s-a întîmplat la Pitești. După cum n-am simțit niciodată nevoia de a ști exact ce i s-a întîmplat Părintelui Calciu acolo. Pentru că eu îl cunosc pe Părintele Calciu, mai înii de departe, prin ceea ce aflam cînd eram încă în țară (am plecat din România în 1969), și pe urmă Dumnezeu a fost darnic cu mine, să pot să conlucrez direct cu Părintele Calciu. Deci n-am în această privință nici un fel de curiozitate științifică, psihologică sau măcar umană. Însă, am dorința de a nu da uitării nespusa suferință și blasfemie de la Pitești.

Știm cu toții că a apărut o carte a lui Virgil Ierunca despre fenomenul Pitești; a existat, mai înainte, o carte a lui Dumitru Bacu. Volumul lui Bacu a apărut în 1963, cea a lui Virgil Ierunca în 1981. Din aceasta din urmă au fost transmise multe pagini, între 1975 și 1976, la Radio Europa Liberă. Bineînțeles că mai sunt cărți care au apărut între timp, printre care aș menționa una importantă: *Mărturisiri din Mlaștina Disperării – Cele văzute, trăite și suferite la Pitești și Gherla* de Dumitru Bordeianu (Paris, 1992). Și pe cea a lui Grigore Dumitrescu, apărută la München, intitulată *Demascarea*, pentru că operațiunea se numea „reeducare-demascare”. Și acum aș vrea să intrăm împreună în acest infern, cu imaginația, cu amintirea și înainte de a te întreba despre preludiile acestui iad terestru cîteva cuvinte despre scop și despre sistem. Dumitru Bacu a considerat că se urmărea moartea sufletului, pentru a transforma omul în robot, depersonalizarea însemna aici instrumentalizarea totală în scopurile securității, în scopurile partidului ateu. Teza aceasta este în oarecare măsură și aceea a lui Virgil Ierunca. Eu însumi, în *Jurnalul* meu, din care s-au publicat niște fragmente, gîndeam, așa cum a rămas într-o însemnare din 25 ianuarie 1982, că este necesar să fim foarte atenți la dimensiunea religioasă a dramei de la Pitești, pentru că altfel nu înțelegem prea bine de ce, cum și încotro. Îmi terminam această notă, citez: „Părintele Calciu este supraviețuitorul transfigurat al Piteștiului tocmai pentru că a tras, fără rezerve, ultima concluzie a întîmplării fundamental religioase din acea în veci blestemată închisoare de la Pitești, unde o mînă de pioni demonizați pe tabla de șah a generalului Nikolski s-au bătut cu cerul aruncînd în el cu trupurile și sufletele semenilor martirizați”. Părinte Calciu, ce a fost Piteștiul?

Părintele Calciu: Ca să înțelegem ce a fost Piteștiul trebuie să depășim stadiul fenomenologic. În general toți suntem copleșiți de fapte, atît cei care au scris despre Pitești privindu-l dinafară, cît și cei care l-au privit dinăuntru. Factologia este așa de obsedantă, așa de copleșitoare încît chiar cei care au scris despre Pitești văzut dinăuntru nu s-au putut debarasa de factologie. Eu cred că Piteștiul a fost un experiment diabolic. Acolo au fost luptele dintre bine și rău, în care călăii și victimele n-au fost decît simple instrumente. Dacă nu depășim stadiul factologic nu înțelegem nimic din Pitești. Este un experiment diabolic care a avut loc în țara noastră mai mult decît în orice parte a lumii. Nicăieri nu s-a întîmplat ceea ce s-a întîmplat la Pitești. Și asta dovedește că forțele diabolice au fost așa de tari, tocmai pentru că spiritul românesc, în acea perioadă, era și el foarte tare.

Nicolae Stroescu Stînișoară: Tocmai, și eu am fost preocupat de acest lucru. Chiar în acea notă, din care am citat acum ceva, îmi exprimam părerea că este probabil o unicitate determinată și de caracterul specific al țării

Părintele Calciu

noastre, şi de faptul că în România la ora aceea (Piteştiul s-a desfăşurat aproximativ între 6 decembrie 1949 şi august 1952) exista o puternică mişcare religioasă şi naţională şi însăşi structura poporului nostru punea pe aceşti acoliţi ai lui Nikolski în faţa unei atitudini mistice. Ei au creat un instrumentar la acest nivel, într-o încercare disperată de a distruge ceea ce nu poate fi distrus. Prin asta au alunecat în satanic. Cînd mi-am scris eu însemnările nu puteam şti ce vei scrie dumneata, mai tîrziu, în prefaţa pe care ai făcut-o la cartea lui Bacu, ediţia a doua, cea apărută în 1989, unde ai arătat, într-adevăr, că a fost o dimensiune metafizică, lupta dintre bine şi rău, între Îngerul Binelui şi între Satana. Există deci unele consonanţe între felul cum am încercat eu să adulmec această tragedie cu ani de zile înainte de prefaţa pe care ai făcut-o. Dar aş vrea să te las pe dumneata să vorbeşti.

Părintele Calciu: În momentul în care Piteştiul a început, vorbesc de acţiunea de demascare, acolo era un fel de centru de spiritualitate şi rugăciune. Trebuie să spun că noi, cei de la Piteşti, fără să ne mîndrim, sau cei din închisoare în general, am fost cei mai buni oameni ai ţării, nu pentru că aveam caractere deosebite sau înzestrări deosebite sau geniale, ci pentru că ne integrasem într-o gîndire spirituală românească. La Piteşti, în momentul în care au început demascările nu înceta rugăciunea zi şi noapte. Fiecare celulă avea un timp de rugăciune. În momentul cînd se termina rugăciunea din celula respectivă, măcar un singur om, peste noapte vorbesc, un singur om rămînea să privegheze, să se roage, să mediteze; cînd sfîrşea bătea cu pumnul în perete şi rugăciunea se transmitea la celula următoare şi aşa făcea ocolul închisorii de la Piteşti. Încît ca şi la mînăstire, rugăciunea nu înceta niciodată, era ca un fum de căţuie care se urca către Dumnezeu. Sigur că asta nu i-a plăcut satanei. Din punct de vedere spiritual, din punct de vedere al metafizicului, aceasta a fost motivaţia Piteştiului. Din punct de vedere uman sau politic sunt de acord cu ceea ce au spus ceilalţi. Dar aceasta a fost numai ceva paralel, o reacţie la acţiunea spirituală.

Nicolae Stroescu Stînişoară: Din cîte ţi-ai dat seama, crezi că direcţia închisorii devenise foarte conştientă de existenţa unui asemenea centru spiritual, şi a unei asemenea rugăciuni continue acolo?

Părintele Calciu: Sigur că da. Administraţia intervenea mereu între noi. Cei trimişi de la forurile superioare comuniste care vizitau Piteştiul cunoşteau acest lucru şi ne şi ne ameninţau că această acţiune va fi curmată, că ei ştiu cum să pună capăt acestei acţiuni spirituale din închisoarea Piteşti.

Nicolae Stroescu Stînişoară: Cred că deja pot să fac o nuanţare, să spun că ei au aş constata că sunt două elemente principale: pe de o parte, într-adevăr, tendinţa comunismului de a anihila religia. Asta era o tendinţă imanentă a comunismului, dar la care trebuie adăugat că, indiferent de ceea ce planificau ei, a existat de fapt la Piteşti ceea ce am putea să numim o „provocare". Provocarea a fost acest lanţ al rugăciunii neîncetate şi al spiritualităţii, care la un moment dat nu se putea să nu provoace o reacţie. Că reacţia aceasta a atins asemenea dimensiuni, aceasta e o altă problemă.

Părintele Calciu: Da. Reacţia a fost neasemuit de puternică la Piteşti. Celelalte „reeducări", de la Canal, de la Gherla, nu au fost decît expansiuni foarte slabe ale Piteştiului. Centrul de luptă spirituală a fost Piteştiul, pentru că acolo erau tinerii, acolo erau cei curaţi, oameni care nu fuseseră niciodată implicaţi în acţiuni, de genul celor politice, dinainte de război, oameni de mare puritate. Aşa am fost noi toţi acolo. O elită a tineretului românesc.

Nicolae Stroescu Stînişoară: Părinte Calciu, încă o precizare care mi se deschide cu ocazia aceasta. S-a spus că Părintele Calciu a tras concluziile ultime ale Piteştiului, concluzii de ordin religios. Aşa spune şi Virgil Ierunca, „Părintele Calciu ieşind de acolo din infern s-a făcut preot". Iată că acum se vădeşte şi o altă faţă a acestei drame. Dumneata participai deja la rugăciune, deci dumneata erai un laic, un tînăr, dar deja angajat în spiritualitatea creştină. Deci nu se poate spune ca un om indiferent sau chiar ateu, influenţat să zicem de scientismul epocii noastre, un medicinist, în anul doi, cum erai, a aflat acolo că există Dumnezeu, cu preţul unor suferinţe nemăsurate. Rezultă că dumneata, cînd s-a produs cataclismul, te găseai deja pe căile lui Dumnezeu? Sau cum?

Părintele Calciu: Absolut. De multă vreme. Această înclinare, mistică aproape aş putea spune, am avut-o încă din copilărie. Am fost educat într-o familie foarte religioasă, am stat în tinda şi în interiorul bisericii, am fost tot timpul în preajma unui preot. Adică am avut o înclinaţie religioasă de la început şi sigur că m-am integrat cu multă bucurie în acest curent spiritual religios şi de mistică creştină din închisoare.

Nicolae Stroescu: Iată că acum ajungem, în mod natural, cu o mică întoarcere înapoi, la preludii, preludiile Piteştiului pentru Părintele Calciu. Poţi să ne spui cît de puţin despre viaţa dumitale? De unde ai plecat, prin ce şcoli ai umblat, cum ai ajuns la medicină, eventual şi un cuvînt despre felul cum ai fost arestat?

Părintele Calciu: Eu sînt un copil de ţăran din Delta Dunării, din comuna Udina, sînt al unsprezecelea copil al familiei. Eram o familie mijlocaşă, dar pentru că eram unsprezece copiii era foarte greu, vă închipuiţi, plus bunica, plus încă un cumnat, eram vreo treisprezece de fiecare dată la masă. Dintre toţi, singurul care a învăţat carte am fost eu. Toţi ceilalţi au rămas la ţară. Am fost eu pentru că ceilalţi fraţi m-au susţinut. Am făcut liceul la Tulcea. În tot timpul liceului am frecventat biserica şi am fost foarte ataşat de credinţa noastră creştină. Am ajuns la medicină, intenţia mea de a deveni doctor avea şi un substrat creştin, de ajutorare a celor bolnavi. Adică am fost mînat de o intenţie caritabilă. Era desigur nu numai aceasta dar ea a jucat un rol, căci medicina ca şi credinţa vindecă trupul şi poate să vindece şi sufletul. Pentru că un medic trebuie să trateze bolnavul nu ca pe un bolnav ci ca pe un om egal. Aceasta a fost ideea mea şi în facultatea de medicină. *(Va urma)*

Represiunea statului comunist
asupra Bisericii Greco-Catolice din România

Raluca SPIRIDON
Adrian Nicolae PETCU*

Unul din marile obiective ale regimului politic din România de inspiraţie moscovită a fost desfiinţarea Bisericii Greco-Catolice. Actul revenirii credincioşilor şi clericilor uniţi la Biserica Ortodoxă Română a fost încurajat de factorul politic, din simplul motiv de a exercita un control cât mai riguros asupra acestora. În viziunea comuniştilor Biserica Unită trebuia adusă în "lagărul democratic", în primul rând prin cooptarea unor reprezentanţi ai clerului greco-catolic, apoi prin măsurile de rupere a legăturilor cu Vaticanul, considerat ca un focar al imperialismului occidental.

Atitudinea regimului comunist din România faţă de Biserica Unită a urmat îndeaproape scenariul sovietic din cazul ucrainean. Încă din toamna anului 1948 statul trece la măsuri administrative: strângerea de adeziuni de trecere la Ortodoxie în rândurile clericilor, de multe ori cu ajutorul organelor de Securitate şi convocarea unei adunări la Cluj, menite să proclame actul revenirii la BOR. După proclamaţia de la Cluj (1 octombrie), la Bucureşti (3 octombrie) avea să se semneze actul sinodal al revenirii oficiale în sânul BOR.

În acelaşi timp, statul, prin organele administrative locale şi de ordine, instituia comisii de acţiune pentru revenirea credincioşilor şi preoţilor nesemnatari, care până la 1 octombrie erau circa 75 %. Statul îşi propusese ca dată de finalizare a acţiunii 21 octombrie 1948. Au existat chiar confuzii în perfectarea actelor de trecere la Ortodoxie, deşi erau stipulate foarte clar în legea cultelor, dar statul "grijuliu cu libertatea cultelor", va publica în regim de urgenţă şi va trimite prin circulare explicaţiile cu privire la trecerea la cultul ortodox. Ulterior, în data de 21 octombrie, tot într-un cadru ceremonial, capul BOR va proclama la Alba Iulia ruperea de Biserica Romei. Prin acest eveniment oficial, actul revenirii la Ortodoxie, devenea "o mişcare populară cu caracter religios". Ultimul moment, din tot acest pachet de evenimente, va fi marcat prin declararea de către Marea Adunare Naţională a încetării existenţei legale a Bisericii Greco-catolice în România (1 decembrie).

După această expunere sumară se pune desigur problema gradului responsabilităţii fiecărei părţi în această acţiune. Cea mai mare parte a istoriografiei greco-catolice înclină categoric către o responsabilitate totală a Bisericii Ortodoxe Române. Însă, unele studii, bazate pe documente de arhivă şi printr-o privire atentă a memorialisticii şi a izvoarelor de istorie orală, aduc în atenţie o serie de consideraţii interesante în această privinţă. Spre exemplu, istoricul André Kom, în studiul "Unificarea Bisericii Unite cu Biserica Ortodoxă Română în 1948"[1], consideră că în actul din 1948 "rolul ortodocşilor ar fi relativ modest, mai mult ritual-ceremonial şi instrumental. Doar în ultima fază, a consolidării unirii, rolul ortodocşilor va fi substanţial. În etapa întâia, contribuţia BOR se limitează la propagandă, în timp ce pregătirea administrativă este opera statului (...). Rolul ceremonial corespunde modelării acţiunii sub forma contra facerii unirii din 1698".

În această ordine de idei este documentul din Arhiva fostei Securităţi, pe care îl prezentăm mai jos. Este vorba de procesul verbal întocmit cu ocazia şedinţei care s-a ţinut în data de 27 octombrie 1948, la iniţiativa ministrului MAI, Teohari Georgescu şi la care au participat ministrul Cultelor, Stanciu Stoian, directorul Direcţiei Generale a Securităţii Poporului, Gheorghe Pintilie, secretarul general pentru Trupe, Victor Drăgănescu şi şeful de Stat Major pentru Trupe, Nicolae Dobre. Problema dezbătută în această şedinţă a fost "trecerea bisericii greco-catolice la biserica ortodoxă".

În această situaţie, remarcăm din capul locului că, pentru statul comunist problema revenirii Bisericii Greco-catolice la Biserica Ortodoxă era importantă. Totodată observăm că din partea BOR nu participa absolut nimeni, ceea ce denotă iniţiativa strictă a puterii laice de a rezolva "problema uniată", cu ajutorul organelor de represiune şi instrumentului politic - Ministerul Cultelor.

Potrivit documentului, după o evaluare generală a situaţiei - în care se susţine că primele două etape "au reuşit", se precizează că la Ortodoxie au trecut 80 % din credincioşi şi 1100 clerici din 1400. Însă, la toată această situaţie "fericită", ministrul Stanciu Stoian concluziona: "La ordinele Romei, reacţiunea a trecut la contraofensivă", susţinută în primul rând de episcopii greco-catolici şi preoţii nereveniţi. De altfel, în şedinţă se constată că această contraofensivă se concentrează în jurul centrelor diecezane şi a unor mănăstiri ca Bixad (jud. Maramureş) sau Obreja (jud. Târnava Mică), ale ordinului bazilitan.

Față de acestea, se propune ca să se treacă la "o acțiune repede și simultană" de preluare a reședințelor episcopale, fixarea de domicilii obligatorii episcopilor uniți și mutarea tuturor factorilor de propagandă uniată (călugări și profesori) în locuri cât mai izolate. Etapele supuse atenției participanților la ședință, de către ministrul MAI, au un caracter represiv. Astfel, se trecea la "ridicarea tuturor banditilor" care sprijină activitatea "foștilor episcopi", pentru a fi duși într-o mănăstire. Următoarea etapă consta în chemarea prelaților uniți la București, "arestarea lor" și trimiterea la mănăstirea avută în vedere. În același timp, se avea în vedere preluarea reședințelor episcopale și a catedralelor de către comisiile de preluare instituite de Ministerul Cultelor. Ultima etapă era rezervată clericilor care refuzau actul revenirii la Ortodoxie de inspirație politică, aceștia fiind preveniți de pedepsele ce le vor suporta în cazul continuării propagandei uniate.

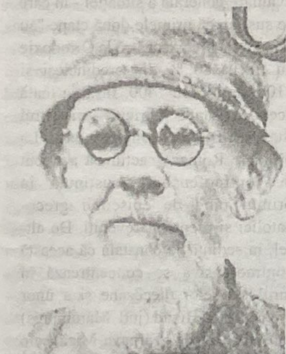
Odată prezentate aceste interesante aspecte din documentul de față, căutăm să vedem în ce măsură acesta este veridic. Potrivit documentului, ședința fusese convocată de ministrul MAI, al cărui rol era de a rezolva chestiunea uniată. Această responsabilitate îi fusese dată de Secretariatul Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, în ședința din 8 octombrie 1948. Mai exact, la propunerea Anei Pauker "ca în fruntea acestei acțiuni să fie pus un om cu însărcinare specială de la partid", Secretariatul "hotărăște ca tov. Teohari să răspundă deocamdată pentru acțiunea cu Uniții"[2]. Această hotărâre credem că a avut la bază poziția lui Teohari Georgescu ca ministru al MAI. În această calitate, prin măsuri administrative și represive, putea accentua procesul de trecere la Ortodoxie.

În ceea ce privește reacția liderilor uniți împotriva trecerii la "schismatici", în aceeași ședință a Secretariatului Biroului Politic, Gheorghiu Dej spunea că, "[Iuliu] Hossu, care este elementul polarizator, a primit însărcinare de la Vatican, a dat bani, a făcut conferințe în șase județe; [clericii uniți] au făcut excomunicări în biserici și vor să creeze o mișcare de masă contra unificării". Față de aceasta, Alexandru Moghioroș era de părere că "Hossu trebuie arestat și O'Hara să plece"[3]. Prin urmare, constatăm asemănarea cu propunerile din ședința ținută la MAI în data de 27 octombrie.

În situația de față se pune evident întrebarea: De ce s-a întârziat două săptămâni cu luarea măsurilor împotriva prelaților și clericilor rezistenți? O explicație ar fi termenul de 21 octombrie fixat de guvern pentru strângerea tuturor semnăturilor pentru trecerea la Biserica Ortodoxă. Pe de altă parte, data de 29 octombrie era cea în care reprezentanții Bisericii Catolice din România aveau în vedere prezentarea noului Statut la ministrul Cultelor, Stanciu Stoian, deși termenul era 4 noiembrie.

În ce măsură Iuliu Hosu era "elementul polarizator" în viziunea celor din Secretariatul PMR, putem vedea în memoriile episcopului clujean, publicate de curând. Spre exemplu, pentru fiecare zi din luna octombrie Hossu notează nenumăratele slujbe pe care le săvârșește (Sf. Liturghie și vecernie), "poporului adunat ca la mari praznice" la Cluj, în "catedrala ticsită până la revărsarea mulțimii în strada Regina Maria"[4]. Toate aceste manifestări ale greco-catolicilor, în acest caz în jurul lui Iuliu Hossu, erau condamnabile în viziunea liderilor comuniști, mai ales după consumarea evenimentelor de la 1, respectiv 3 octombrie.

Reținerea episcopilor greco-catolici s-a efectuat potrivit celor hotărâte în ședința din 27 octombrie 1948, convocată de Teohari Georgescu. În acest sens apelăm din nou la memoriile lui Hossu, care, pe lângă evenimentele prin care a trecut, a notat și mărturiile fraților săi episcopi. Hossu spune în memoriile sale că se afla în București, când "arestarea sa" s-a petrecut în noaptea de 28/29 octombrie, la ora 1, 30, după care a fost dus la Ministerul de Interne. În privința celorlalți episcopi, Hossu ne încredințează că Valeriu Traian Frențiu, episcopul de Oradea, a fost reținut în aceeași noapte la ora 1, ca și în cazul episcopului de Baia Mare, Alexandru Rusu. Diferit a fost în cazul lui Ioan Suciu, administratorul apostolic al arhidiecezei de Alba-Iulia și Făgăraș, care era ridicat încă din 27 octombrie (aceasta fiind a doua reținere, prima fiind pe 16 septembrie) și în cel al episcopului de Lugoj, Ion Bălan, care a fost reținut în după amiaza zilei de 29 octombrie. De altfel, toate acestea, în percepția lui Iuliu Hossu, se întâmplaseră "după un plan prestabilit, ridicând pe unul cu o minciună și pe altul cu alta, precum ne-am lămurit împrumutat după așezarea noastră în altă parte [Dragoslavele]"[5].

Ion Bălan, Iuliu Hossu și Valeriu Traian Frențiu în zeghe

În privința preoților greco-catolici rezistenți, putem spune că cea mai mare parte a lor au fost din jurul episcopilor. Unii au fost arestați odată cu prelații uniți, alții în diferite împrejurări, însă numărul lor a fost de 42, ei fiind trimiși la mănăstirea Neamț, potrivit celor hotărâte în ședința convocată de Teohari Georgescu la 27 octombrie. În cazul episcopilor, precum se cunoaște, locul de domiciliu obligatoriu a fost noua reședință de vară a Patriarhiei Române, vila de la Dragoslavele, între 31 octombrie 1948 și 26 februarie 1948, apoi mănăstirea Căldărușani până 24 mai 1950, când au fost duși la închisoarea din Sighet.

În ceea ce privește ridicarea prelaților uniți de către Securitate dorim să remarcăm faptul că există o contradicție în legătură cu statutul juridic al acestora. Starea de spirit din toamna anului 1948 înclina către o arestare a episcopilor greco-catolici, mai ales după 29 octombrie. Iuliu Hossu susține că, împreună cu frații săi episcopi, a fost arestat. Totuși, într-o privire atentă asupra evenimentelor cu ajutorul izvoarelor pe care le avem la dispoziție, se pare că aceștia, cel puțin din punct de vedere juridic, au fost doar reținuți. Altfel spus, condamnați nefiind, atunci aveau o detenție neprecizată. Deși se preconizau o serie de condamnări, mai ales în cazul lui Alexandru Rusu, căruia, în anul 1948, i s-a instrumentat un dosar pentru "trafic de valută". Potrivit unui referat din 18 mai 1950, întocmit de sublocotenentul Gheorghe Enoiu, Alexandru Rusu "a fost reținut la 28 octombrie 1948 ca măsură preventivă luată de guvern. În luna ianuarie 1949 a fost ținut împreună cu ceilalți episcopi greco-catolici la Dragoslavele și mai apoi la Căldărușani. În luna ianuarie 1949 a fost adus la DGSP pentru cercetări, [deoarece] avea acțiune deschisă de Cabinetul de Instrucție al Curții Oradea, încă din anul 1948, pentru abaterea de la legea devizelor. Pentru acest proces au fost fixate mai multe date, dar nu a putut fi prezentat deoarece din dosarul încheiat de Cabinetul de Instrucție Oradea nu rezultau probe suficiente pentru a-și primi pedeapsa bine meritată". În concluzie, Enoiu susținea că "probele culese în timpul cercetărilor asupra episcopului Rusu Alexandru nu pot să constituie motive serioase pentru care să se facă un proces public și să fie condamnat exemplar". Prin urmare, se propunea "ca episcopul Rusu Alexandru să fie dus la mănăstirea Căldărușani, de unde a fost adus în luna ianuarie 1950"[6].

Din referatul subofițerului de Securitate reiese clar statutul juridic al episcopului Rusu după data de 28 octombrie 1948. În acest sens este de remarcat faptul că, deși se deschisese un dosar împotriva episcopului Rusu la Oradea, reținerea din octombrie 1948 se făcuse "ca măsură preventivă luată de guvern", ceea ce, în contextul respectiv și coroborat cu documentul privitor la ședința convocată de Teohari Georgescu, presupune un gest al puterii politice de izolare a episcopilor uniți de focarele de rezistență greco-catolică. Nu se vorbește absolut deloc de arestare cu mandat care să ateste o învinuire, pentru o eventuală trimitere în justiție. Pe de altă parte, nu se vorbește nici de vreo deținere administrativă, care presupunea semnarea unei decizii de către ministrul MAI și care să justifice oficial ridicarea prelaților uniți.

Mai mult de atât, potrivit dosarelor penale pe care le-am consultat, primele acte penale care se întocmesc sunt după 1950, adică după momentul intrării episcopilor uniți în penitenciarul de la Sighet. Primele acte referitoare la statutul juridic al episcopilor greco-catolici sunt din 1952. Este vorba de Decizia nr. 64 din 30 ianuarie 1952 a ministrului MAI, prin care se fixa o detenție administrativă de 24 de luni episcopilor Traian Valeriu Frențiu, Iuliu Hossu, Ion Bălan și Alexandru Rusu. Aceasta avea să fie prelungită până la data de 30 ianuarie 1956, prin decizia MAI nr. 684/ 1953[7].

Aceeași situație să fi fost în cazul preoților greco-catolici rezistenți reținuți în după 28 octombrie 1948 și trimiși la mănăstirea Neamț. Date din arhivele Securității nu avem, din păcate, pentru a discuta acest caz

A doua mare hotărâre din ședința convocată de Teohari Georgescu, și anume preluarea catedralelor greco-catolice s-a consumat într-adevăr după reținerea episcopilor uniți[8]. Comisiile instituite de către Ministerul Cultelor au trecut la ocuparea lor potrivit hotărârilor luate de ministrul MAI.

Prin publicarea acestui document din arhiva fostei Securități dorim să punctăm câteva detalii privitoare la persecuția statului comunist asupra Bisericii Greco-catolice. Totodată, aducem în atenție o discuție asupra gradului de responsabilitate atribuit Bisericii Ortodoxe Române în actul revenirii din 1948. Cât s-a amestecat puterea seculară sau cea spirituală în actul revenirii religioase din 1948 reprezintă, pentru istoriografia românească postdecembristă, o problemă care necesită multă obiectivitate.

Precizare: Documentul pe care îl redăm mai jos se găsește în dosar în formă de manuscris cu cerneală albastră și dactilografiată.

PROCES - VERBAL

1) Astăzi 27 octombrie 1948, la ordinul Tov. Ministru Teohari Georgescu s-a întrunit la MAI un colectiv, pentru soluționarea problemelor ce sunt deschise prin trecerea bisericii greco-catolice la biserica ortodoxă.

Au participat:
- Tov. Ministru Teohari Georgescu
- Tov. Ministru Stanciu Stoian, Ministru Cultelor
- Tov. Gl. Maior Pintilie, Dir. Gen a Securității Poporului
- Tov. Gl. Maior Drăgănescu, Secr. Gen. pt. Trupe
- Tov. Lt. Col. Dobre, șeful de Stat Major pt. Trupe.

2) După ce s-au citit sintezele informative ale Secr. Gl. Trupe și Dir. Gl.

Secret Securitate

Proces-Verbal

1/ Astăzi 27 Octombrie 1948, la ordinul Tov. Ministru Teohari Georgescu s-a întrunit la M.A.I. un colectiv, pentru soluționarea problemei greco-catolice [illegible] deschisă prin trecerea bisericii greco-catolice la biserica ortodoxă.

Au participat: - Tov. Ministru Teohari Georgescu
- Tov. Ministru Stanciu Stoian - Ministrul Cultelor
- Tov. Gl. [illegible] - [illegible]
- Tov. Gl. [illegible] Dragomir - [illegible]
- Tov. G. Col. Dobr[illegible] - [illegible]

2/ După ce s-au citit buletinele informative ale [illegible] și Dir. Gl. a Sec. Poporului referitoare la problema deschisă, Tov. Ministru Stanciu a făcut un raport asupra situației, trăgând concluzia că:
- primele două etape ale operațiunii de unificare au reușit;
- au trecut la ortodoxism circa 80% din populația greco-catolică și 1100 preoți din 1400;
- reacțiunea, la ordinele Romei, a trecut

a Sec. Poporului referitoare la problema deschisă, Tov. Ministru Stanciu a făcut un raport asupra situației, trăgând concluzia că:
- primele două etape ale operațiunii de unificare au reușit;
- au trecut la ortodoxism circa 80% din populația greco-catolică și 1100 preoți din 1400;
- reacțiunea, la ordinele Romei, a trecut la contraofensivă creindu-se focare de agitație între care cele mai periculoase sunt în ordinea importanței:
- Blaj; Cluj; Mânăstirea Bicsad; Oradea Mare; Județul Mureș; Județul Năsăud (Valea Someșului); Jud. Someș.
- în aceste zone punctele primejdioase de agitație sunt constituite la reședințele episcopale și catedralele greco-catolice, unde foștii episcopi duc o activitate febrilă, creând o stare de încordare periculoasă; remarcă îndeosebi activitatea depusă de fostul episcop Suciu din Blaj;
- este momentul prielnic să se treacă la lichidarea focarelor de agitație și propagandă dușmănoasă, deoarece enoriașii și bisericile trecând la ortodoxism nu mai pot funcționa catedralele sau reședințele episcopale.

Propune:
a) să se treacă la o acțiune repede și simultană, de luarea în primire a reședințelor episcopale și a catedralelor;
b) să se fixeze domicilii obligatorii foștilor episcopi;
c) să se mute călugărițele din Blaj la Mânăstirea Obreja
d) profesorii greco-catolici din Blaj să fie imediat mutați în diferite părți ale Republicei.
3) Tov. Ministru Teohari Georgescu arată următoarele:
a) ne găsim într-o fază înaintată în ceea ce privește rezultatul unificării, dar suntem în întârziere cu măsuri care ar fi trebuit să fie luate mai de mult;
b) trebuiau adunați bandiții chiar în timpul adunării de la Alba - Iulia; astăzi ei au trecut la acțiune după ordinele lui O' Hara, după ai stăpânilor anglo-americani.
c) azi trebuie să fim atenți, pentru ca acești bandiți să nu creeze o problemă catolică, iar cei ce au semnat pentru unire să se întoarcă.
Se pune deci o problemă hotărâtă pentru a pasa lovitura dușmanului și a da noi lovituri de nimicire, pentru a nu mai putea bandiții să ridice capul. Vom proceda totuși cu tact:
Hotărăște:
- În noaptea de 28/29. X vor fi ridicați toți bandiții care sprijină activitatea foștilor episcopi (maxim 40 persoane) și vor fi duși într-o mânăstire sub pază;
- Vor fi chemați la București cei 4 episcopi, vor fi arestați și duși la aceeași mânăstire, arătată mai sus;
- În ziua de 29. X. Consiliile de preluare, pregătite de Ministerul Cultelor vor proceda simultan la preluarea reședințelor episcopale și ale catedralelor.
- Călugărițele din Blaj să fie ridicate și duse la Obreja
- Să se ia măsuri ca popii profesori din Blaj să fie imediat mutați în centre compacte ortodoxe;
- Să fie adunați cei 300 preoți greco-catolici care nu au trecut la ortodoxism și să li se arate:
-Guvernul nu are nimic împotriva voinței lor de a-și păstra religia, însă, orice încercare de agitație, orice act dușmănos nu va fi sub nici un motiv tolerat, ci dimpotrivă, va fi sancționat așa cum se cuvine.
Cere să se prezinte o dare de seamă asupra evenimentelor de la Bicsad și Lăpuș.

ACNSAS, fond Documentar, dosar 45, f. 39-40.

* consilieri principali, CNSAS,

1 André Kom, *Unificarea Bisericii Unite cu Biserica Ortodoxă Română în 1948*, în "Studii de Istoria Bisericii", sub redacția lect. O. Bozgan, Ed. Universității din București, 2000, p. 88-124.

2 Arhivele Naționale ale României, *Stenogramele ședințelor Biroului politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român*, vol. I (1948), studiu introductiv de Ioan Scurtu, București, 2002, p. 269.

3 *Ibidem.*

4 ****Credința noastră este viața noastră. Memoriile Cardinalului Dr. Iuliu Hossu*, Viața Creștină, 2003, p. 88-106.

5 *Ibidem*, p. 116, 127, 130-131; *** *Ioan Suciu, apostolul tinerilor*, vol. editat de Mitropolia Română unită cu Roma, Greco-catolică și Fundația "Academia Civică", septembrie 2003, p. 80-81.

6 AMJ, fond Penal, dosar 6632, vol. 2, f. 44-45.

7 *Ibidem*, vol. 1, f. 2; *Ibidem*, dosar 6626, vol. 2, f. 14v; dosar 6631, f. 2; dosar 6630, f. 2.

8 Cristian Vasile, *Între Vatican și Kremlin. Biserica Greco-catolică în timpul regimului comunist*, București, Curtea Veche, 2003, p. 160-161.

BISERICA ORTODOXĂ și Ecumenismul azi

Cristian IVĂNUȚĂ

Ecumenismul și organizația care îl reprezintă, Consiliul Ecumenic al Bisericilor (CEB), s-au definit încă de la începuturile existenței lor în cadrul primei adunări generale a acestui Consiliu din 1948 printr-o formulă ambiguă: "Aceasta este o asociație frățească a Bisericilor care acceptă pe Domnul nostru Iisus Hristos ca Dumnezeu și Mântuitor". Trebuie precizat că la adunare au participat foarte puțini reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe, iar formula amintită mai sus este de extracție pur protestantă.

Primul semnal ortodox important la această inițiativă de realizare a unității creștinilor l-a dat Patriarhul ecumenic Athenagora în 1950, care, printr-o enciclică, îndemna Bisericile Ortodoxe să participe cu prudență la lucrările Consiliului Ecumenic[1]. Dar clarificarea pozițiilor Ortodoxiei vizavi de ecumenism s-a făcut abia 11 ani mai târziu, cu prilejul primei Conferințe Panortodoxe de la Rodhos, desfășurată între 24 septembrie și 1 octombrie 1961. Urmare a acestei Conferințe, mai multe Biserici Ortodoxe au intrat în CEB cu conștiința că Ortodoxia "nu mai pot adăuga ceva esențial la ceea ce are deja, ci pentru a arăta și celorlalți creștini adevărata cale către unitate și de asemenea, că Biserica Ortodoxă este singura adevărată Biserică"[2].

Anul 1961 înseamnă pentru Biserica Ortodoxă Română anul intrării în CEB. Aceasta a participat la cea de-a treia Adunare a CEB, care a avut loc la New Delhi între 15 noiembrie și 5 decembrie1961, fiind reprezentată de Mitropolitul de atunci al Moldovei, Iustin Moisescu[3]. Caracterizată printr-o participare a Bisericilor Ortodoxe mult mai largă, la New Delhi, prin contribuția acestora s-au pus bazele unui minim doctrinar, s-a renunțat la o orientare doctrinară echivocă, protestantă și s-a realizat afirmarea comună a realității fundamentale treimice a creștinismului.

Foto: Bogdan Onofrei

Eforturile participanților la CEB pentru realizarea unui minim doctrinar, ca bază pentru continuarea dialogului între creștini s-au regăsit și în adunările generale ce au urmat și ale căror lucrări s-au desfășurat la Vancouver în 1983 și Canberra în 1991. Cu toate că aici s-au înregistrat și unele progrese pe linia apropierii între creștinii de diferite confesiuni pentru refacerea mărturisirii comune de credință de dinaintea marii schisme, tot în cadrul acestor adunări s-au formulat și cele mai vehemente critici față de anumite grupuri de interese politice și religioase ce au urmărit să folosească această mișcare în slujba atingerii propriilor lor scopuri. Totodată, prin concluziile care s-au tras la Canberra s-a instalat, mai ales în rândul Bisericilor Ortodoxe, un scepticism în ceea ce privește dorința de unitate a creștinilor[4].

Înainte de a prezenta unele critici făcute la adresa ecumenismului de către teologii străini, să vedem care a fost atitudinea adoptată de teologii români față de participarea Ortodoxiei la lucrările CEB, precum și activitatea desfășurată de ierarhii noștri în acest organism.

Biserica Ortodoxă Română versus Ecumenism

Încă din 1948, la prima Adunare a Consiliului Ecumenic, deși nemembră a acestui organism, Biserica Ortodoxă Română și-a expus punctul de vedere în legătură cu ecumenismul prin Pr. prof. Ioan Coman. Acesta a sugerat un plan de pregătire a Ortodoxiei pentru a juca un rol mai important în mișcarea ecumenică, plan care trebuia să aibă în vedere realizarea unor obiective cum ar fi:
-problema centrală a ecumenismului este eclesiologia;
-unirea dintre Bisericile Ortodoxe și cele vechi-orientale este posibilă și urgentă;
-ansamblul Bisericilor Ortodoxe are

dreptul şi datoria să convoace fără întârziere un Sinod Ecumenic[5].

Promotori consecvenţi ai ecumenismului au fost şi cei doi patriarhi de după instaurarea comunismului, Iustinian Marina şi Iustin Moisescu. Atitudinea acestora trebuie înţeleasă în noul context politic şi religios creat după al doilea război mondial, caracterizat printr-un regim ateu şi antiuman cum rar s-a întâlnit în istoria omenirii. Din acest punct de vedere, Consiliul Ecumenic a fost locul unde teologii români au prezentat, deşi într-un mod voalat, greutăţile desfăşurării vieţii bisericeşti din România. Reacţia Consiliului, cu toate că nu a fost atât de promptă, a menţionat în anii '80, în defavoarea României, încălcarea drepturilor omului de către regimul comunist[6].

Dar poate cele mai vii controverse în Consiliu le-a generat întrunirea Comitetului Central al CEB în luna iulie 1989 la Moscova. Biserica Ortodoxă Română a criticat Comitetul că nu a vorbit clar despre violarea drepturilor umane în România. Consiliul a mai fost acuzat că a practicat "diplomaţia tăcerii" în anii de dictatură, fapt recunoscut şi de oficialii acestui organism[7]. Nu vrem să tragem concluzii definitive, nici să facem aprecieri de valoare faţă de rolul ecumenic al Ortodoxiei noastre în perioada comunistă. Cert este că prin participare şi dialog, Biserica noastră a reuşit să slăbească controlul statului comunist asupra sa, să iasă din izolare şi să-şi facă simţită prezenţa printr-o mărturisire de credinţă ortodoxă pe care unii ierarhi şi teologi au vrut şi au urmărit s-o păstreze nepătată faţă de învăţături şi termeni ecumenişti creaţi tocmai în cadrul acestor Adunări şi Conferinţe ale CEB. Au fost însă şi o serie de teologi români care şi-au însuşit un limbaj ecumenist, poate pentru că le-a lipsit adevărata trăire duhovnicească.

Pe lângă avantaje, un inconvenient al participării noastre la CEB în anii comunismului a fost acela că angrenarea ortodoxă în ecumenism s-a făcut fără o consultare prealabilă a marilor duhovnici, dar şi a laicatului, situaţie explicabilă prin lipsa de drepturi şi libertăţi din acel timp. Inexplicabilă ni se pare, însă, în anii de după 1989, lipsa unei asemenea comunicări între ierarhi şi marii duhovnici şi teologi pe de o parte, între ierarhi şi poporul credincios pe de altă parte. O dovadă a faptului că această consultare poate funcţiona la alte popoare, este aceea că decizia de ieşire din CEB a Bisericii Ortodoxe Sârbe a fost hotărâtă în 1997, de către Sfântul Consiliu al Episcopilor Sârbi şi, de asemenea, luându-se în considerare şi marea nelinişte a poporului credincios din Serbia.

Poziţii pro şi contra ecumenism ale teologilor români

Realizarea "unităţii văzute" a tuturor creştinilor, deci şi a unei noi biserici este precedată de formarea unui nou limbaj, prin import occidental de cuvinte, coruperea limbajului actual şi contaminarea termenilor legaţi de ecumenism şi în special de Ortodoxie. Ecumenismul încearcă astfel din răsputeri să impună noi dogme, noi tradiţii. Am putea aminti aici câţiva dintre aceşti termeni: biserică văzută şi nevăzută, liturghie ecumenică, reconciliere, liturghie după liturghie, biserici surori etc. Cum spuneam şi mai înainte, deja unii teologi ortodocşi, îndoctrinaţi în cadrul institutelor ecumeniste din Occident, şi-au însuşit un astfel de limbaj, dar şi o învăţătură şi argumentare dogmatică contrare adevărului de credinţă. Iată o mostră a unei asemenea învăţături susţinută de teologul ortodox Ion Bria în *Ortodoxia în Europa. Locul spiritualităţii române*: "Curentul ortodoxist, care suprasolicită eclesiologia polemică din secolele 18-19 pe baza vechilor canoane împotriva ereticilor, cu pretenţia că apără o ortodoxie ideală, nu trebuie să fie încurajat în defavoarea celor care caută punţi de unitate între creştini". Canoanele şi dogmele Bisericii nu pot fi mai noi sau mai vechi, ci acestea au fost date şi fixate odată pentru totdeauna de către Sfinţii Apostoli şi Sfinţii Părinţi ai Bisericii prin Sfântul Duh. Numai aşa ele au o valabilitate eternă şi nu pot fi înlocuite cu acele învăţături omeneşti cu pretenţii dogmatice şi canonice. Este chemat cumva CEB să eludeze o experienţă duhovnicească bimilenară pentru a alcătui dispoziţii canonice noi, de o manieră care să faciliteze "apropierea" între creştini şi eretici? Tot acest teolog încearcă să dezbată şi să lămurească într-o carte conţinutul expresiei ecumeniste "liturghie după liturghie"[8]. Chiar autorul ne spune în primul capitol că această noţiune apare în vocabularul CEB, la începutul anilor '70, în contextul unui studiu despre raportul dintre eclesiologie şi misiologie.

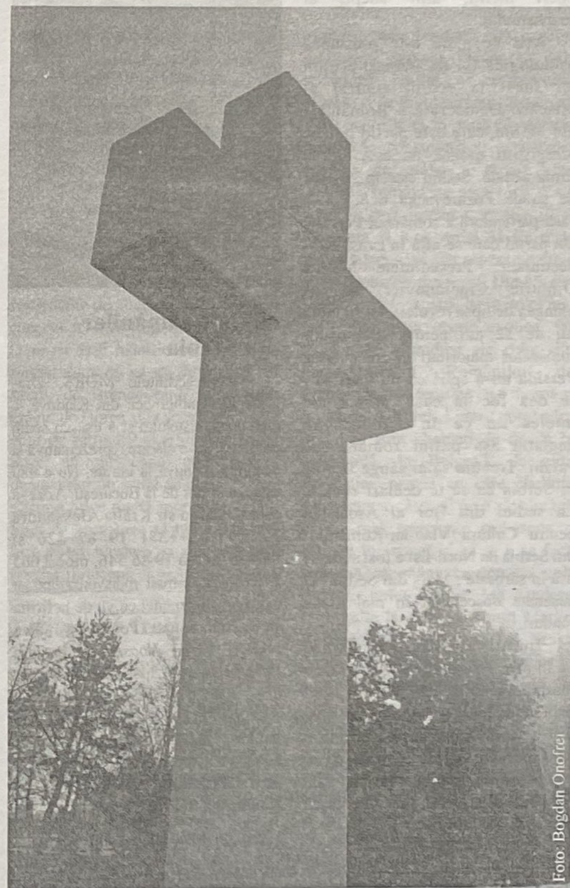
Adoptarea de către preotul Ion Bria a vocabularului şi a doctrinei ecumeniste ce relativizează adevărul de credinţă în care au trăit generaţii de creştini este un fapt învederat şi nu incidental. Iată cum un preot se face portavocea ecumenismului, criticând de pe această poziţie hotărârea poporului român de a-şi apăra şi păstra credinţa ortodoxă. Citâm în acest sens fragmente din cartea pomenită mai sus a preotului Ion Bria, *Liturghie după Liturghie*: "În faţa unei societăţi eronate şi recalcitrante religios, Biserica nu poate să continue tradiţia cu forţa"[9].

Diluarea învăţăturii dar şi a trăirii ortodoxe este evidentă în următorul pasaj: "Bisericile lasă câmp liber acelor forţe care pretind că salvează identitatea instituţiei şi ortodoxia credinţei. Orientate de vocile care apără identitatea ortodoxă, Bisericile adoptă teza fidelităţii stricte faţă de tradiţie, reclamată cu străşnicie. Cu această viziune istorică de salvgardare a identităţii ortodoxe este pe cale de a se forma un front fundamentalist format din grupuri din Bisericile Rusă, Sârbă, Română, Bulgară, urmând exemplul ierarhiei de la Ierusalim şi al călugărilor de la Muntele Athos"[10].

O pledoarie ecumenistă susţine şi preot prof. Dumitru Popescu, în prefaţa cărţii preotului Petru I. David, *Ecumenismul - factor de stabilitate în lumea de astăzi*: "Cu toate diferenţele doctrinare intervenite între Bisericile creştine acestea rămân însă unite în Hristos, dincolo de barierele confesionale"[11]. Întâlnim totodată termeni ecumenişti dintre cei amintiţi mai înainte: "Unul dintre temeiurile fundamentale ale ecumenismului contemporan urmăreşte ca unitatea spirituală şi nevăzută a Bisericilor creştine în Mântuitorul să devină o unitate vizibilă"[12].

În studiul său, preotul Petru I. David pledează pentru redescoperirea şi afirmarea vocaţiei ecumenice a Ortodoxiei. Caracterizate prin prudenţă şi realism, dincolo de unele concesii făcute ideilor promovate de instituţiile ecumeniste, afirmaţiile părintelui David sunt uneori foarte dure atunci când evaluează roadele participării Ortodoxiei la Adunările generale ale CEB, precum şi ale celorlalte confesiuni. El nu se sfieşte să-i numească pe unii membri ai CEB eretici pentru că nu respectă nici măcar un minim doctrinar[13]. Aceşti membri protestanţi şi neoprotestanţi socotesc acţiunea Sfântului Duh în afara Bisericii, iar comuniunea euharistică este neînţeleasă şi refuzată. În acest sens concluzia trasă de Ortodoxie în urma Adunării generale a CEB de la Canberra a fost aceea că nu se percepe nici un avans spre unitate.

La Thessalonic, între 29 aprilie şi 2 mai 1998, din nou delegaţiile Bisericilor Ortodoxe au evaluat critic activitatea ecumenistă ortodoxă. Astfel, în documentul final s-a arătat că după un secol de participare ortodoxă la mişcarea ecumenistă, Bisericile Ortodoxe nu văd şi nu constată un progres suficient în cadrul discuţiilor teologice multilaterale între creştini, ba, dimpotrivă, se adânceşte prăpastia dintre ortodocşi şi protestanţi pe măsură ce aceştia din urmă se îndepărtează tot mai mult de învăţătura Bisericii lui Hristos prin practica intercomuniunii indiferent de mărturisirea credinţei, prin limbajul inclusiv prin care se relativizează nepermis teologia, prin practica hirotonirii femeilor, prin afirmarea drepturilor minorităţilor sexuale şi prin tendinţe de sincretism religios. S-a hotărât aici că Ortodoxia nu are dreptul să se retragă din misiunea încredinţată nouă de Domnul nostru Iisus Hristos, misiunea mărturisirii Adevărului înaintea lumii non-ortodoxe[14]. Tot atunci s-a stabilit ca la Adunarea generală a CEB din decembrie ,de la Hararre, Biserica Ortodoxă să adopte următoarele atitudini: preoţii ortodocşi nu vor participa la slujbele ecumeniste, la rugăciunile comune, nu vor vota în plenul lucrărilor decât atunci când problemele vor fi legate de Biserica Ortodoxă, criticând în sesiuni plenare sau în grupurile de lucru aspectele deviante ale problematicii ecumenice. *(Va urma)*

Foto: Bogdan Onofrei

1. Petru I. David, *Ecumenismul- factor de stabilitate în lumea de astăzi*, Bucureşti, Edit. Gnosis, 1998, p. 68.
2. Thimoty Ware, *Istoria Bisericii Ortodoxe*, Edit. Aldo Press, Bucureşti, 1999, p. 186.
3. Petru I. David, *op.cit.*, pp. 70-71.
4. *Ibidem*, p. 96.
5. Ion Bria, *Ortodoxia în Europa. Locul spiritualităţii române*, Iaşi, Edit. Trinitas, 1995, p. 122.
6. *Ibidem*, p. 125.
7. *Ibidem*, p. 127.
8. Idem, *Liturghie după Liturghie*, Bucureşti, Edit. Athena, 1996, p. 17.
9. *Ibidem*, p.212.
10. *Ibidem*, p. 212.
11. Petru I. David, *op. cit.*, p. 20 de la prefaţă.
12. *Ibidem*, p. 21 de la prefaţă.
13. *Ibidem*, pp. 96-97.
14. "Vestitorul Ortodoxiei", 10/1998, p. 5.

Serbia de răsărit: o mare de români (2)

Viorel DOLHA*

Se tot vorbeşte de sute de mii de români din Serbia de la sud de Dunăre care nu au nici cel mai mic drept la identitate naţională. Am vizitat zona la sfârşit de august 2003 şi am constatat situaţia dificilă în care se află fraţii noştri din această parte de lume.

Să revin la Timoc şi să spun că liderii românilor de aici sunt şi ei asemenea celor care i-am avut noi în Ardeal acum 100 de ani: unii mai curajoşi, alţii mai rezervaţi în a se lua la trântă cu Belgradul şi imobilismul Bucureştiului, unii mai tineri oţeliţi, alţii adepţi ai pasivismului.

Atât de mare este presiunea psihologică (şi nu numai) asupra lor încât la sediul central al Mişcării Democrate a Românilor din Serbia, care este partid politic înregistrat oficial, nu este nici o firmă afişată. Sediul este în Zajecar pe strada Pozarevacka nr.8, într-o casă particulară a româncei Persida. Un partid care se află în cvasi-clandestinitate. Preşedintele MDRS Dimitrie Crăciunovici mi se plângea de lipsa rezultatelor în lupta lui de 12 ani pentru drepturile românilor majoritari în zonă. D-na Persida mi-a spus că nu vrea să i se dea foc la casă. Acum am înţeles de ce în Timoc s-au declarat aşa puţini români sau valahi. Trebuie să ai sânge în tine în Serbia ca să te declari român. La sediul din Bor al Asociaţiei pentru Cultura Vlahilor/Românilor din Serbia de Nord-Est a fost scris pe uşă în sârbeşte „Marş din Serbia" şi desenate obscenităţi în mai multe rânduri.

Trebuie să nu lucrezi la stat ca să nu îţi pierzi slujba şi să te aperi de o maşină infernală, care te face să îţi pară amarnic de grea crucea ce ţi-ai luat-o fiind altceva decât sârb într-o zonă pe care Serbia se teme că ar putea să o piardă. Serbia este suspicioasă şi vede sau inventează peste tot posibili inamici.

Foto: Bogdan Onofrei

Nevoile românilor din Serbia

Vicepreşedintele MDRS, Draghişa Kostandinovici, din Kladova, a tăiat coada căţelului şi a tras un sediu de filială într-o clădire reprezentativă şi cu firmă bilingvă la intrare. Nu a mai aşteptat ajutor de la Bucureşti. Adresa este Kladovo str Kralja Aleksandra 50 tel/fax ++381 19 87 526 şi 88 755, acasă 19 86 546, mobil 063 8 052 512, e-mail mdrsvorba@ptt.yu şi trajan@formanet.co.yu de la firma sa de contabilitate. Pentru finanţarea revistei *Vorba Noastră* (care, din lipsă de fonduri, apare cam o dată pe an) este deschis contul nr. 54019/17217941 la Komercijalna banka A.D. Beograd, filiala Kladovo. Redactor şef al revistei este Mihailo Vasilievici din Kladuşniţa (tel. 19 83 297 şi 064 255 3007).

Am prezentat, într-un interviu, redactorului Mircea Conrad de la Radio Novi Sad, aflat în vizită la Kladovo, acţiunile concrete de sprijin care au fost şi care se preconizează a fi realizate de administraţia publică arădeană şi de inspectoratul şcolar în sprijinul timocenilor. În sediul acesta al românilor şi-ar avea locul vreo 10 computere pentru tineri. S-ar putea dota modern o şcoală dintr-un sat românesc de aici în care sperăm să se studieze în curând şi limba română. Într-un sat, românii, care şi-au luat vreo 60 de soţii romance din România, ar vrea să ridice o biserică românească, fără să mai spere că în cea existentă se va mai permite vreodată slujbă românească.

Şi dl Marcel Drăgan, român voivodinean şi secretar al Consiliului Naţional al Minorităţii Române din Serbia, era în ospeţie la vicele Kostandinovici şi înţelegea că fraţii români din Timoc trebuie să intre în acest consiliu şi să fie ajutaţi în obţinerea drepturilor. TV Novi Sad a filmat la un bâlci de trei zile din Kladovo. Nu prea erau nici vânzători şi nici cumpărători care să nu „şcie rumâneşce". Nici unul însă nu poate scrie şi citi în limba părinţilor, conservată doar pe cale orală. Postul Novi Sad nu se recepţionează din păcate în zonă. Ar mai trebui ca românii de aici să aibă pagină pe internet.

Români curajoşi

Încurajator este faptul că a apărut un post TV particular în localitatea Sălaş, care difuzează curajos şi făcând faţă tuturor presiunilor, şi folclor înregistrat la nunţi româneşti/valahe din regiune. Raza de emisie este mică. Postul îşi doreşte să acceadă la satelit. Nu are curaj să transmită muzică din România, cu toate că ar primi numeroase casete cu muzică şi nu numai. Despre acest post mi-a vorbit Saşa Iovanovici din Velika Jasikova, care ne-a primit cu lacrimi în ochi în casa sa unde s-au adunat să ne întâlnească şi alţi cunoscuţi români ai lui şi ai fiului său Dragan. Saşa se simte trădat de românii din Alianţa Voivodinei, care refuză să îi ajute. Radio şi TV Zajecar tratează „problema valahă" doar în limba sârbă.

Dragan Iovanovici are 19 ani şi mi-a povestit la Arad cum a descoperit el dacă e român sau vlah. A curmat această îndoială când a dat unui funcţionar de la primărie un miel ca să îl lase să studieze arhiva locală. A găsit că toţi străbunicii figurau ca români, iar apoi bunicii au fost trecuţi ca prin miracol valahi. A pus afişe prin zonă cu „Vlahi=Români". Au avut ceva probleme cu poliţia, dar tatăl lui e mândru că a stat o noapte la poliţie fiindcă a spus că e român.

O vreme, Timocul a fost sub austrieci ca şi Banatul şi Oltenia. Încă de atunci în cartea funciară se mai păstrează formule româneşti, cuvinte româneşti standard de identificare a loturilor. Apare „în locul numit..." acest lucru mi l-a spus dl Kostandinovici care lucrează la o istorie a românilor timoceni bazată pe documente inedite ce va fi gata în câteva luni.

Cu mult entuziasm lucrează şi organizaţiile neguvernamentale româneşti de acolo: „Ariadnae Filum"-Asociaţia pentru Cultura Vlahilor/Românilor din Nord-estul Serbiei, cu sediu în Zajecar strada Milosa Obiloca 48 (tel/fax ++381.19.420.396, mobil 064 22 434.96, e-mail ariadnaefilum@ptt.yu) şi în Bor strada Radnicka 15 (tel/fax ++381.30.432.888 şi mobil 064 22 386 80 e-mail predina@ptt.yu) şi având la conducere pe Predrag Balaşevici, Slavoliub Geaţovici, Zvonko Trailovici, Grozdana Blagoievici, Darinka Geaţovici, Liliana Makaici, Saşa Marianovici, Vladiţa Roşcanovici, Zorislav Stoianovici, Zavişa Giurgici şi Deian Ciuciulanovici; Centrul Cultural Informativ din Brestovaţ-Bor Boian Barbuţici (e-mail criyu@hemo.net) şi Forumul pentru Cultura Românilor din Bor – preşedinte Dragomir Drăghici (e-mail boreas@ptt.yu).

Cum de mai există români?!

Fac public că un tânăr român timocean de 18 ani – Ivcea Iancovici a fost cel care de Zilele Aradului a purtat Steagul României în capul coloanei care a defilat prin oraş. A fost dorinţa lui. L-am prevenit ca nu cumva să aibă probleme acasă. Ar fi dorit şi un steag pe care să îl ia în Serbia, dar nu am reuşit să îi fac rost. Este elev la un liceu sanitar şi nu a citit nici un cuvânt românesc până la Arad. A fost familiarizat totuşi la acest stagiu în Arad cu alfabetul românesc. Nu a citit şi nu a auzit până acum de Eminescu, Brâncuşi, Ardeal, Moldova, Valahia, Mureş, Olt, Decebal, Mihai Viteazul. Primul contact al lui cu toată cultura şi istoria de veacuri a neamului, din care evident că face parte, au fost arădenii care l-au înconjurat cu căldură şi Aradul care l-a fermecat.

Oare eu aş mai ţine la originea mea română dacă nu aş şti scrie şi citi româneşte, dacă nu aş fi auzit măcar că există o cultură română cu sumedenie de poeţi, prozatori, artişti care au scris în limba mamei mele? Oare eu aş fi mândru de numele de român dacă nu aş şti de Ştefan cel Mare, de Brâncoveanu, de Avram Iancu, de Horea şi la şcoală aş învăţa doar de cărturarii şi eroii altei naţii? Sper să nu cadă nici asupra duşmanilor un astfel de blestem care să îţi ia orice punte spre neamul tău. Sper de asemenea să trăiesc să văd luat acest blestem şi de pe capul fraţilor timoceni.

Vizitaţi-vă fraţii!

Nu este simplu. Nu sunt 50 sau 1000 de suflete pe care să le vindecăm aducându-i la Arad. Sunt câtre milion. Trebuie ca din fiecare localitate să aducem 1-2 să ia contact cu ţara lor mamă. Să afle că limba pe care ei o vorbesc pe şoptite şi din inerţie doar în curtea casei este o limbă în care s-au creat capodopere, o limbă de care nu ai a te ruşina. Trebuie să afle că strămoşii neamului lor sunt scoborâtori din romanii care au stăpânit lumea şi că faptele înaintaşilor lor nu sunt mai prejos decât cele ale înaintaşilor sârbilor.

Trebuie să vadă că ţara lor mamă nu este o ţară de mâna a doua (şi credeţi-mă că faţă de Serbia nu suntem mai prejos), că România acordă minorităţilor chiar privilegii, că aici sunt înconjuraţi şi trataţi frăţeşte. Trebuie să simtă că mâna ţării mamă îi ocroteşte oriunde ar trăi, că statul român nu va permite abuzuri asupra lor din cauză că cer drepturi naţionale, că România va ridica glasul în apărarea lor nu ca un avocat leneş şi plătit ci ca o mamă ce vrea să-şi apere fiul.

Trebuie ca toate satele lor să fie vizitate de delegaţii ale administraţiei publice româneşti, ale societăţii civile, de intelectuali români şi de tineri români destoinici. Până acum la ei în zonă vin doar la muncă în construcţii şi agricultură români de mâna a doua (vreo 15.000), români pe care sărăcia i-a adus în a-şi întoarce spatele către România şi nici vorbă să fie nişte ambasadori ai ei sau repere pozitive pentru românii timoceni. Din păcate, parlamentarii noştri îşi petrec mai mult timp prin insule exotice, iar delegaţiile sporadice ale celor din Departamentul Românilor de Pretutindeni se termină cu o diurnă şi o cazare la hotel. Liderii românilor timoceni sunt chemaţi de faţadă la ambasadă, la Belgrad, de ziua României, ocazie cu care cheltuie din buzunar câştigul pe o săptămână ca să mai marcheze ambasada o acţiune în agendă şi ca să li se facă onoarea să mănânce într-un colţ dintr-un bufet suedez. Mă gândesc cu invidie la cum s-a simţit Marko Bela când a dormit la el acasă premierul maghiar. Când vor face şi ai noştri demnitari acelaşi gest în Timoc?

Marile trusturi de presă române ar trebui să aibă trimişi în zonă mai des. Ziariştii români aşteaptă cu sufletul la gură vreun război aiurea ca să îşi arate curajul de reporteri, dar au călcat rar printre românii din Serbia de răsărit. *(Va urma)*

*Preşedintele Asociaţiei Învăţătorilor din Arad, didactic@inext.ro

O MĂRTURIE despre patimile preoţilor aromâni (3)

Pr. Dumitru CONSTANTINESCU

Redăm în continuare mărturia Părintelui aromân Dumitru Constantinescu, din comuna Perivole - Pind (Epir), aşa cum a scris-o el în 1913. Acest text, intitulat, "Biografie" a fost trimis soţiei lui Iancu Bacalbaşa, pe 20 august 1913, pentru a fi publicat în ziarul acestuia, *Înainte*, dezvăluind astfel „suferinţele şi tiraniile ce au pătimit preoţii din Macedonia din partea Clerului de la Fanar". Din pricini care ne scapă, documentul nu a mai fost publicat. Aşadar, scrierea vede acum în premieră lumina tiparului. Redacţia a actualizat ortografia şi a îndreptat pe alocuri textul, astfel încât să poată fi citit şi înţeles cu uşurinţă. Nu am modificat însă stilul autorului care are farmecul său incontestabil. Intertitlurile aparţin redacţiei. Se cuvine să le mulţumim doamnei Viorica Duliu – care a păstrat documentul pînă azi şi a încuviinţat să-l tipărim – şi domnului Gheorghe Padioti, secretar general al Asociaţiei Vlahilor din Atena, prin intermediul căruia a ajuns la noi textul.

Pe la 4 Decembrie 1884 fiind la Grebena, prin depeşe am fost chemat de către dl. Apostol Mărgarit la biserica românească din Vlaho-Clisura, cu hramul Sfântului Nicolae. Zi de Sfântul Nicolae, 6 Decembrie, pe când eu şi colegul meu, părintele Nicolae Papa Flora, eram în biserică în Sfânta Liturgie, vine şi Mitropolitul Filaret din Castoria, însoţit de toţi preoţii, diaconii şi institutorii grecomani şi de mare mulţime din aromânii grecomani, împreună cu Mudirul local şi cu un ofiţer din Castoria, anume Caraman-aga, care avea cu dânsul şi peste 20 de soldaţi. Stau în curtea bisericii şi se sfătuiesc. Prea Sfinţia Sa vrea să fim scoşi din biserică şi să slujească el în ea. Autorităţile nu ştiau cum să procedeze. Aromânii erau veniţi cu toţii în biserică. Eu mă găseam la Sfânta Masă în altarul bisericii, în momentele acelea, iar Părintele Nicolae la proscamidie. Deodată ne pomenim cu arhiereul în biserică strigând: „Afară! Afară voi cuţovlahii!" Până să mă uit îndărăt să văd ce se întâmplă, Mitropolitul m-a lovit tare în cap cu bastonul şi a început să-mi curgă sângele. De ameţeală n-am simţit dar, când am văzut sânge peste obraz şi peste odăjdii picând jos, m-am speriat şi am început să strig şi să cer ajutor. Pe când strigam, preoţii băteau pe Părintele Nicolae, i-au despicat gura şi l-au scos afară din altar. Diaconul Prea Sfinţiei Sale l-a lovit pe cântăreţul Nicolae, care a căzut din strană leşinat. Atunci femeile aromâne s-au încăierat cu Arhiereul, iar la ţipetele lor au intrat autorităţile în biserică şi ne-a scăpat pe noi românii de la moarte sigură. Noi eram puţini, iar inamicii erau înarmaţi cu cuţite, cu pistoale şi cu suliţe în bastoane. După ce a restabilit liniştea, Autoritatea ne-a scos pe toţi afară din biserică ne-a trimis cu pază pe la casele fiecăruia. Biserica a fost încuiată, iar Autoritatea a luat cheile cu dânsul. Pe urmă a raportat la Caimacamul din Castoria cazul. După trei zile, a venit ordin de la Valiul prin care spunea să slujească la biserica Sfântul Nicolae o septămână grecii şi una aromânii. Aşa a rămas până în timpul izbucnirii războiului balcanic.

Alte înfruntări

Pe la 25 Aprilie m-am întors de la Vlaho-Clisură la Perivale şi iar am început a-mi căuta de datoriile mele: Ca preot şi institutor român. N-au trecut două luni şi am fost cerut prin ordin, eu şi dl. I. Tomescu institutorul din Abella, la Bitolia (Monastir) ca să ni se dea autorizaţiile şcoalelor române de la Perivole şi Abella. Pe drum, la Valea Întunecată, lângă Perivole, pândeau andarţii (războinici greci n. r.) ca să mă prindă. Am scăpat ca prin minune cu fuga din mânile lor, prin văi şi prin munţi.

În anul 1885, toamna, fiind la Grebena, iar am fost chemat, prin depeşă, de către dl. Apostol Mărgarit la Vlaho-Clisura, unde am slujit şase luni de zile ca preot.

N-a trecut o săptămână de la venirea mea din Vlaho-Clisura că aveam 110 de elevi în şcoala din Perivole şi nu ne încăpeau. Am intrat în şcoala comunală cu asalt.

Cu toate ordinile aduse din Constantinopol, ca să ne lase în pace Clerul fanariot, Ciril, Mitropolitul din Grebena, nu a încetat niciodată a pune piedici contra cauzei noastre pe lângă Autorităţile turceşti. Aşa, el a reuşit să mă exileze şi a treia oară la Elasona şi Serfige două luni, suferind mari neajunsuri şi strimturări, eu şi familia mea.

Fiindcă paraclisul nostru cu hramul Sfântului Panteleimon era afară din comună, în anul 1887, vara, în bună înţelegere cu fraţii noştri grecomani, de la care am putut să iau iscăliturile, am trecut la biserica comunală Sfânta Vineri, unde am rămas mai mulţi ani. Mai târziu, ni s-a recunoscut oficial, prin ordin din Constantinopol, că e biserică Românească. Cu cât noi ne simţeam la înălţimea cauzei, cu atât mai mult Prea Sfinţia Sa Mitropolit s-a mâniat în contra noastră!

Cel mai liniştit an pentru mine fu anul 1888, şi cu şcoala, şi cu biserica la Perivale vara, şi cu şcoala iarna la Grebena.

Bătut din ordinul Mitropolitului

Î.P.S. Patriarh şi Sfântul Sinod, fiindcă li se încălcau nişte privilegii bisericeşti de către Autorităţile turceşti, au închis toate bisericele greceşti din Turcia: se năştea, se căsătorea şi se înmormântau creştinii fără preoţi. Comunitatea aromânească din Turia nesuferind a sta fără preot, m-a chemat prin petiţiune din Grebena (până atunci, la Grebena nu exista biserică românească), ca să le slujesc ca preot. Le-am servit cele preoţeşti prin biserici şi prin casele aromânilor 20 de zile, până la Crăciun, când s-au redeschis iar bisericele, că s-a împăcat Marea Biserică cu guvernul turc.

Din multe cauze, dar mai ales pentru că n-am ascultat ordinul şi am slujit cele preoţeşti la comuna română Turia, pe când erau închise bisericele, Mitropolitul Ciril s-a supărat foarte pe mine. Aşa că în Duminica Orthodoxiei (1890), fiindcă n-aveam biserică, m-am dus şi eu la biserica catedrală din Grebena (singura biserică din Grebena pe atunci), ca să mă închin. Am stat la o margine între poporul aflător în biserică. Când a venit Mitropolitul în biserică şi m-a văzut, a început să strigă furios ca un tigru: „Afară! Afară preotul român! Diacone, scoateţi-l afară din biserică, zic!" Îndată, cu preotul I. Bahavelea din Sfântul Altar din liturghie, cu copia (suliţa) în mână, cu diaconul şi cu paracliserul, m-au tras, ca lupii, din strană, m-au pălmuit şi m-au târât spre uşa bisericii, ca să mă scoată afară. Lângă uşă mi-am venit în fire, că fusesem ameţit, m-am prins bine de o strană şi am strigat: „Dar pentru ce Prea Sfinţite mă scoţi din casa lui Dumnezeu? Nu sunt creştin?" Acestea zicând eu, au sărit mulţi creştini şi m-au scăpat din mâinile călăilor şi m-au luat lângă dânşii într-o strană, cu capul gol, că potcapul mi l-au făcut bucăţi vrăjmaşii.

Ciril Mitropolitul a strigat din nou: „Diacone, lăsaţi-l şi chemaţi poliţia!" După ieşirea din biserică s-a strâns toţi românii la mine şi Dr. Zisi din Băesa a dat un raport că am fost bătut tare şi că 15 zile voi fi în pat. Am intentat proces, iar bătăuşii au fost condamnaţi la 30 de zile de închisoare, dar Mitropolitul, având înfluienţă mare, a scăpat în 15 zile!

Atacuri asupra unor ierarhi

După obicei, PS Climent a venit la Perivole şi a vrut să slujească Sfânta Liturghie, dar cu condiţia să nu se cânte nici un „Doamne miluieşte" în româneşte. Au început discuţii şi din discuţii bătaie între fraţii români şi grecomani. Atunci 5-6 băieţi de ai naţionaliştilor români, au sărit ca leii, fără să judece că e armată în comună, au intrat la Mitropolit, l-au bătut, i-au smuls barba pe jumătate. La strigătele Arhiereului, a sărit multă lume şi armata, i-au prins pe băieţi, i-au bătut şi i-au trimis la închisoarea din Grebena, unde au fost ţinuţi trei luni.

Pe 26 iulie 1891, în locul Mitropolitului din Grebena, Climent, care se găsea la Sfântul Sinod din Constantinopol, a venit Protosinghelul Său la Perivole, ca să slujească Sfânta Liturghie. El s-a sfătuit cu preoţii grecomani şi cu institutorii greci ca să ne scoată din biserica comunală Sfânta Vineri şi să slujască Sfinţia Sa într-însa. Aşa Protosinghelul, preoţii, profesorii şi cu mulţime mare de bărbaţi, femei şi copii au venit la curtea bisericii şi au încercat să deschidă uşa. Trei muieri aromâne s-au apropiat şi i-au zis Protosinghelului să nu spargă uşa bisericii care e făcută, nu de arhierei, ci cu banul şi cu sudoarea locuitorilor aromâni din Perivole.

Sfinţia Sa le-a răspuns cu dispreţ: „Femei, plecaţi de-aici!". Şi a început să lovească cu tesla în uşă. O femeie s-a repezit asupra lui, l-a prins de barbă smulgându-i-o jumătate şi punând-o în furca de la brâu. Şi a plecat de-acolo Protosinghelul.

Ocuparea unei biserici greceşti

A murit o fetiţă a bunului român Cuşu Tegu Iani şi, fiindcă cimitirul şi până azi e în curtea bisericii centrale Sfântul George, nu ne lăsau grecomanii să o înmormântăm. Ne-am strâns câţiva aromâni, ne-am dus la uşa acelei biserici cu mortul şi, cu o scară, un băiat s-a urcat pe acoperişul bisericei, a intrat şi ne-a deschis uşa. După ce-am citit şi am înmormântat mortul, am închis, cu alt lacăt, biserica şi am ocupat-o. De-atunci am început să slujim româneşte într-însa mult timp. Apoi am fost scoşi de Autoritate, din ordinul Patriarhului, dar, după doi ani, iar am ocupat-o şi am slujit într-însa până când au venit armatele greceşti şi andarţii, cu războiul la Perivole.

În 1904-1905, dl. Lazăr Duma, inspectorul general al şcolilor şi bisericilor române din Turcia, m-a chemat prin depeşă să iau parte la deschiderea paraclisului român din Monastir. După ce am slujit pe rând 40 de zile, cu diaconul român Porfirescu, la Paraclisul deschis, am mai slujit până în luna mai. Am stat şi în închisoare două seri şi o zi la Bitolia, pentru deschiderea paraclisului. În mai, m-am întors la Perivole dispensat de şcoală şi am rămas numai ca preot.

După ce am plecat cu familia din Perivale la Grebena, andarţii au profanat biserica română şi au devastat casa mea şi pe urmă i-au dat foc. Tot atunci au măcelărit pe cumnatul meu, Manole Apostolina.

În 1905-1906, am fost chemat de către d-nii Inspectori Duma şi Tacit la deschiderea paraclisului român din Salonic. Pe 20 aprilie, am aflat trista veste că 250 de andarţi au

atacat familiile aromânilor care se duceau din Grebena la Perivole și Abdela și i-au ucis pe doi nepoți ai mei și pe Pitu Sdrulea.

PS Mitropolit din Grebena Agathanghelos a venit la Perivole și a încercat să mă scoată din biserica centrală Sfântul George și să slujască Prea Sfinția Sa, dar n-a putut, căci chiar și grecomanii ne iubeau și veneau la Sfânta Liturghie. Atunci Prea Sfinția Sa a strâns pe toți locuitorii grecomani, aromâni naționaliști și institutori și ne-a împăcat pe noi și împreună cu preoții, ca să slujim împreună cu El și cu preoții Lui, lăsând să se zică numai apostolul în limba română. Ieșind din liturghie, a venit la mine acasă, unde a luat și masa, împreună cu mulți preoți și institutori greci. Prea Sfinția Sa a fost compromis față de Autoritate, că lucra, ca șef al bandelor de andarți greci și a fost mutat la Drama. În locul Sfinției Sale a venit un alt Mitropolit care a venit și la Perivole, ca să ne tulbure liniștea comunei, dar fu bătut și aruncat într-o vâlcea stâncoasă de către un român.

Crime ale andarților

După atâtea lupte cu dușmanii limbii noastre, m-am mai liniștit și eu de la anul 1908 până la 1912, în octombrie. Atunci, cu războiul statelor aliate contra Turciei, când am aflat că au sosit la Grebena armatele grecești, am luat și noi (vreo 22 de români) un steag grecesc și ne-am pogorât la Grebena, să ne supunem la noile Autorități. Ca preot m-am dus mai înainte la Mitropolit să-i sărut mâna. Prea Sfinția Sa Emilianos, mi-a zis: „Te primesc ca preot grec, niciodată însă ca român și în caz de va recunoaște Guvernul Elen comunități românești, noi biserica vom lupta și niciodată nu vom primi."

Întorcându-ne la Perivole au sosit și andarții, ne-au luat biserica și școala și au început să-i jefuiască pe români. Când am aflat că la Grebena au măcelărit pe institutorul D. Cicma din Turia, ne-am speriat și am părăsit casă, vite, avere și familie, fugind noaptea spre Ianina, alături de 11 alți naționaliști, între care și doi fii ai mei. Pe drum, lângă Ianina, niște andarți rebeli ne-au bătut și ne-au luat tot ce am avut, bani și haine. La Ianina am tras drept la Consulatul Român, unde am fost primiți foarte bine de către dl. Consul Em. Pitoștean. După 15 zile de la plecarea noastră, au plecat și familiile noastre din Perivole și au venit la Ianina, de frica andarților, cu hainele de pe dânsele numai. Andarții, după plecarea familiilor din Perivale, au devastat casa mea și încă două și ni le-au ars. Apoi au măcelărit trei armâni: pe Gh. Perdichi, Cușa Papatodor și pe Sterie Fuscă, om bătrân și orb.

Refugierea în țara mamă

După patru luni de război, zi și noapte, pe când am ajuns muritori de foame că era asediat orașul, a căzut și Ianina în mânile grecilor. Când au intrat andarții în oraș au venit la casa în care locuiam două familii (eu cu fiul meu, Leon), și au găsit numai femeile, că noi ne adăpostisem în Consulatul Românesc. Ne-au căutat prin podul casei și prin pivniță ca să ne măcelărească. La Dl. Em. Pitiștean erau strânși mulți aromâni și musulmani și am fost primiți bine.

După 16 zile de la venirea grecilor, prin hârtii de liberă trecere obținute de Dl. Pitiștean, am plecat prin Previza, marea Adriatică, Triești, Ardial, ne-am refugiat în țara mamă, unde ni s-au dat ajutoare și încă ni se dau.

La Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolit Primat Konon am fost primit cu mare afecțiune și, după ce mi-a ajutat cu 100 lei, mi-a dat și post, locuință gratis la biserica Sfântul Nicolae Jignița, Calea Văcărești 66, unde am slujit regulat ca preot în biserică și prin casele enoriașilor până la 10 septembrie 1913.

Scriu acestea pe cât mi-aduc aminte, dar am văzut multe.

Romfest XXI

organizația românilor de pretutindeni

PREȘEDINTE DE ONOARE
Pr. Gheorghe Calciu-Dumitreasa

PREȘEDINTE
Prof. Marcel Petrișor

VICEPREȘEDINȚI
Mihail Albișteanu
Claudiu Târziu

SECRETAR GENERAL
Nicu Butnaru
e-mail: romfest@romfest.org
tel: 0723.504.807

Filiale

BACĂU
Mihai Moisă
e-mail: bacau@romfest.org
tel: 0234. 511.609

BRAȘOV
jr. Dragoș Gladcă
e-mail: brasov@romfest.org
tel: 0744.153.388

GALAȚI
prof. drd. Cătălin Maghiar
e-mail: galati@romfest.org
tel: 0721.412.360

IAȘI
prof. drd. Mihail Albișteanu
e-mail: iasi@romfest.org
tel: 0740 132 215

PRAHOVA
jr. Dan Nicodim
e-mail: prahova@romfest.org
tel: 0244.514.337

TIMIȘ
dr. Nicolae Colțoiu
e-mail: timis@romfest.org
tel: 0744.526.671

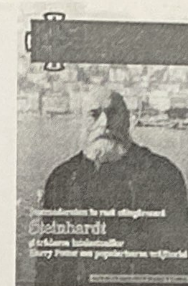
REPREZENTANȚI TERITORIALI

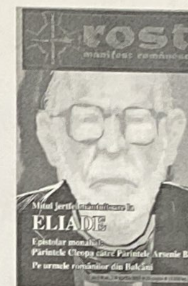
BIHOR
dr. Virgil Colțoiu
e-mail: bihor@romfest.org
tel: 0740.853.702

COVASNA
Dan Tănasă
e-mail: covasna@romfest.org
tel: 0744.822.581

TECUCI
dr. Richard Constantinescu
e-mail: tecuci@romfest.org
tel: 0723.283.747

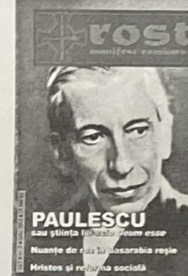
SIBIU
Marius Săraru
e-mail: sibiu@romfest.org
tel: 0269.237.387

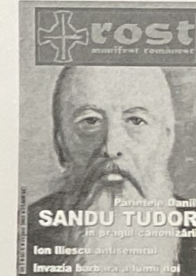

Cei care doresc să-și completeze colecția publicației *Rost* pot trimite contravaloarea revistei (15.000 lei/exemplar, cu excepția nr. 10-11, care costă 22.500 lei), prin mandat poștal, pe numele: Târziu Claudiu Richard, CP 62, OP 66, București. Precizați pe mandatul poștal ce număr al revistei doriți, în câte exemplare și adresa dvs. Pentru informații suplimentare sunați la tel: 0723.504.807

Abonamente

rost
manifest românesc

Abonamentele se fac trimițînd un mandat poștal (în care specificați citeț numele, adresa completă și perioada de abonament) pe numele Târziu Claudiu Richard, CP 62, OP 66, București.

Prețul unui abonament: • 6 luni: 90.000 lei • 12 luni: 180.000 lei.

Pentru abonații din Europa abonamentul este de 22 Euro, iar pentru cei de pe celelalte continente, 52 USD pe an. Taxele poștale sunt incluse în preț.

răzvan
codrescu

cartea îndreptărilor

o perspectivă creştină asupra politicului

Difuzare prin Supergraph s.r.l., str. Biserica Alexe 24, sector 4, 040269 - București,
tel/fax: 021.336.79.13, e-mail: sophia@fx.ro